

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΩΝ
ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

«ΣΥΜΒΑΣΗ ALL INCLUSIVE ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΗ ALLOTMENT»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:

ΤΙΓΚΙΛΗ ΚΑΛΛΙΟΠΗ

(ΑΜ: 0910Μ044)

Τριμελής Επιτροπή:

Λέκτορας Ά. Μπώλος (επιβλέπων)

Καθηγητής Β. Δούβλης

Ειδικός Επιστήμονας Δ. Ρούσσης

ΑΘΗΝΑ, Ιανουάριος 2013

Περιεχόμενα

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	4
ABSTRACT	6
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
II. Η ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ (all inclusive)	10
i. Η Οδηγία 90/314/ΕΟΚ και η ενσωμάτωσή της στην ελληνική έννομη τάξη	10
ii. Οριοθέτηση βασικών εννοιών	13
iii. Οι κατ' ιδίαν ρυθμίσεις της Οδηγίας.....	20
Α. Πληροφόρηση – Ενημέρωση καταναλωτή	20
Β. Δικαιώματα καταναλωτή πριν την αναχώρηση του οργανωμένου ταξιδιού.....	23
Γ. Ευθύνη προς αποζημίωση	25
Δ. Η ευθύνη του αερομεταφορέα σ' ένα Οργανωμένο Ταξίδι σε περιπτώσεις ανώμαλης εξέλιξης της σύμβασης αεροπορικής μεταφοράς	33
Ε. Δικαιώματα καταναλωτή σε περίπτωση αφερεγγυότητας – πτώχευσης ταξιδιωτικού πράκτορα.....	37
iv. Ανακύπτοντα Ζητήματα στις Ταξιδιωτικές Συμβάσεις (all inclusive).....	39
III. ΞΕΝΟΔΟΧΙΑΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ.....	44
i. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης βέβαιης ή εγγυημένης κράτησης (guarantee commitment).....	48
ii. Η Σύμβαση ALLOTMENT: Έννοια – Στοιχεία Σύμβασης – Διάκριση από τη λεγόμενη βέβαιη ή εγγυημένη κράτηση (Guarantee)	50
iii. Δικαιώματα & υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών	52
iv. Προθεσμία «ακύρωσης κρατήσεων» & αποζημίωση ξενοδόχου κλιμακούμενη κατ' ένταση	53
v. Επισκόπηση νομολογίας	55
vi. Η σχέση Ξενοδόχου - Πελάτη στις Ξενοδοχειακές Συμβάσεις (Ανακύπτοντα Ζητήματα).....	57
vii. Οι συμφωνίες αποκλειστικότητας.....	63
viii. Ξενοδοχειακές Συμβάσεις διεθνούς χαρακτήρα	65

ix.	Κριτική στην κείμενη νομοθεσία.....	67
IV.	ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΟΤΗΤΑΣ	74
i.	Εφαρμοστέο Δίκαιο των συμβάσεων.....	74
	A. Οι εθνικοί κανόνες Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου - Άρθρο 25 ΑΚ	74
	B. Ο δυαδισμός στο ελληνικό ιδ.δ.δ. των συμβατικών ενοχών: Το Άρθρο 4 της Σύμβασης της Ρώμης 1980 και το Άρθρο 4 του Κανονισμού «Ρώμη Ι»	77
ii.	Η διεθνής δικαιοδοσία των συμβάσεων.....	84
	A. Το Άρθρο 16 της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968	84
	B. Ο Κανονισμός 44/2001/ΕΚ	88
V.	ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	93
VI.	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	95
VII.	ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	98
VIII.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	101

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Κ	Αστικός Κώδικας
Α.Π.	Άρειος Πάγος
Αρμ.	Αρμενόπουλος
Βλ.	Βλέπε
ΓνωμΝΣΚ	Γνωμοδότηση Νομικού Συμβουλίου του Κράτους
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου
ΕεμπΔ	Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕιρΑθ	Ειρηνοδικείο Αθηνών
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
ΕΟΧ	Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος
επ.	Επόμενα
ΕπισκΕΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕφΑθ	Εφετείο Αθηνών
ΕφΔωδ	Εφετείο Δωδώνης
ΕφΘες	Εφετείο Θεσσαλονίκης
ΕφΚερκ	Εφετείο Κερκύρας
ΕφΚρητ	Εφετείο Κρήτης
ΕφΝαυπλ	Εφετείο Ναυπλίου
ΕφΠειρ	Εφετείο Πειραιά
ΕCΤΑΑ	European Travel Agents' and Tours Operators' Associations

HOTREC	European Trade Association of hotels, restaurants and Cafes in Europe
IATA	International Air Transport Association
Ιδ.δ.δ.	Ιδιωτικό διεθνές δίκαιο
ΙονΕπιθΔ	Ιόνιος Επιθεώρηση του Δικαίου
Καν.	Κανονισμός
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΜπρΒολ	Μονομελές Πρωτοδικείο Βόλου
ΜπρΚω	Μονομελές Πρωτοδικείο Κως
ν.	Νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
οπ.	όπως παραπάνω
παρ.	Παράγραφος
ΠΔ	Προεδρικό Διάταγμα
ΠπρΑθ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών
ΠπρΠειρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο Πειραιά
Π.χ.	Παραδείγματος χάριν
ΣΜ	Σύμβαση του Μόντρεαλ
στοιχ.	Στοιχείο
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

ABSTRACT

This master's thesis deals with the smooth and effective functioning of the relations between travel agencies, hotels and client-tourists within the Community as well as globally. There is a detailed presentation of the legislative framework of this tripartite relationship through the description of the most popular tourist law contracts, such as package travel contracts “all inclusive” and hotel contracts “allotment” and “guarantee”.

The first chapter gives, a detailed description, of the package travel contract and analyzes the provisions of the Council Directive 90/314/EEC on package travel, package holidays and package tours and its integration into the Greek legal system, from the perspective of consumer protection. Furthermore, after a brief presentation of the Regulations of air transport: 261/2004/EC, 889/2002/EC, that are closely tied to the package travel, it is following a critical assessment of the aforementioned legislation, highlighting the urgent need of its revision. This is felt to be essential to the proper conduct of contractual relations in tourism, that has been affected to a large extent, over the last three decades, by the rushing invasion of the internet in our lives.

The purpose of the second chapter is the function of the wholesale hotel contracts between travel agencies and hotels, citing the differences between “allotment” contracts and “guarantee” contracts. My overall research is permeated by case-law of the Court of European Union and Greek civil courts.

My thesis concludes with a chapter related to private international law, offering a description of the Regulations “Rome I” on the law applicable to contractual obligations and “Brussels I” on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in conflicts related to international tourism law contracts.

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην σύγχρονη εποχή ο τουρισμός αποτελεί ένα σύνθετο φαινόμενο που περικλείει ποικίλες μορφές επιχειρηματικής δραστηριότητας, οι οποίες με τη σειρά τους αντανakλούν όλες της εκφάνσεις του τουριστικού φαινομένου. Στο πλαίσιο της παγκόσμιας αυτής βιομηχανίας, και παρά τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις, τα τουριστικά γραφεία εξακολουθούν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αλυσίδα διανομής του τουριστικού προϊόντος.

Δυστυχώς, παρά την τεράστια οικονομική σημασία που έχει ο τουρισμός για τη χώρα μας, το τουριστικό δίκαιο δεν έχει τύχει επισταμένης μελέτης και νομικής επεξεργασίας. Οι διατάξεις του παραμένουν αποσπασματικές, ασυντόνιστες και χαώδεις και τα ανά περίπτωση συμβαλλόμενα μέρη τυγχάνουν συνήθως εκτεθειμένα.

Σε επίπεδο ΕΕ, αν και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει αναγνωρίσει ρητά ότι ο τουρισμός είναι ένας εγκάρσιος τομέας επηρεαζόμενος από πλήθος πολιτικών της ΕΕ, εντούτοις δεν υφίσταται σε ευρωπαϊκό επίπεδο κοινή πολιτική πλατφόρμα για τον τουρισμό. Μάλιστα, μέχρι πριν από λίγα χρόνια, θα πρέπει να επισημανθεί ότι σε επίπεδο πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου δεν υπήρχε ούτε μία νομική βάση για την άσκηση από την Κοινότητα ορισμένης νομοθετικής δραστηριότητας στο πεδίο του τουρισμού. Αυτή η κατάσταση άλλαξε μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας. Η νέα διάταξη του άρθρου 195 ΣΛΕΕ εντάσσει τον τουρισμό στις συντρέχουσες αρμοδιότητες της ΕΕ. Δυνάμει αυτού, η ΕΕ πρέπει να συμπληρώνει τη δραστηριότητα των κρατών μελών (άρθρο 6 ΣΛΕΕ), με σεβασμό στις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, αποκλειόμενης της οιασδήποτε εναρμόνισης των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων των κρατών μελών της¹. Επιπλέον, η αναγωγή του άρθρου 6 παρ.1 ΣυνθΕΕ σε πηγή του ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου, παρέχει τη δυνατότητα στο ΔΕΚ (νυν ΔΕΕ) να χρησιμοποιήσει τις διατάξεις της ΕΣΔΑ προς όφελος των συμφερόντων των τουριστών σε μελλοντικές διαφορές που θα ανακύψουν από το 195 ΣυνθΕΕ. Επιπλέον, αξιοσημείωτη είναι η καταλυτική παρέμβαση του ΔΕΚ στην υπόθεση *Luisi-Carbonare*, που ουσιαστικά ενέταξε τους τουρίστες στις σχετικές διατάξεις των άρθρων 56 επ. ΣΛΕΕ και στο πρωτογενές και παράγωγο κοινοτικό δίκαιο που αφορά την ελευθερία κυκλοφορίας των υπηρεσιών. Πέραν όμως αυτού, οι

1. *Piris*, *The Lisbon Treaty: a Legal and Political Analysis*, Cambridge University Press, 2010, 74-93, *Konstandinides*, *Division of Powers in the European Union: The Delimitation of the Internal Competence between the EU and the Member States*, published by Kluwer Law International, 2009, 155- 248.

τουρίστες, εντάσσονται στον ορισμό της έννοιας του καταναλωτή, με αποτέλεσμα να υπάγονται ως προς την προστασία τους και στις σχετικές διατάξεις της συνοδευτικής πολιτικής της προστασίας του καταναλωτή, ήτοι στο άρθρο 169 ΣΛΕΕ και στο υφιστάμενο κοινοτικό κεκτημένο για την προστασία των καταναλωτών².

Τα τουριστικά γραφεία, διαθέτοντας ένα τεράστιο δίκτυο συνεργατών σε ολόκληρο τον κόσμο, προσφέρουν κάθε είδους ταξιδιωτικές υπηρεσίες με τη μορφή κυρίως «πακέτων», που περιλαμβάνουν κρατήσεις εισιτηρίων, διαμονή σε επιλεγμένα ξενοδοχεία, μεταφορές σε σημαντικά αξιοθέατα κτλ. αποτελώντας τις περισσότερες φορές- αν όχι πάντα- τον ενδιάμεσο κρίκο μεταξύ του ταξιδιώτη-καταναλωτή και των υπόλοιπων τουριστικών επιχειρήσεων. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο πρωταγωνιστούν στο τουριστικό παιχνίδι και αντιλαμβανόμενοι πολλές φορές τη στρατηγική αυτή τους θέση, «παραμερίζουν» τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη, ήτοι τους καταναλωτές από τη μία πλευρά, με τους οποίους συνάπτουν τις «ταξιδιωτικές» συμβάσεις, αλλά και τους ξενοδόχους από την άλλη πλευρά μέσω των «ξενοδοχειακών» συμβάσεων.

Ο όρος «τουριστικές επιχειρήσεις» είναι ευρύτατος, γενικός και συνήθης στις συναλλαγές και τη σχετική διάσπαρτη νομοθεσία. Όταν κάνουμε λόγο για τέτοιου είδους επιχειρήσεις εννοούμε τις επιχειρήσεις εκείνες που παρέχουν στους πελάτες τους τουριστικές υπηρεσίες ή προϊόντα. Το άρθρο 2 του ν. 2160/1993 «Ρυθμίσεις για τον τουρισμό και άλλες διατάξεις» προβαίνει, χάριν διευκόλυνσης της ασκούμενης κρατικής εποπτείας και ελέγχου, σε περιοριστική ρύθμιση των χαρακτηριζόμενων ως «τουριστικών» επιχειρήσεων περιλαμβάνοντας σ' αυτές: α) Τα τουριστικά καταλύματα (Κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα, μη κύρια ξενοδοχειακά καταλύματα, χώροι οργανωμένης κατασκήνωσης) β) τους ξενώνες νεότητας, γ) τις εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής, δ) τα τουριστικά γραφεία ε) τα γραφεία ενοικίασεως αυτοκινήτων στ) τα τουριστικά καταστήματα³. Στη νομολογία ως τουριστική χαρακτηρίζεται η επιχείρηση ή το κατάστημα, που μπορεί να παρέχει εξυπηρετήσεις σε ταξιδιώτες ή παραθεριστές, απαιτώντας, πάντως, άδεια χρήσεως του όρου παρεχόμενη από τον γραμματέα του ΕΟΤ.

2. Μιχαλόπουλος, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, Το γενικό πλαίσιο προστασίας του αποδέκτη τουριστικών υπηρεσιών, 2010, 801-805.

3. Πλέον, βάσει του ΠΔ 313/2001 (άρθρο 1 παρ. 8), υπάρχει δυνατότητα του Υφυπουργού ανάπτυξης περί χαρακτηρισμού μιας επιχείρησης ως τουριστικής με την ρητή χορήγηση στον ίδιο παράλληλης εξουσίας αποχαρακτηρισμού της, Βλ. Ψυχομάνης, Τουριστικό Δίκαιο, 2003, 8.

Ταυτόχρονα, καθιερωμένη πλέον έννοια στην ισχύουσα διάσπαρτη ελληνική τουριστική νομοθεσία είναι εκείνη του «τουριστικού γραφείου⁴». Προτιμάται δε ο όρος αυτός επειδή η δραστηριότητα του γραφείου επεκτείνεται σε παροχή πάσης φύσεως τουριστικών υπηρεσιών και όχι μόνον ή οπωσδήποτε ταξιδιών. Από πλευράς εμπορικού δικαίου το τουριστικό γραφείο ασκεί καταρχήν **«επιχείρηση πρακτορείας»**, επειδή παρέχει πάσης φύσεως υπηρεσίες στο κοινό στο όνομα, όμως των ίδιων των πελατών. Παράλληλα ασκεί και **«επιχείρηση παραγγελίας»**, όταν συμβάλλεται στο δικό του όνομα για λογαριασμό των πελατών του, **«επιχείρηση μεσιτείας»**, όταν διαμεσολαβεί απλώς στην κατάρτιση συμβάσεων μεταφοράς, ξενίας κ.λπ. μεταξύ πελατών και αντίστοιχων τουριστικών επιχειρήσεων, **«επιχείρηση μεταφοράς»**, όταν με δικά του μεταφορικά μέσα υλοποιεί συμβάσεις μεταφοράς προσώπων και πραγμάτων και ακόμα **«επιχείρηση μισθώσεως έργου»** στην περίπτωση παροχής της υπηρεσίας του «οργανωμένου ταξιδιού» όπου καθίσταται μεταξύ άλλων και διοργανωτής.

Ο τουρίστας – καταναλωτής μπορεί να αποφασίσει να ταξιδέψει ομαδικά κάνοντας χρήση του συστήματος G.I.T. (group inclusive tour), ή ατομικά ως μεμονωμένος καταναλωτής (individual inclusive group) εμπιστευόμενος ένα τουριστικό πρακτορείο και απαλλασσόμενος έτσι από τα οργανωτικά ή άλλης φύσεως προβλήματα που ενδεχομένως θα προέκυπταν εάν οργάνωνε μόνος του τις διακοπές του. Με αυτόν τον τρόπο επιλέγει να κάνει χρήση του συνόλου των τουριστικών υπηρεσιών που προσφέρονται από το τουριστικό γραφείο, οι οποίες, συνήθως, είναι σε χαμηλότερη τιμή από το εάν επιχειρούσε μόνος του το ταξίδι⁵. Οι συναλλακτικές, λοιπόν σχέσεις, λοιπόν, εντοπίζονται στο τρίπτυχο: τουρίστας – τουριστικός πράκτορας – ξενοδόχος. Στα πλαίσια αυτά, είναι ενδιαφέρουσα η αξιολόγηση της τριμερούς αυτής σχέσης, δηλαδή της σχέσης που δημιουργείται όταν ο τουρίστας – ταξιδιώτης δεν συνάπτει μόνος του και απευθείας είτε από πριν είτε επί τόπου τη σύμβαση ξενίας, μεταφοράς ή παροχής στοιχείων τουριστικού προϊόντος με τον εκάστοτε προσφέροντα ξενοδόχο αλλά η συναλλαγή γίνεται από το τουριστικό γραφείο – διοργανωτή, ο οποίος ενεργεί ως ενδιάμεσος μεταξύ του παραγωγού του

4. Λογοθέτης, Δίκαιο της τουριστικής βιομηχανίας, 2001, 94 επ.

5. Κουτσουράδης, Τουρισμός και ιδιωτικό δίκαιο, Σκέψεις και προβληματισμοί με αφορμή την ενσωμάτωση, με το ΠΔ 339/1996, στο εθνικό μας δίκαιο της κοινοτικής οδηγίας 90/314/ΕΟΚ της 30.6.1990 για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις, ΕπισκεΔ 1998, 601· Παγώνη, Ειδικά ζητήματα τουριστικής νομοθεσίας: Η τριμερής σχέση ξενοδόχου-τουριστικού γραφείου-πελάτη, ΕπισκεΔ 2006, 55.

τουριστικού προϊόντος και του τελικού καταναλωτή. Η σχέση⁶ αυτή αποτελείται: (α) από τη σχέση μεταξύ του ξενοδόχου και του τουριστικού γραφείου, (β) από τη σχέση μεταξύ ταξιδιωτικού γραφείου και πελάτη και (γ) από τη σχέση μεταξύ του πελάτη και του ξενοδόχου.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ενδελεχής ανάλυση και αποτύπωση των σχέσεων μεταξύ τουριστικών γραφείων, ταξιδιωτών-καταναλωτών και των ξενοδόχων στις πιο διαδεδομένες και νομικά ενδιαφέρουσες συμβάσεις τουριστικού δικαίου και συγκεκριμένα, στην ταξιδιωτική σύμβαση (all inclusive) και στην ξενοδοχειακή σύμβαση (allotment - μερικής δέσμευσης). Δύο συμβάσεις που ενώ εννοιολογικά είναι διαφορετικές, έχουν σα στόχο τη διασφάλιση της τριμερούς σχέσης μεταξύ τουριστικού γραφείου, ξενοδόχου και πελάτη.

II. Η ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ (all inclusive)

i. Η Οδηγία 90/314/ΕΟΚ και η ενσωμάτωσή της στην ελληνική έννομη τάξη

Όταν η προς κατάρτιση σύμβαση μεταξύ πελάτη και τουριστικού γραφείου αφορά ένα σύνολο προσφερόμενων τουριστικών υπηρεσιών, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και ταξίδι, έναντι ενός ολικού τιμήματος, γίνεται ιδιαίτερος λόγος για «οργανωμένο ταξίδι» και «ταξιδιωτική σύμβαση» αντίστοιχα.

Η νομική φύση της ταξιδιωτικής σύμβασης, η οποία περιλαμβάνει τόσο τη διοργάνωση, όσο και τη διαμεσολάβηση σε σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, φαίνεται – κατά την κρατούσα μάλλον άποψη – ότι έγκειται σε εκείνην της μισθώσεως έργου με χαρακτηριστικό την εμπιστευτική επιμέλεια υποθέσεως, ώστε να καλούνται σε αναλογική εφαρμογή οι διατάξεις για την εντολή (ΑΚ 714 επ.). Μάλιστα, η σύμβαση αυτή προσλαμβάνει συχνά και τη μορφή της γνήσιας σύμβασης υπέρ τρίτου. Είναι αυτονόητο – ΑΚ 334 παρ. 1 – ότι ο διοργανωτής ταξιδιών ευθύνεται για το πταίσμα των προστηθέντων του, αλλοδαπών ταξιδιωτικών γραφείων, χωρίς μάλιστα να μπορεί να θέσει για την ευθύνη του αυτή απαλλακτική ρήτρα στην

6. Η σχέση αυτή αποκαλείται και «τριγωνική». Για άλλους η σχέση αυτή δεν είναι σχηματικά, τριγωνική, αλλά γωνιακή. Στην κορυφή του σχήματος της τεθλασμένης γραμμής βρίσκεται ο διοργανωτής, ενώ τα δύο άκρα, κατέχουν, αντίστοιχα, ο ξενοδόχος και ο πελάτης/καταναλωτής. Η σχέση θα ήταν τριγωνική, αν ο ξενοδόχος συνδεόταν με κάποιο νομικό δεσμό με τον πελάτη, π.χ. αν γινόταν δεκτό πως έχουμε εδώ περίπτωση σύμβασης υπέρ τρίτου. *Κουτσοουράδης*, Ξενοδοχειακή σύμβαση (Hotel contract): Εφαρμοστέοι κανόνες και ζητήματα κύρους. Προβληματισμοί και οδοιπορικό στη νομολογία μας, ΙονΕπιθΔ, ΔΣΚ 2001, 16 επ.

ταξιδιωτική σύμβαση, λόγω της σχέσης εμπιστοσύνης που αναπτύσσεται με τους πελάτες. Η απαλλακτική ρήτρα στην περίπτωση αυτή θα είναι προφανώς άκυρη.

Οι υπηρεσίες οργανωμένων ταξιδίων αποτελούν ίσως το πιο σημαντικό τμήμα της οικονομίας του τουρισμού και αυτός είναι και ο λόγος που αποτέλεσαν αντικείμενο ρύθμισης της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ « για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις»⁷. Σκοπός του κοινοτικού νομοθέτη, παρατηρώντας την διαρκώς αυξανόμενη σημασία του τουρισμού για τις οικονομίες των κρατών- μελών της ΕΕ, ήταν η θέσπιση μιας ελάχιστης κοινής δεσμίδας κανόνων η οποία θα διασφάλιζε αποτελεσματικότερη προστασία των καταναλωτών και υψηλή ποιότητα παρεχόμενων υπηρεσιών από πλευράς του διοργανωτή-τουριστικού γραφείου συμβάλλοντας έτσι στην ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς στον τομέα του τουρισμού.

Ήδη, ωστόσο η ανάπτυξη του τουρισμού τις τρεις τελευταίες δεκαετίες και η εισβολή του διαδικτύου ακόμα και στο πιο απομακρυσμένο σημείο του χάρτη, καθιστά αναγκαία την αναθεώρηση της Οδηγίας. Η Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, απέστειλε στα κράτη-μέλη ένα ενημερωτικό κείμενο με το οποίο αποσκοπεί στη συλλογή στοιχείων που θα της επιτρέψουν αφενός να καταγράψει τι έχει γίνει με την εφαρμογή της Οδηγίας και αφετέρου να λάβει υπόψη της τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και μιας σειράς εμπλεκομένων (όπως τα κράτη μέλη) για περαιτέρω αναμόρφωση της Οδηγίας.

Η ECTAA (European Travel Agents' and Tour Operators' Associations), απαντώντας στην πρόσκληση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ) για διαβούλευση όσον αφορά την αναθεώρηση της Οδηγίας για τα Οργανωμένα Ταξίδια, παρουσίασε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τις θέσεις της σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της μελλοντικής Οδηγίας για τα Οργανωμένα Ταξίδια, επιμένοντας στην ανάγκη να αποσαφηνιστεί αυτό με την ανάπτυξη σαφών ορισμών των εννοιών του οργανωμένου ταξιδιού, του διοργανωτή και του καταναλωτή, και βέβαια να περιληφθούν στην έννοια του πεδίου εφαρμογής όλες οι σύγχρονες μέθοδοι αγοράς ενός οργανωμένου ταξιδιού (π.χ. dynamic package⁸, αγορά μέσω διαδικτύου κλπ). Υποστήριξε επίσης πιο ευέλικτες απαιτήσεις όσον αφορά την πληροφόρηση για το

7. Οδηγία 90/314/ΕΟΚ, ΕΕ 23.6.1990, L. 158/59.Βλ. αιτιολογική σκέψη 1 και 7 της Οδηγίας: Δέλλιος, Οργανωμένα ταξίδια και προστασία καταναλωτών, ΧρΙΔ 2002, 298 επ.

8 . Τα δυναμικά πακέτα (dynamic packages) αναφέρονται σε μια μέθοδο που χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο και που επιτρέπει στους καταναλωτές να φτιάχνουν μόνοι τους το πακέτο που τους καλύπτει (μεταφορά, διαμονή, ενοικίαση αυτοκινήτου, κλπ.) μέσω διαδικτύου και να μην αγοράζουν "έτοιμα" πακέτα.

ταξίδι, τη διατήρηση της δυνατότητας του διοργανωτή να θέτει έναν ελάχιστο αριθμό συμμετεχόντων ως όρο για την πραγματοποίηση του οργανωμένου ταξιδιού, την ενίσχυση του δικαιώματος του διοργανωτή για αποζημίωση από την πλευρά των προμηθευτών του, όταν αυτοί δεν παρέχουν με επαρκή τρόπο τις συμφωνημένες υπηρεσίες στον καταναλωτή, και τη διατήρηση του δικαιώματος του διοργανωτή να αναθεωρεί τη συμφωνημένη στη σύμβαση τιμή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, π.χ. όταν διαφοροποιούνται οι δαπάνες μεταφοράς⁹. Η Επιτροπή έχει επίσης γίνει δέκτης αιτημάτων που ζητούν την επέκταση της προστασίας σε υπηρεσίες που εκτελούνται σε περίοδο μικρότερη των 24 ωρών, ενώ παράλληλα θεωρεί ότι οι όροι "συνολική τιμή", "άλλες τουριστικές υπηρεσίες" και "σημαντικό μέρος του πακέτου" ενδέχεται να χρειάζονται αποσαφήνιση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κανόνες που θεσπίζει η Οδηγία είναι κανόνες που επιβάλλουν ελάχιστη προστασία (minimum harmonization) και εναπόκειται στην ευχέρεια των κρατών- μελών να θεσπίσουν αυστηρότερες διατάξεις, όπως προκύπτει και από το άρθρο 8 της Οδηγίας. Όπως διαπιστώνεται από σχετική Έκθεση της Επιτροπής, κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας, τα κράτη μέλη υιοθέτησαν διαφορετικές προσεγγίσεις, αν και σε λίγες μόνο περιπτώσεις υπήρξε εσφαλμένη μεταφορά των διατάξεων της¹⁰. Εν πάση περιπτώσει, με τους κανόνες που η Οδηγία θεσπίζει διαμορφώνεται ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που πρέπει να τηρείται από όλους τους διοργανωτές και μεταπωλητές πακέτων διακοπών που δραστηριοποιούνται στην ΕΕ, ενώ αντίστοιχα ο καταναλωτής γνωρίζει με τη σειρά του ότι τα δικαιώματά του θα γίνονται σεβαστά σε όλη την ΕΕ¹¹.

Ο Έλληνας νομοθέτης προέβη καθυστερημένα στην ενσωμάτωση της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ, θεσπίζοντας το π.δ. 339/11.9.1996¹². Το προεδρικό διάταγμα αποτελεί σχεδόν αυτολεξεί μεταφορά της οδηγίας, δίχως καμία ειδικότερη επεξεργασία, με συνέπεια οι ρυθμίσεις του να είναι αποσπασματικές. Αξίζει να σημειωθεί ότι θα μπορούσε να ενταχθεί στο ν. 2251/1994, πλην όμως παραμένει εκτός του βασικού νομοθετικού πλαισίου προστασίας του καταναλωτή, όπως άλλωστε και η νομοθεσία για τη χρονομεριστική μίσθωση¹³.

9. Δελτίο τύπου της Acta στις 16.02.2010 αναρτημένο στην ιστοσελίδα: <http://www.acta.org.cy>

10. Βλ. Report on the Implementation of Directive 90/314/EEC on Package Travel and Holiday Tours in the Domestic Legislation of ECC Member States, SEC (1999) 1800 final,5.

11. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, Οργανωμένα ταξίδια, 2010, 825.

12. ΦΕΚ/Α/225/11.9.1996

13. Ειδικότερη επεξεργασία επιφυλάχτηκε στη ρύθμιση του άρθρου 7 της Οδηγίας. Το άρθρο 7 παρ. 1 του π.δ. 339/1996 προβλέπει την υποχρεωτική σύναψη ασφαλιστικής σύμβασης για την κάλυψη του κινδύνου αφερεγγυότητας ή πτώχευσης του διοργανωτή ή πωλητή, ενώ ορίζεται επίσης ότι εναλλακτικά, οι κίνδυνοι αυτοί μπορεί να καλύπτονται με τραπεζικές

ii. Οριοθέτηση βασικών εννοιών

Το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ καθορίζεται βάσει των διατάξεων του άρθρου 2, στο οποίο παρατίθενται οι ορισμοί των εννοιών που χρησιμοποιούνται στην Οδηγία. Ειδικότερα, αντικείμενο ρύθμισης αποτελεί το Οργανωμένο ταξίδι και η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού, ενώ υποκείμενα ρύθμισης αποτελούν ο διοργανωτής και ο πωλητής αφενός, και ο καταναλωτής αφετέρου. Οι έννοιες αυτές θα αποτελέσουν αντικείμενο εξέτασης στη συνέχεια.

Α) *Οργανωμένο ταξίδι* είναι ο προκαθορισμένος συνδυασμός τουλάχιστον δύο εκ των ακόλουθων στοιχείων, εφόσον πωλείται ή προσφέρεται προς πώληση σε μία συνολική τιμή και η διάρκεια της παροχής αυτής υπερβαίνει τις 24 ώρες ή περιλαμβάνει διανυκτέρευση: (α) μεταφορά, (β) διαμονή, (γ) άλλες τουριστικές υπηρεσίες μη συμπληρωματικές της μεταφοράς ή της διαμονής που αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του οργανωμένου ταξιδιού. Η χωριστή τιμολόγηση διαφόρων στοιχείων ενός και του αυτού οργανωμένου ταξιδιού δεν απαλλάσσει τον διοργανωτή ή τον πωλητή από τις υποχρεώσεις της παρούσας οδηγίας (άρθρο 2 παρ. 1 Οδηγίας)¹⁴.

Η ερμηνεία του «οργανωμένου ταξιδιού» από το ΔΕΚ

Υπόθεση Club – Tour: «tailor – made» ταξίδια¹⁵

Στην υπόθεση αυτή, ο Lobo Gonçalves αγόρασε για την οικογένεια του από την Club – Tour ένα ταξίδι που περιλαμβάνει αεροπορικά εισιτήρια και διαμονή δύο εβδομάδων, υπό καθεστώς πλήρους διατροφής, στο χωριό Γρεκολίμανο στην Ελλάδα. Κατά την άφιξή τους εκεί διαπίστωσαν ότι το χωριό έβριθε από σφήκες, γεγονός που τους εμπόδισε να απολαύσουν τις διακοπές τους ενώ το Club Tour δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στο αίτημα του Gonçalves να μεταφερθεί αυτός και η οικογένεια σε άλλο χωριό λόγω του ότι δεν μπορούσε να εξευρεθεί άμεσα μία πρόσφορη εναλλακτική λύση. Για το λόγο αυτό, ο Gonçalves αρνήθηκε κατά την

εγγυήσεις (άρθρο 7 παρ.3). Παραπέρα, στην παρ.4., η οποία προστέθηκε με το άρθρο μόνο του π.δ. 129/2000 (προκειμένου να αποφευχθεί η καταδίκη της χώρας μας για πλημμελή συμμόρφωση με την οδηγία) ότι οι ρυθμίσεις του έχουν ανάλογη εφαρμογή και στους θαλάσσιους μεταφορείς, οι οποίοι είναι διοργανωτές ή πωλητές οργανωμένων ταξιδιών όσον αφορά τις περιπτώσεις φερεγγυότητας ή πτωχεύσεως. *Ιγγλεζάκης*, (2010), 846.

14. Αποφ. 30.4.2002, υποθ. C-400/00, Club Tour, Viagens e Turismo SA v A. C Lobo Gonçalves Garrido, Συλλ. 2002, I – 40.

15. Αποφ. 30.04.2002, υποθ. C-400/00, ο.π., σκέψη 19.

επιστροφή να πληρώσει το αντίτιμο του ταξιδιού. Το Club – Tour άσκησε εναντίον του αγωγή αιτούμενο την καταβολή του τιμήματος, ενώ, ενώπιον του δικαστηρίου υποστήριξε ότι το ταξίδι δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας.

Μολονότι από τη γραμματική διατύπωση του όρου «προκαθορισμένος συνδυασμός» αντιλαμβάνεται ο καταναλωτής ότι ο ταξιδιωτικός πράκτορας παρέχει σε απεριόριστο αριθμό καταναλωτών ένα ήδη (προ)καθορισμένο από αυτόν πακέτο ταξιδιού, το οποίο ενδεικτικά μπορεί να περιλαμβάνει αεροπορικά εισιτήρια και διαμονή 5 ημερών σε ξενοδοχείο (δηλαδή μεταφορά και διαμονή), το Δικαστήριο έκρινε ότι εμπίπτουν στην έννοια του όρου «οργανωμένο ταξίδι» και τα ταξίδια που διοργανώνονται από πρακτορείο ταξιδίων κατόπιν αιτήματος και σύμφωνα με τις επιθυμίες ενός καταναλωτή ή μιας περιορισμένης ομάδας καταναλωτών, δηλαδή τα tailor – made ταξίδια (Η ερμηνεία στην οποία προέβη το ΔΕΚ επιρρωνύεται και από το στοιχείο Ι του παραρτήματος της Οδηγίας, σύμφωνα με το οποίο οι ιδιαίτερες επιθυμίες που ο καταναλωτής γνωστοποιεί στον διοργανωτή ή στον πωλητή τη στιγμή της κράτησης, τις οποίες αμφότεροι έχουν αποδεχθεί αποτελεί περιεχόμενο της συμβάσεως). Εν συνεχεία, το ΔΕΚ ερμήνευσε τον όρο «προκαθορισμένος συνδυασμός» υπό την έννοια ότι περιλαμβάνει τους συνδυασμούς τουριστικών υπηρεσιών που πραγματοποιούνται κατά το χρόνο σύναψης της συμβάσεως μεταξύ του πρακτορείου ταξιδίων και του καταναλωτή.

Υπόθεση AFS: οριοθέτηση του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας βάσει του σκοπού του ταξιδιού υπό στενή έννοια¹⁶

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το πραγματικό της υπόθεσης αυτής: Η Φιλανδική ένωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, AFS Intercultural Programs Finland ry, συντονίζει τις ανταλλαγές σπουδαστών σε διεθνή κλίμακα. Το 1995 η υπηρεσία καταναλωτών πληροφόρησε την AFS ότι οι δραστηριότητες ανταλλαγών σπουδαστών εξομοιούνται με το εμπόριο των οργανωμένων ταξιδίων και της χορήγησε προθεσμία ενός μηνός για να εγγραφεί. Λόγω μη συμμορφώσεως της, η υπηρεσία καταναλωτών με απόφασή της ανέστειλε τις δραστηριότητες της και η AFS άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης αυτής, υποστηρίζοντας ότι δεν ασκεί δραστηριότητα οργανωμένων ταξιδίων. Το βασικό ερώτημα που ανέκυψε ήταν εάν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας για τα οργανωμένα ταξίδια, πλήρως ή κατά ένα μέρος, οι διάρκειας μισού ή ενός περίπου έτους ανταλλαγές σπουδαστών, σκοπός των οποίων δεν είναι ο τουρισμός ή το ταξίδι, αλλά η παρακολούθηση

16. Αποφ.11.02.1999, υποθ. C-237/97, AFS Intercultural Programs Finland, Συλλ 1999, σ. Ι – 825.

μαθημάτων στη χώρα προορισμού και η γνωριμία των ανθρώπων και του πολιτισμού της μέσω της διαμονής χωρίς αντάλλαγμα σε φιλοξενούσα οικογένεια, ως εάν ο σπουδαστής αποτελούσε μέλος της οικογένειας αυτής και σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, εάν πρέπει να θεωρείται ως «διαμονή» υπό την έννοια της Οδηγίας, η διαμονή μακράς διάρκειας και χωρίς αντάλλαγμα σε οικογένεια όπου ο σπουδαστής αντιμετωπίζεται ως μέλος της οικογένειας σαν να ήταν δηλαδή και ο ίδιος τέκνο αυτής καθώς και εάν πρέπει να θεωρούνται ως «άλλες τουριστικές υπηρεσίες» η προετοιμασία του σπουδαστή και των γονέων του, η επιλογή της οικογενείας υποδοχής και του εκπαιδευτικού ιδρύματος της χώρας προορισμού καθώς και η προετοιμασία των σχετικών με τη χώρα αυτή εγγράφων¹⁷.

Το Δικαστήριο διαπίστωσε κατ' αρχήν ότι εφόσον η AFS διοργανώνει το ταξίδι των σπουδαστών με τις αεροπορικές γραμμές, τα ταξίδια αυτά ενέχουν το στοιχείο της μεταφοράς που απαιτεί το άρθρο 2 παρ. 1 σημ. 1 της Οδηγίας.

Αναφορικά με την ερμηνεία της έννοιας της «διαμονής», το Δικαστήριο παρατήρησε ότι μολονότι παραδοσιακά ξενοδοχεία, πανδοχεία ή παρεμφερή ιδρύματα παρέχουν την υπηρεσία αυτή επ' ανταλλάγματι, το γεγονός ότι η διαμονή αυτή λαμβάνει χώρα σε τέτοιο ίδρυμα που παρέχει αυτή την υπηρεσία δωρεάν δεν συνιστά απαραίτητο στοιχείο της έννοιας της διαμονής¹⁸. Η συνήθως μικρής διάρκειας διαμονή που περιλαμβάνεται σε οργανωμένο ταξίδι δεν μπορεί να θεωρηθεί αποφασιστικό στοιχείο της έννοιας της διαμονής, σύμφωνα με την Οδηγία, δεδομένου ότι όλα τα ταξίδια που υπερβαίνουν τις 24 ώρες εμπίπτουν στον ορισμό του οργανωμένου ταξιδιού εφόσον δεν έχει προβλεφθεί καμία διάρκεια «κατ' ανώτατο όριο». Κατέληξε όμως το Δικαστήριο στο συμπέρασμα ότι δεν προκύπτει οπωσδήποτε ότι πρέπει να χαρακτηριστεί ως διαμονή, υπό την έννοια της Οδηγίας, η διαμονή σπουδαστή σε φιλοξενούσα οικογένεια όπου ο σπουδαστής αντιμετωπίζεται ως μέλος της οικογενείας αυτής και εξομοιώνεται με τα τέκνα αυτής¹⁹.

17. Αποφ.11.02.1999, υποθ. C-237/97, AFS Intercultural Programs Finland, Συλλ 1999, σ. I – 825.

18. Χατζαντώνης, Το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή – τουρίστα. Η Οδηγία 90/314/ΕΟΚ και η πράξη προσαρμογής του ελληνικού δικαίου», 2002, 85 επ.

19. Βλ. σημ. 19, 20, 22, 24 αντίθετων προτάσεων Γενικού Εισαγγελέα Antonio Saggio της αποφ. 19.07.1998 για την υποθ. C – 237/97 (AFS), Συλλ. 1999, I – 825, ο οποίος βάσει συστηματικής αναλύσεως του κειμένου και των σκοπών της Οδηγίας, ιδίως υπό το φως του προοιμίου της, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι διατάξεις που καθορίζουν συναφώς το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας πρέπει να νοούνται κατά τον ευρύτερο δυνατό τρόπο, για να περιορίζεται έτσι ο κίνδυνος παρακάμψεως της προστασίας που σκοπεύει να διασφαλίσει η Οδηγία στους καταναλωτές των εν λόγω παροχών και πρότεινε στο Δικαστήριο να δώσει καταφατική απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα. Κατά την άποψη του Γενικού Εισαγγελέα, το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας δεν μπορεί να οριοθετηθεί αναλόγως της διάρκειας και του σκοπού του ταξιδιού δηλαδή να εμπίπτουν στις προστατευτικές διατάξεις

Μολονότι δηλαδή το Δικαστήριο δέχθηκε αρχικά ότι το είδος της διαμονής, η δωρεάν παροχή της και η διάρκεια της δεν είναι, αυτά καθεαυτά εξεταζόμενα μεμονωμένως, αποφασιστικά στοιχεία της έννοιας της διαμονής, σύμφωνα με την Οδηγία, εξετάζοντας αυτά συνολικά κατέληξε στο αντίθετο συμπέρασμα ότι στην περίπτωση αυτή δεν πρόκειται για διαμονή υπό την έννοια της Οδηγίας και επομένως οι ανταλλαγές σπουδαστών δεν ενέχουν το απαιτούμενο από την Οδηγία στοιχείο της διαμονής²⁰.

Κρίνοντας λοιπόν το ΔΕΚ ότι δεν συντρέχει εν προκειμένω το στοιχείο της «διαμονής», προχώρησε στην εξέταση του τρίτου στοιχείου εάν δηλαδή οι ανταλλαγές των σπουδαστών περιλαμβάνουν άλλες τουριστικές υπηρεσίες μη συμπληρωματικές της μεταφοράς ή της διαμονής που αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του ταξιδιού. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε ότι: (α) η επιλογή του σχολείου από τον διοργανωτή του οργανωμένου ταξιδιού δεν μπορεί να θεωρηθεί ως τουριστική υπηρεσία καθώς η υπηρεσία αυτή έχει ως σκοπό την εκπαίδευση των συμμετεχόντων, (β) η επιλογή της οικογένειας είναι συμπληρωματική της διαμονής υπηρεσία και ως εκ τούτου δεν καλύπτεται από την έννοια των «άλλων τουριστικών υπηρεσιών», (γ) η προετοιμασία εγγράφων για τη διαμονή σε άλλη χώρα και η παρακολούθηση μαθημάτων πριν από την αναχώρησή τους μολονότι μπορούν να θεωρηθούν ότι εμπίπτουν στην έννοια των «άλλων υπηρεσιών» δεν αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του οργανωμένου ταξιδιού και, επομένως, το Δικαστήριο με μία μάλλον αμφίβολης πειστικότητας επιχειρηματολογία και αντίθετα προς το πνεύμα και τον σκοπό της Οδηγίας έκρινε ότι η Οδηγία δεν εφαρμόζεται στην προκειμένη περίπτωση²¹.

Υπόθεση Rechberger κ.λ.π.: «συνολική τιμή»²²

της Οδηγίας μόνον τα ταξίδια αναψυχής ενώ τα ταξίδια με διαφορετικούς σκοπούς (όπως εργασία, συνέδρια, σπουδές κλπ) να αποκλείονται εξ ορισμού από το πεδίο εφαρμογής της.

20. Αποφ. 11.02.1999, υποθ. C – 237/97, ο.π. σκέψη 28. Βλ. σημ. 30, 31, 32 και 37 των αντίθετων προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα Antonio Saggio, C – 237/97, ο.π. κατά την άποψη του οποίου η διάρκεια του οργανωμένου ταξιδιού και η εν μέρει δωρεάν παροχή δεν ασκούν καμία επιρροή στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας. Αρκεί ότι το οργανωμένο ταξίδι προσφέρεται ή πωλείται προς πώληση σε τιμή που αφορά το σύνολο του «πακέτου». Ο καθορισμός της διαμονής καλύπτει κάθε είδους διαμονή είτε πρόκειται για ξενοδοχείο, οικογένεια, ξενώνες νεότητας κλπ. Η δε διάρκεια του δεν έχει καμία σημασία για την οικονομία της Οδηγίας, η οποία από την άποψη αυτή, περιορίζεται στην απαίτηση ενός ελάχιστου ορίου: το σύνολο της παρεχόμενης στον καταναλωτή παροχής δεν πρέπει να έχει διάρκεια κατώτερη των 24 ωρών ή πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον μία διανυκτέρευση.

21. Αποφ. 11.02.1999, υποθ. C – 237/97 (AFS), ο.π. σκέψεις 30, 31 και 32: Χατζαντώνης, (2002), 90 επ.

22. Αποφ. 15.06.1999, υποθ. C-140/97, Rechberger, Συλλ. 1999, σ. I – 03499 .

Η υπόθεση αυτή, η οποία αφορά την περίπτωση προσφοράς ταξιδίων από ημερήσια εφημερίδα, ως «δώρο», αποκλειστικά στους συνδρομητές της, έναντι καταβολής μικρού μέρους του κόστους εγείρει τον προβληματισμό εάν κατ' αρχήν υφίσταται οργανωμένο ταξίδι υπό την έννοια της Οδηγίας στην περίπτωση κατά την οποία ο καταναλωτής δεν υποχρεούται να καταβάλει ένα ποσό που θα μπορούσε να θεωρηθεί, υπό τις κανονικές συνθήκες της αγοράς, ως αντιπαροχή για το προσφερόμενο ταξίδι, στην περίπτωση δηλαδή που το ταξίδι «προσφέρεται» αντί «πωλείται»²³.

Από τη γραμματική διατύπωση του ορισμού της έννοιας του οργανωμένου ταξιδιού προκύπτει ότι για να υπάρχει οργανωμένο ταξίδι, αρκεί να υπάρχει προκαθορισμένος συνδυασμός δύο τουλάχιστον εκ των τριών υπηρεσιών που αναφέρονται στη διάταξη αυτή, εφόσον ο συνδυασμός αυτός πωλείται ή προσφέρεται προς πώληση σε μία συνολική τιμή.

Και ενώ η πληρωμή ενός συνολικού τιμήματος για το οργανωμένο ταξίδι αποτελεί την συνηθέστερη στην πράξη περίπτωση, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο διάφορα τμήματα του ταξιδιού να αγορασθούν και επομένως τιμολογηθούν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Για το λόγο αυτό και ετέθη η διάταξη ότι η χωριστή τιμολόγηση διαφόρων στοιχείων ενός και του αυτού οργανωμένου ταξιδιού δεν απαλλάσσει τον διοργανωτή ή τον πωλητή από τις υποχρεώσεις της παρούσας οδηγίας (άρθρο 2 παρ. 1 εδ. β' Οδηγίας).

Το ΔΕΚ υιοθετώντας τις σκέψεις του Γενικού Εισαγγελέα έκρινε ότι τα ταξίδια αυτά εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας²⁴.

Β) Η *σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού ή ταξιδιωτική σύμβαση ή τουριστική σύμβαση (all inclusive)* αποτελεί βάσει του άρθρου 2 της Οδηγίας, τη συμφωνία που συνδέει τον καταναλωτή προς τον διοργανωτή ή/και προς τον πωλητή, ήτοι η σύμβαση μεταξύ ενός τουριστικού γραφείου και πελάτη του με αντικείμενο την προσφορά **ενός συνόλου τουριστικών υπηρεσιών**, υπό την μοναδική συχνά ένδειξη του τόπου επίσκεψης, έναντι ενός ενιαίου συνολικού τιμήματος, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται χωρίς διάκριση το τίμημα κάθε επιμέρους παροχής, με τη ρήτρα *all inclusive* (=όλων συμπεριλαμβανομένων).

Με τη ρήτρα αυτή αντιλαμβάνεται ο πελάτης ότι το τουριστικό γραφείο αναλαμβάνει την υποχρέωση να του παράσχει κάθε δυνατή, συνήθη ή αναγκαία

23. Αποφ. 15.06.1999, υποθ. C-140/97, Rechberger, Συλλ. 1999, σ. I – 03499 .

24. Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Saggio για την αποφ. 25.06.1998, υποθ. C – 140/97, Rechberger, Συλλ. 1999, σελ. I – 03499.

υπηρεσία προς απόλαυση του χρόνου διακοπών του στον τόπο του τουριστικού ενδιαφέροντος, χωρίς να επιβαρυνθεί με επιπλέον έξοδα. Έτσι, η προσφορά, για παράδειγμα, ταξιδίων στο Μαρόκο για το πρώτο δεκαήμερο του Ιουνίου τρέχοντος έτους με τιμή 600 ευρώ κατ' άτομο, all inclusive, σημαίνει – με εφαρμογή και των ΑΚ 197, 200 και 288 – ότι το τουριστικό γραφείο υποχρεούται τουλάχιστον σε παροχή όλων των υπηρεσιών, που είναι συνήθεις ή αναγκαίες ή αναμενόμενες στον πελάτη για ικανοποίηση των τουριστικών του ενδιαφερόντων και κάλυψη των βιοτικών του αναγκών στο Μαρόκο, όπως μεταφορές, διαμονή, επισκέψεις, ξεναγήσεις, εκδόσεις εισιτηρίων, άδειες κ.λ.π.

Στον εν λόγω συμβατικό τύπο υπάγονται μόνο οι υπηρεσίες που παρέχονται ως σύνολο από έναν διοργανωτή και, συνεπώς, δεν περιλαμβάνεται η περίπτωση όπου ο πελάτης καταρτίζει μεμονωμένες συμβάσεις για κάθε μία υπηρεσία ξεχωριστά, όπως όταν λ.χ. καταρτίζει με ή χωρίς τη μεσολάβηση του διοργανωτή σύμβαση ξενίας με το ξενοδόχο και συμβάσεις μεταφοράς με τους εκάστοτε μεταφορείς κοκ²⁵.

Γ) *Διοργανωτής* είναι το πρόσωπο το οποίο, κατά τρόπο μη ευκαιριακό²⁶ διοργανώνει ορισμένα ταξίδια και τα πωλεί ή τα προσφέρει προς πώληση απ' ευθείας ή μέσω πωλητή (άρθρο 2 παρ. 2 Οδηγίας). Ειδικότερα, η διοργάνωση των ταξιδίων πρέπει να διενεργείται από τον ίδιο και με ίδια ευθύνη, ενώ οι επιμέρους υπηρεσίες από τις οποίες συντίθεται «πακέτο» δεν καταβάλλονται όλες από τον ίδιο, αλλά μπορεί να καταβάλλονται και από τρίτα πρόσωπα²⁷.

Στο εσωτερικό μας δίκαιο, ως διοργανωτής ορίζεται το πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, το οποίο κατ' επάγγελμα διοργανώνει οργανωμένα ταξίδια και τα πωλεί ή τα προσφέρει προς πώληση απ' ευθείας ή μέσω πωλητή (άρθρο 2 παρ. 2 π.δ. 339/1996). Τα πρόσωπα, φυσικά ή νομικά, τα οποία παρέχουν υπηρεσίες

25. *Ιγγλεζάκη*, Ζητήματα από την ταξιδιωτική σύμβαση και ιδίως οι αξιώσεις πληροφόρησης και αποζημίωσης του καταναλωτή, *ΕπισκεΔ* 2004, 43.

26. Για να χαρακτηριστεί ένα πρόσωπο «διοργανωτής» βάσει του ορισμού της Οδηγίας, δεν είναι απαραίτητο να διοργανώνει κατ' επάγγελμα οργανωμένα ταξίδια, αλλά αρκεί να το πράττει αυτό κατά τρόπο μη ευκαιριακό. Κατά την έννοια αυτή και μη κερδοσκοπικοί φορείς μπορεί να θεωρηθούν ως «διοργανωτές». Έτσι και ένας κρατικός φορέας που διοργανώνει ταξίδια και τα προσφέρει δίχως αντάλλαγμα ως επιβράβευση συμπεριφορών ενεργεί μη ευκαιριακά (*Ιγγλεζάκης*, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, *Οργανωμένα Ταξίδια*, 2010, 831).

27. Επισημαίνεται ότι ο συνδυασμός των επιμέρους παροχών πρέπει να πραγματοποιείται από τον διοργανωτή, ο οποίος διαθέτει το πακέτο υπηρεσιών στο κοινό, και όχι από τον καταναλωτή. Φαίνεται, έτσι να αποκλείεται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας η δυναμική σύνθεση του πακέτου υπηρεσιών «dynamic packaging», η διευρυνόμενη δηλ. τάση να προμηθεύονται οι καταναλωτές τα επιμέρους στοιχεία του πακέτου υπηρεσιών από διαφορετικούς διοργανωτές (Βλ. *Working Document on the Council Directive 90/314/EEC of 13 June 1990 on package travel, package holidays and package tours*, 6).

οργανωμένων ταξιδιών και τα οποία υποχρεούνται να είναι εφοδιασμένα με την προβλεπόμενη εκ του νόμου άδεια είναι: (α) τα τουριστικά γραφεία γενικού και εσωτερικού τουρισμού, (β) τα ναυλομεσιτικά γραφεία, (γ) τα τουριστικά καταλύματα και (δ) οι θαλάσσιοι μεταφορείς (άρθρο 5 παρ. 5 του π.δ. 339/1996). Λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι ο βασικό σκοπός των μέτρων εναρμόνισης είναι η προαγωγή μιας αποτελεσματικής και ευρείας προστασίας των δικαιωμάτων των καταναλωτών σε συνδυασμό με το άρθρο 8 Οδηγίας, όπου προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ή να διατηρούν αυστηρότερες διατάξεις στον τομέα που διέπει την παρούσα οδηγία για να προστατεύουν τον καταναλωτή, ο εθνικός μας νομοθέτης είχε την ευχέρεια παρέχοντας ευρύτερη προστασία στον καταναλωτή να υπαγάγει στην έννοια του «κατά τρόπο μη ευκαιριακού» διοργανωτή και τον «ευκαιριακό διοργανωτή» όχι όμως και να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας²⁸.

Δ) Πωλητής είναι το πρόσωπο το οποίο πωλεί ή προσφέρει προς πώληση το οργανωμένο ταξίδι που έχει προγραμματίσει ο διοργανωτής (άρθρο 2 παρ. 3 της Οδηγίας). Εν προκειμένω, η συμβατική σχέση στην οποία αναφέρεται η διάταξη δεν είναι, ωστόσο, η πώληση με την έννοια των διατάξεων των άρθρων 513 επ. Α.Κ. Ουσιαστικά, η διάταξη αναφέρεται το πρόσωπο που ενδεχόμενα μεσολαβεί μεταξύ καταναλωτή και διοργανωτή, διαθέτοντας το πακέτο υπηρεσιών που έχει καταρτίσει ο τελευταίος²⁹. Βεβαίως, τόσο ο διοργανωτής όσο και ο πωλητής ευθύνονται σε ολόκληρο απέναντι στον καταναλωτή και αυτός είναι ο λόγος για την συμπερίληψη του πωλητή στο ρυθμιστικό πεδίο της Οδηγίας.

Ε) Ευρύτερα ορίζεται η έννοια του καταναλωτή στην Οδηγία περί οργανωμένων ταξιδιών σε σχέση με το ν. 2251/1994. Στον τελευταίο ως καταναλωτής ορίζεται κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά ή το οποίο κάνει χρήση τέτοιων προϊόντων ή υπηρεσιών εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους. Καταναλωτής είναι και κάθε αποδέκτης του διαφημιστικού μηνύματος (άρθρο παρ. 4 περ. α' ν. 2251/1994).

Αντιθέτως, στο άρθρο 2 παρ. 4 του π.δ. 339/1996 για πρώτη φορά ορίζεται ως καταναλωτής το πρόσωπο που αγοράζει ή αναλαμβάνει να αγοράσει το οργανωμένο ταξίδι (κύριος συμβαλλόμενος) ή κάθε πρόσωπο εξ ονόματος του

28. Δέλλιος, (2002), 304 επ.

29. Κουμάνης, Η σύμβαση οργανωμένου ταξιδιού κατά το ΠΔ 339/1996, Ι. Βασικές Έννοιες, 2007,123

οποίου ο κύριος συμβαλλόμενος αναλαμβάνει να αγοράσει το οργανωμένο ταξίδι (άλλοι δικαιούχοι) ή κάθε άλλο πρόσωπο στο οποίο ο κύριος συμβαλλόμενος ή ένας από τους άλλους δικαιούχους εκχωρεί το οργανωμένο ταξίδι (εκδοχεύς).

Σύμφωνα με τον ως άνω ορισμό στα πλαίσια των οργανωμένων ταξιδιών, ως καταναλωτής προστατεύεται όχι μόνο ο «τελικός αποδέκτης» δηλαδή ο τουρίστας – καταναλωτής ο οποίος συμμετέχει σε ταξίδι αλλά και αυτός που εξ ονόματος άλλου αναλαμβάνει να αγοράσει το οργανωμένο ταξίδι, το οποίο παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον καθώς στην περίπτωση αυτή καταναλωτής δεν είναι μόνο ο τουρίστας που συμμετέχει σε ταξίδι αλλά και η εφημερίδα / περιοδικό, πανεπιστημιακό ίδρυμα κ.ο.κ. τα οποία εξ ονόματος των αναγνωστών, σπουδαστών τους έρχονται σε επαφή με τον επαγγελματία διοργανωτή και κλείνουν είτε συγκεκριμένο αριθμό θέσεων συμμετοχής σε ένα ταξίδι είτε ζητούν τη διοργάνωση ενός ταξιδιού αποκλειστικά για αυτούς³⁰. Επειδή πρωταρχικό ζήτημα είναι η προστασία του αποδέκτη των υπηρεσιών, σε κάθε περίπτωση που το ΠΔ δεν περιλαμβάνει ειδική ρύθμιση θα πρέπει να συμπληρώνεται από τη γενικότερη προστασία που του παρέχει ο ν. 2251/94 και ιδίως, όσον αφορά, τη διαφημιστική καμπάνια (βλ πιο αναλυτικά υποκεφάλαιο Α).

iii. Οι κατ' ιδίαν ρυθμίσεις της Οδηγίας

Α. Πληροφόρηση – Ενημέρωση καταναλωτή

Υποχρέωση πληροφόρησης πριν τη σύναψη σύμβασης

Κάθε περιγραφή του οργανωμένου ταξιδιού, που κοινοποιείται υποχρεωτικά πριν από τη σύναψη της σύμβασης, από τον διοργανωτή ή τον πωλητή στον καταναλωτή, όπως επίσης η τιμή του οργανωμένου ταξιδιού και όλοι οι όροι αυτής, δεν πρέπει να περιλαμβάνουν απατηλές ενδείξεις (άρθρο 3 παρ. 1 π.δ. 339/1996), απαγορεύεται δηλαδή η παραπλανητική διαφήμιση (άρθρο 9 παρ. 2 ν. 2251/1994).

Στην περίπτωση κατά την οποία τεθεί στη διάθεση του καταναλωτή διαφημιστικό φυλλάδιο, αυτό θα πρέπει να αναφέρει κατά τρόπο ευανάγνωστο, σαφή και επακριβή, την τιμή του ταξιδιού, τα μέσα μεταφοράς (κατηγορίες χρησιμοποιούμενων μέσων), τον τύπο του καταλύματος (θέση, κατηγορία, χαρακτηριστικά), τα παρεχόμενα γεύματα, το δρομολόγιο, πληροφορίες γενικού χαρακτήρα σχετικά με τους όρους που ισχύουν αναφορικά με τα διαβατήρια και τις

30. Δέλλιος, (2002), 305 επ.

θεωρήσεις καθώς και τις υγειονομικές διαπιστώσεις που απαιτούνται για το ταξίδι και τη διαμονή, το ποσό ή ποσοστό της τιμής που πρέπει να καταβληθεί ως προκαταβολή καθώς και το χρονοδιάγραμμα εξόφλησης του υπολοίπου, αν απαιτείται ελάχιστος αριθμός ατόμων για την πραγματοποίηση του ταξιδιού καθώς και την προθεσμία εντός της οποίας ο καταναλωτής πρέπει να ειδοποιηθεί σε περίπτωση ματαίωσης του ταξιδιού (άρθρο 3 παρ. 2 του π.δ. 339/1996).

Οι ως άνω πληροφορίες, ως ελάχιστο περιεχόμενο του διαφημιστικού φυλλαδίου, είναι δεσμευτικές για τον διοργανωτή ή πωλητή τυχόν δε μεταβολές που επήλθαν στις πληροφορίες αυτές και αναφέρονται στο διαφημιστικό φυλλάδιο επιτρέπονται εφόσον έχουν κοινοποιηθεί κατά τρόπο εύληπτο στον καταναλωτή πριν από τη σύναψη της σύμβασης. Μεταγενέστερες μεταβολές είναι δυνατές κατόπιν συμφωνίας των συμβαλλόμενων μερών (άρθρο 3 παρ. 3 στοιχ. α, β, του π.δ. 339/96). Στο διαφημιστικό φυλλάδιο πρέπει να αναφέρονται ρητά οι ανωτέρω δεσμεύσεις του διοργανωτή / πωλητή με τις σχετικές εξαιρέσεις (άρθρο 3 παρ. 4 του π.δ. 339/1996)³¹.

Ανεξαρτήτως από την ύπαρξη ή μη διαφημιστικού φυλλαδίου, ο διοργανωτής / πωλητής υποχρεούται πριν τη σύναψη της σύμβασης, να παρέχει στον καταναλωτή, γραπτώς ή με κάθε άλλο πρόσφορο τρόπο, τις γενικές πληροφορίες που ισχύουν σχετικά με τους όρους για τα διαβατήρια και τις θεωρήσεις ιδίως για το απαιτούμενο για την έκδοσή τους διάστημα καθώς και τις πληροφορίες σχετικά με τις αναγκαίες για το ταξίδι και την παραμονή, υγειονομικές διαπιστώσεις (άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. α' του π.δ. 339/1996).

Ο διοργανωτής ή / και πωλητής υποχρεούνται να παρέχουν στον καταναλωτή εγκαίρως και πριν την έναρξη του ταξιδιού γραπτώς ή υπό άλλη πρόσφορη μορφή πληροφορίες σχετικά με τα ωράρια, τις ενδιάμεσες στάσεις, τις ανταποκρίσεις και τη

31. Εκτός από τις ιδιαίτερες υποχρεώσεις παροχής εξηγήσεων από τα τουριστικά γραφεία, που προβλέπονται από το π.δ. 339/1996 και την επιβολή κυρώσεων από την εποπτεύουσα αρχή, ήτοι το Υπουργείο Ανάπτυξης, εφαρμογή έχουν και οι γενικότερες διατάξεις αφορώσες τη διαφήμιση, ήτοι τα άρθρα 1 και 3 του Ν. 146/1914 περί αθέμιτου ανταγωνισμού, το άρθρο 9 του Ν. 2251/94 για την προστασία του καταναλωτή, καθώς επίσης και οι γενικής εφαρμογής διατάξεις των άρθρων, ιδίως, 197, 198, 140 επ., 178, 281, 914 και 919 Α.Κ. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι, αφενός μεν η παραπλανητική διαφήμιση δημιουργεί ευθύνες αποζημίωσης συνιστώντας έναρξη του προσυμβατικού σταδίου ενοχών και γενεσιουργό λόγο αντίστοιχης ευθύνης, αφετέρου δε, η οποιαδήποτε διαφήμιση, χωρίς την ταυτόχρονη παροχή διεξόδων εγγύτερης πληροφόρησης του ενδιαφερόμενου, αποβαίνει κατά κανόνα ατελέσφορη. Κατά συνέπεια, η τουριστική ιδίως διαφήμιση χρειάζεται οπωσδήποτε οργανωτική και εποπτική αρχή, ακρίβεια πληρότητα και αλήθεια περιεχομένου, παροχή δυνατότητας άμεσης πρόσβασης σε πληροφοριακά κέντρα και ετοιμότητα κέντρων για τουριστική καθοδήγηση του ενδιαφερόμενου Βλ. Ψυχομάνη, (2003), 25.

θέση του ταξιδιώτη π.χ. καμπίνα ή κουκέτα σε πλοίο κ.λ.π. τα στοιχεία (όνομα, διεύθυνση και αριθμό τηλεφώνου) του τοπικού αντιπροσώπου του διοργανωτή ή ελλείψει τοπικού αντιπροσώπου τα αντίστοιχα στοιχεία τοπικών φορέων που μπορούν να βοηθήσουν τον καταναλωτή σε περίπτωση δυσχερειών. Σε περίπτωση που δεν υπάρχουν οι ανωτέρω αντιπρόσωποι ή φορείς, πρέπει να δίδεται υποχρεωτικά στον καταναλωτή ένας αριθμός τηλεφώνου επείγουσας ανάγκης ή κάθε άλλη πληροφορία που θα του επέτρεπε να έρθει σε επαφή με τον διοργανωτή / πωλητή (άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' του π.δ. 339/1996).

Ο διοργανωτής ή / και πωλητής υποχρεούνται σε περίπτωση ταξιδιού και παραμονής ανηλίκου στο εξωτερικό, να χορηγούν πληροφορίες που του επιτρέπουν να έρθει σε επικοινωνία με τον ενήλικο ή τον επιτόπου υπεύθυνο για τη διαμονή του, η υποχρεωτική ενημέρωση του καταναλωτή για τη δυνατότητα προαιρετικής σύναψης ασφαλιστικής σύμβασης που θα καλύπτει τα έξοδα σε περίπτωση που ο καταναλωτής ματαιώσει το ταξίδι ή τα έξοδα επαναπατρισμού του σε περίπτωση ατυχήματος ή ασθένειας (άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' του π.δ. 339/1996).

Ο διοργανωτής ή / και ο πωλητής ενημερώνουν επίσης τον καταναλωτή για τη δυνατότητα σύναψης ασφαλιστικής συμβάσεως που θα καλύπτει τα έξοδα σε περίπτωση ατυχήματος ή ασθένειας του καταναλωτή (άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' του π.δ.

Υποχρέωση πληροφόρησης κατά τη σύναψη της συμβάσεως και ελάχιστο περιεχόμενο αυτής

Περιεχόμενο της σύμβασης (εφόσον ισχύουν για το συγκεκριμένο οργανωμένο ταξίδι) αποτελούν, πλέον των πληροφοριών που αναφέρθηκαν και που υποχρεούται να αναφέρει ο διοργανωτής στο φυλλάδιο (εάν υπάρχει), ο προορισμός ή οι προορισμοί του ταξιδιού (όταν προβλέπονται πλείονες παραμονές, περίοδοι και ημερομηνίες ώρες και τόποι αναχώρησης και επιστροφής), τα μέσα μεταφοράς (τις ημερομηνίες, ώρες και τόπους αναχώρησης και επιστροφής και τα διανυόμενα χιλιόμετρα ημερησίως), όταν συμπεριλαμβάνονται στο ταξίδι διανυκτερεύσεις, λεπτομέρειες σχετικά με το κάλυμμα, τον τύπο, την άδεια λειτουργίας κ.λ.π. εάν για την πραγματοποίηση του ταξιδιού απαιτείται ελάχιστος αριθμός ατόμων, την προθεσμία για την ειδοποίηση του καταναλωτή σε περίπτωση ματαίωσης του ταξιδιού, το δρομολόγιο, οι επισκέψεις, εκδρομές ή άλλες υπηρεσίες που συμπεριλαμβάνονται στη συμφωνηθείσα συνολική τιμή του οργανωμένου ταξιδιού, η τιμή του ταξιδιού καθώς και ενδεχόμενη αναθεώρησή της, τα τέλη και οι φόροι που δεν συμπεριλαμβάνονται στην τιμή του ταξιδιού, το χρονοδιάγραμμα και οι

λεπτομέρειες πληρωμής της τιμής, οι ιδιαίτερες επιθυμίες που ο καταναλωτής γνωστοποιεί στον διοργανωτή / πωλητή τη στιγμή της κράτησης, τις οποίες αμφότεροι αποδέχτηκαν καθώς και οι προθεσμίες εντός των οποίων ο καταναλωτής έχει δικαίωμα να διαμαρτυρηθεί για την μη εκτέλεση ή την πλημμελή εκτέλεση της συμβάσεως (άρθρο 4 παρ. 2 στοιχ. α΄ του π.δ. 339/1996).

Η σύμβαση καταρτίζεται εγγράφως και αντίγραφο της λαμβάνει ο καταναλωτής επί αποδείξει πριν την υπογραφή της ώστε να μπορεί να λάβει έγκαιρα γνώση των όρων που περιέχει η σύμβαση. Η υποχρέωση αυτή δεν πρέπει να εμποδίζει να γίνονται καθυστερημένες κρατήσεις ή κρατήσεις της τελευταίας στιγμής και γενικά να συνάπτονται συμβάσεις (άρθρο 4 παρ. 2 στοιχ. β΄ του π.δ. 339/1996).

Στην περίπτωση που ο καταναλωτής κωλύεται να συμμετάσχει στο ταξίδι, προβλέπεται η δυνατότητα εκχώρησης της κράτησης του σε πρόσωπο που πληροί όλους τους απαιτούμενους για το οργανωμένο ταξίδι όρους, αφού προηγουμένως ενημερώσει τον διοργανωτή ή τον πωλητή 5 εργάσιμες ημέρες πριν την αναχώρηση. Στην περίπτωση αυτή, εκχωρών και εκδοχέας ευθύνονται αλληλεγγύως, έναντι του αντισυμβαλλομένου τους διοργανωτή ή πωλητή, να καταβάλουν τυχόν οφειλόμενο υπόλοιπο του ποσού και τυχόν πρόσθετα έξοδα λόγω της εκχωρήσεως (άρθρο 4 παρ. 3 του π.δ. 339/1996).

Περαιτέρω, θα πρέπει να τονισθεί ότι, συχνά οι ταξιδιωτικές συμβάσεις μεταξύ διοργανωτών ή/και πρακτόρων και πελατών τους, όπως εξάλλου και μεταξύ ξενοδόχων και πελατών τους, παίρνουν τη μορφή της σύμβασης προσχώρησης, δεδομένου ότι οι πρώτοι υπαγορεύουν στους δεύτερους τους όρους της σύμβασης τους (ΓΟΣ) και οι πελάτες απλώς υπογράφουν το κείμενο αποδεχόμενοι ταυτόχρονα και τους όρους αυτούς. Ο ν. 2251/94 ήδη προβλέπει ένα σημαντικό αριθμό μέτρων προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι κίνδυνοι αυτοί. Κάποια από αυτά είναι π.χ. ο έλεγχος των καταχρηστικών γενικών όρων των συναλλαγών (ΓΟΣ), η δυνατότητα του καταναλωτή για αναιτιολόγητη αποδέσμευση του από συμβάσεις που συνάπτονται με μεθόδους προσέγγισης που δεν είναι διαφανείς, η απαγόρευση πρόωρης είσπραξης τιμήματος με οποιαδήποτε μορφή για τέτοιες συμβάσεις, η απαγόρευση της παραπλανητικής ή αθέμιτης διαφήμισης, όπως προανφέρθη, κ.α³².

Β. Δικαιώματα καταναλωτή πριν την αναχώρηση του οργανωμένου ταξιδιού

Αναθεώρηση – τροποποίηση ουσιαστικών στοιχείων της σύμβασης

32. Ευθυμιάτου-Πουλάκου, Τουριστικό Δίκαιο, 2005⁽³⁾, 560.

Οι καθοριζόμενες στη σύμβαση τιμές δεν αναθεωρούνται, εκτός εάν στη σύμβαση προβλέπεται ρητά η δυνατότητα αυξήσεως ή μειώσεως, καθώς και ο επακριβής τρόπος υπολογισμού τους για να ληφθούν υπόψη οι μεταβολές του κόστους μεταφοράς, συμπεριλαμβανομένων των καυσίμων, των τελών και φόρων που οφείλονται, όπως φόροι αεροδρομίου κ.λ.π. και των εφαρμοζόμενων στο συγκεκριμένο ταξίδι τιμών συναλλάγματος (άρθρο 4 παρ. 4 στοιχ. α' του π.δ. 339/1996).

Η καθοριζόμενη στη σύμβαση τιμή δεν μπορεί να προσαυξηθεί κατά τη διάρκεια των 20 ημερών που προηγούνται της προβλεπόμενης ημερομηνίας αναχώρησης (άρθρο 4 παρ. 4 στοιχ. β του π.δ. 339/1996).

Στην περίπτωση κατά την οποία ο διοργανωτής υποχρεωθεί, πριν την αναχώρηση, να τροποποιήσει σε σημαντικό βαθμό, ένα από τα ουσιαστικά στοιχεία της σύμβασης, όπως είναι η τιμή, πρέπει να το γνωστοποιήσει το ταχύτερο δυνατό στον καταναλωτή για να του επιτρέψει να λάβει τις κατάλληλες αποφάσεις και συγκεκριμένα: (α) είτε να καταγγείλει τη σύμβαση χωρίς να υποστεί κυρώσεις και (β) είτε να αποδεχθεί μια τροποποιητική πράξη της συμβάσεως που θα καθορίζει τις επελθούσες τροποποιήσεις και την επίπτωση τους στις τιμές.

Ο καταναλωτής με τη σειρά του πρέπει το συντομότερο δυνατό να πληροφορήσει τον διοργανωτή ή πωλητή για την απόφασή του (άρθρο 4 παρ. 5 του π.δ. 339/1996).

Στην επίδικη περίπτωση, οι ενάγοντες κατήρτισαν σύμβαση ταξιδιού με τον ταξιδιωτικό πράκτορα, ο οποίος διοργάνωνε εκδρομή στο Μεξικό έναντι του συνολικού ποσού των 670.000 δρχ. κατ' άτομο, το οποίο και προκατέβαλαν. Σύμφωνα με τους όρους της καταρτισθείσας σύμβασης ταξιδιού, η αναχώρηση θα γινόταν από τη Θεσσαλονίκη την 3^η πρωινή ώρα της 07.08.1998 με αεροσκάφος της αεροπορικής εταιρίας L με ενδιάμεση στάση στη Φρανκφούρτη όπου θα ενώνονταν η ομάδα των εκδρομέων που προέρχονταν από Θεσσαλονίκη με την ομάδα των εκδρομέων από Αθήνα. Την παραμονή της αναχώρησης, ο πράκτορας παραβιάζοντας αυθαίρετα τους όρους της σύμβασης, τους ανακοίνωσε ότι η αναχώρηση από τη Θεσσαλονίκη θα καθυστερούσε και συγκεκριμένα, αντί της 3^{ης} πρωινής της 07.08.1998 θα γινόταν την 9^η βραδινή της ίδιας μέρας και επί πλέον ότι το ταξίδι θα γινόταν όχι με αεροπλάνο της εταιρίας L και με ενδιάμεση στάση στην Φρανκφούρτη αλλά με αεροπλάνο της Ολυμπιακής Αεροπορίας με πρώτη ενδιάμεση στάση την Αθήνα και εν συνεχεία με ώρα αναχώρησης από την Αθήνα την 12^η νυχτερινή, με αεροπλάνο αεροπορικής εταιρίας της Νέας Υόρκης D, με δεύτερη ενδιάμεση στάση την Νέα Υόρκη των ΗΠΑ. Οι ενάγοντες δήλωσαν στον πράκτορα

ότι υπαναχωρούν και του ζήτησαν να τους επιστρέψει το ποσό των 2 εκ. Δρχ. της αμοιβής που του είχαν προκαταβάλει. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η παραβίαση από τον πράκτορα των όρων της σύμβασης που αφορούν την ώρα αναχώρησης, την αεροπορική εταιρία με την οποία θα γινόταν το ταξίδι και τις ενδιάμεσες στάσεις, αποτελεί νόμιμο λόγο υπαναχώρησης του καταναλωτή³³.

Γ. Ευθύνη προς αποζημίωση

Κεντρική θέση στο πλαίσιο των ρυθμίσεων της Οδηγίας έχει το άρθρο 5, το οποίο ρυθμίζει την ευθύνη του διοργανωτή και του πωλητή έναντι του καταναλωτή. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 1 ειδικότερα, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε ο διοργανωτής ή / και ο πωλητής, που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη σύμβαση, να φέρουν ευθύνη έναντι του καταναλωτή για την καλή εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την εν λόγω σύμβαση, ασχέτως του εάν οι υποχρεώσεις αυτές πρόκειται να εκτελεσθούν από τους ίδιους ή από άλλους παρέχοντες υπηρεσίες, εφόσον αυτές αποτελούν τμήμα της σύμβασης και με την επιφύλαξη του δικαιώματος του διοργανωτή ή / και του πωλητή να στραφεί κατ' αυτών των παρεχόντων υπηρεσίες³⁴.

Η ευθύνη λόγω μη εκπλήρωσης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της σύμβασης οργανωμένου ταξιδιού³⁵ είναι νόθος αντικειμενική, όπως συμβαίνει γενικώς στις συμβατικές ενοχές. Η Οδηγία ορίζει, πράγματι, ότι όσον αφορά τις ζημιές που προκύπτουν εις βάρος του καταναλωτή λόγω μη εκτέλεσης ή πλημμελούς

33. ΕφΘεσ 113/2001, ΔΕΕ 2001, 1146.

34. Ο διοργανωτής προκειμένου να παράσχει στον καταναλωτή τις παροχές που οφείλει (π.χ. μεταφορά, διαμονή) συμβάλλεται με μεταφορικές (αεροπορικές, σιδηροδρομικές κλπ) και ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Οι επιχειρήσεις αυτές εμφανίζονται ως φορείς των παροχών του διοργανωτή, δηλαδή ως βοηθοί εκπλήρωσης του διοργανωτή, για το ππαίσμα των οποίων ευθύνεται ο διοργανωτής. ΠΠρΑθ 3620/1995 ΕΕμπΔ 1996, 291 επ. σύμφωνα με την οποία ο διοργανωτής οργανωμένων ταξιδιών ευθύνεται για το ππαίσμα των προστηθέντων του αλλοδαπού ταξιδιωτικών πρακτόρων.

35. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2, η ευθύνη του διοργανωτή και πωλητή περιλαμβάνει τόσο τη μη εκπλήρωση της σύμβασης, ήτοι τη ματαίωση του ταξιδιού, όσο και την πλημμελή εκπλήρωση της σύμβασης. Παρ' ότι δεν εξειδικεύεται τι συνιστά πλημμελή εκπλήρωση, είναι σαφές ότι αυτή υφίσταται όταν η σύμβαση έχει ελλείψεις, όταν δηλ. σημειώθηκαν παραλείψεις κατά την εκτέλεσή της. Συγκεκριμένα, ως πλημμελή εκπλήρωση, θα θεωρήσουμε την αθέτηση των υποχρεώσεων που περιλαμβάνονται στην περιγραφή του ταξιδιού και στη σύμβαση, δηλ. τη μη εξασφάλιση των υπεσχημένων καταλυμάτων σε ξενοδοχείο, την κράτηση ξενοδοχείου χαμηλότερης κατηγορίας από την καθοριζόμενη, την κράτηση θέσης χαμηλότερης κατηγορίας σε μέσα μεταφοράς, την αλλαγή δρομολογίου (αεροπορικού κ.λ.π.) και τη συνακόλουθη χρονική καθυστέρηση και ταλαιπωρία των επιβατών κ.ο.κ. (ΑΠ 1189/1994, ΕλλΔνη 1996, 149).

εκτελέσεως της συμβάσεως, τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε ο διοργανωτής ή / και ο πωλητής να φέρουν ευθύνη, εκτός αν αυτή η μη εκτέλεση ή πλημμελής εκτέλεση δεν οφείλεται ούτε σε δική τους υπαιτιότητα ούτε σε υπαιτιότητα κάποιου άλλου παρέχοντος υπηρεσίες³⁶, διότι: (α) οι παραλείψεις που σημειώθηκαν κατά την εκτέλεση της σύμβασης καταλογίζονται στον καταναλωτή, (β) είτε για τις παραλείψεις αυτές ευθύνεται αποκλειστικά τρίτο πρόσωπο, ξένο προς την παροχή των υπηρεσιών που προβλέπονται στη σύμβαση και οι συμβαλλόμενοι δεν θα μπορούσαν να τις προβλέψουν ή αποτρέψουν και (γ) είτε οι παραλείψεις αυτές οφείλονται σε ανωτέρα βία ή σε γεγονός που ούτε ο διοργανωτής και / ή ο πωλητής, ούτε ο παρέχων υπηρεσίες θα μπορούσαν με όλη την απαιτούμενη επιμέλεια να προβλέψουν ή αποτρέψουν.

Στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην δεύτερη και τρίτη περίπτωση, ο διοργανωτής ή / και ο πωλητής, που είναι συμβαλλόμενα μέρη στη σύμβαση, οφείλουν να επιδείξουν την προσήκουσα επιμέλεια προκειμένου να συνδράμουν τον καταναλωτή που ευρίσκεται σε δύσκολη θέση.

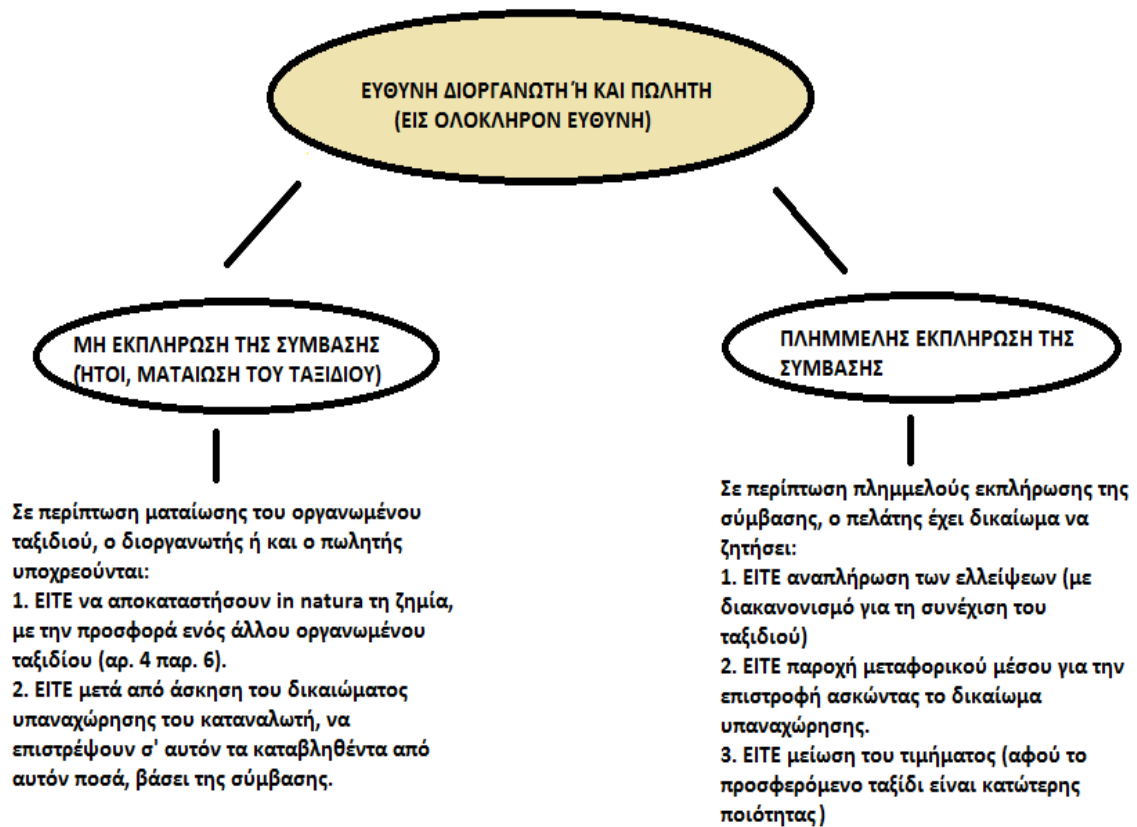
Παραπέρα, αξιοσημείωτο είναι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 2 της οδηγίας ότι όσον αφορά τις ζημίες που προκύπτουν από τη μη εκτέλεση ή την πλημμελή εκτέλεση των παροχών του οργανωμένου ταξιδιού, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η αποζημίωση θα περιορίζεται σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις οι οποίες διέπουν τις παροχές αυτές.

Όσον αφορά τις λοιπές ζημίες, εκτός των σωματικών βλαβών, που προκύπτουν από τη μη εκτέλεση ή την πλημμελή εκτέλεση των παροχών του οργανωμένου ταξιδιού, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι η αποζημίωση θα περιορίζεται δυνάμει της συμβάσεως ενώ ο περιορισμός αυτός πρέπει να είναι εύλογος (άρθρο 5 παρ. 2 εδ. δ').

Οι παραπάνω διατάξεις (άρθρο 5 παρ. 1 και 2) με την επιφύλαξη της παρ. 2, τέταρτο εδάφιο, αποτελούν αναγκαστικό δίκαιο καθώς δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο παρεκκλίσεως δυνάμει συμβατικής ρήτρας.

Λόγω του ότι ο κοινοτικός νομοθέτης δεν εξειδικεύει συστηματικά τις συγκεκριμένες αξιώσεις, τις οποίες έχει ο καταναλωτής, θα προσπαθήσω παραθέτοντας τον παρακάτω πίνακα, να τις αναλύσω για να καταστήσω πιο βατή την έρευνά τους:

36. ΠΠρΑθ 3620/1995, ΕΕμπΔ 1996, 291 επ.

Στην περίπτωση ματαίωσης του ταξιδιού, το οποίο μπορεί να συμβεί είτε λόγω καταγγελίας της σύμβασης από τον καταναλωτή λόγω τροποποίησής της από το διοργανωτή (όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο), είτε για λόγους που αφορούν τον διοργανωτή άνευ υπαιτιότητας του καταναλωτή, ο καταναλωτής δικαιούται να ζητήσει ενδεχομένως αποζημίωση από τον διοργανωτή ή τον πωλητή, για μη πλήρωση της σύμβασης, εκτός εάν:

- Η ματαίωση οφείλεται στο ότι ο αριθμός των εγγεγραμμένων προσώπων για το οργανωμένο ταξίδι είναι μικρότερος από τον απαιτούμενο ελάχιστο αριθμό και ο καταναλωτής πληροφορήθηκε τη ματαίωση, γραπτώς εντός των προθεσμιών που προβλέπονται στην περιγραφή του οργανωμένου ταξιδιού ή
- Η ματαίωση δεν οφείλεται σε υπεράριθμες κρατήσεις αλλά ανάγεται σε λόγους ανωτέρας βίας, δηλ. σε περιστάσεις που είναι ξένες προς τη βούληση του ενδιαφερόμενου, ασυνήθεις και απρόβλεπτες, των οποίων οι συνέπειες δεν θα μπορούσαν να αποφευχθούν όση επιμέλεια και αν είχε καταβληθεί.

Σε περίπτωση πλημμελούς εκπλήρωσης της σύμβασης, μετά την αναχώρηση του καταναλωτή, λόγω αδυναμίας παροχής σημαντικού τμήματος των προβλεπόμενων στη σύμβαση υπηρεσιών, δηλαδή πλημμελής εκτέλεση της συμβάσεως, ο διοργανωτής υποχρεούται να προβεί σε άλλους διακανονισμούς, χωρίς πρόσθετη επιβάρυνση του καταναλωτή για τη συνέχιση του ταξιδιού και ενδεχομένως να τον αποζημιώσει. Το δε ύψος της αποζημίωσης θα καθοριστεί βάσει της διαφοράς μεταξύ των προβλεπόμενων και παρασχεθείσων υπηρεσιών (άρθρο 4 παρ. 7 του π.δ. 339/1996).

Στην περίπτωση που δεν επέλθει τέτοιος διακανονισμός ή ο καταναλωτής δεν το αποδέχεται για βάσιμους λόγους, ο διοργανωτής παρέχει στον καταναλωτή, ανάλογο μεταφορικό μέσο για να επιστρέψει στον τόπο αναχώρησης ή σε οποιοδήποτε άλλο σημείο επιστροφής είχε συμφωνηθεί και ενδεχομένως τον αποζημιώνει σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις (άρθρο 4 παρ. 6 του π.δ. 339/1996).

Τον Δεκέμβριο του 2005 μέλη του σωματίου αγόρασαν δύο «πακέτα» παροχής τουριστικών υπηρεσιών για τα οποία η εναγόμενη ανέλαβε την υποχρέωση να παρέξει στους εναγόντες αεροπορική μετάβαση από την Αθήνα στο Λονδίνο και το αντίθετο, καθώς και διαμονή 7 ημερών από 30.12.1995 έως 06.11.1996 στο ξενοδοχείο A πλησίον της περιοχής «RUSSEL SQUARE» αντί τιμήματος 123.850 δρχ. για τον καθένα, το οποίο και καταβλήθηκε. Κατά τη μετάβαση τους στο Λονδίνο, διαπίστωσαν ότι δεν υπήρχε κράτηση στο όνομά τους στο συγκεκριμένο ξενοδοχείο, παρότι είχαν προμηθευτεί τα σχετικά έγγραφα διαμονής και εγκατάστασης (voucher) με αποτέλεσμα να διανυκτερεύσουν για μία νύχτα σε άλλο ξενοδοχείο, με απόφαση του εκεί αντιπροσώπου των εναγόντων, το οποίο υπολειπόταν ως προς τις ανάγκες και απαιτήσεις των εναγόντων και το λόγο αυτό κατέλυσαν, μετά από δική τους επιλογή, σε άλλο ξενοδοχείο, όπου πληρούνταν οι απαιτήσεις τους για την εξεύρεση του οποίου δαπάνησαν το συνολικό των 408 λιρών (68 λίρες η διανυκτέρευση). Το Ειρηνοδικείο Αθηνών έκρινε εύλογο ότι πρέπει να μειωθεί το τίμημα των «πακέτων» αφού η εναγομένη δεν προσέφερε τα συμφωνημένα ενώ απέρριψε ως μη νόμιμο το αίτημα των εναγόντων για την επιδίκαση σε αυτούς του ποσού των 500.000 δρχ. για την ικανοποίηση της ηθικής τους βλάβης, αφού δεν προβλέπεται η άσκηση σχετικού δικαιώματος από τις προαναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 535, 540 ΑΚ. Η νομική βάση της αγωγής στηρίχθηκε στις διατάξεις για την πώληση. Ωστόσο, επισημαίνεται ότι κατά το χρόνο εκδίκασης της αγωγής είχε παρέλθει η προθεσμία μεταφοράς της Οδηγίας στο εσωτερικό μας δίκαιο, ήτοι η 31^η.12.1992 και ως εκ τούτου οι εναγόντες είχαν τη δυνατότητα να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης κατά του Ελληνικού Κράτους

από την παράλειψη εμπρόθεσμης μεταφοράς της Οδηγίας στο εσωτερικό μας δίκαιο³⁷.

Στο Δικαστήριο αποδείχθηκαν τα ακόλουθα: Μεταξύ διοργανωτή και μεταφορέα καταρτίστηκε σύμβαση με την οποία ο τελευταίος ανέλαβε τη μεταφορά 25 πελατών του διοργανωτή την 31.7.1999 από την Αθήνα προς την Κένυα και αντιστρόφως στις 08.08.1999 αντί του ποσού των 105.000 δρχ. κατ' άτομο. Προς επιβεβαίωση δε της σχετικής συμφωνίας ο διοργανωτής κατέβαλε έναντι της αμοιβής του μεταφορέα το ποσό των 1.000.000 δρχ. Την ημέρα που οι πελάτες επρόκειτο να αναχωρήσουν για την Κένυα η μεταφορική εταιρεία ανακοίνωσε στον διοργανωτή ότι αδυνατεί να εκτέλεση τη σύμβαση γιατί δεν εγκρίθηκε η αποστολή μεγαλύτερου αεροσκάφους. Ο διοργανωτής άσκησε αγωγή κατά του μεταφορέα, ζητώντας ως αποζημίωση για την αποκατάσταση της ζημίας που είχε υποστεί το ποσό των 717.500 δρχ. και το ισάξιο σε δρχ. ποσό των 2.280 δολαρίων ΗΠΑ, καθώς και το ποσό των 6.500.000 δρχ. ως χρηματική ικανοποίηση για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που είχε υποστεί εξαιτίας της υπαίτιας αντισυμβατικής συμπεριφοράς της εναγομένης. Με την απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου έγινε δεκτή εν μέρει η αγωγή, αναγνωρίστηκε ότι η εναγόμενη μεταφορική εταιρεία οφείλει τα δύο πρώτα πιο πάνω κονδύλια και απορρίφθηκε ως μη νόμιμο το τελευταίο. Κατά της απόφασης αυτής η εναγόμενη μεταφορική εταιρεία άσκησε έφεση για κακή εκτίμηση των αποδείξεων ζητώντας την εξαφάνισή της, η οποία απορρίφθηκε από το Εφετείο ως κατ' ουσίαν αβάσιμη³⁸.

Ο καταναλωτής μπορεί να ζητήσει αποζημίωση, κατ' αρχήν, για τη θετική ζημία, το διαφυγόν κέρδος και κάθε παραπέρα ζημία, όπως πρόσθετες δαπάνες. Επιπλέον, η αποζημίωση καλύπτει και ζημίες σε πράγματα ή και σωματικές βλάβες, όπως λ.χ. ζημίες από την απώλεια αποσκευών ή την πρόκληση τραυματισμού σε εγκατάσταση θέρμανσης ή τροφικής δηλητηρίασης κ.ο.κ. Η ευθύνη προς αποζημίωση γεννάται όταν η σύμβαση παρουσιάζει ελαττώματα ή έλλειψη συμφωνημένων ιδιοτήτων, αλλά και επί συμβατικών παραβάσεων όπως π.χ. στην περίπτωση μη ενημέρωσης σχετικά με τις διατυπώσεις που αφορούν τη βίζα και τα

37. Αποφ. 25.1.2007, υποθ. C – 278/05, Carol Marilyn Bobins e.a. κατά Secretary of State, ΕφΔΔ 2007, 31 επ. · ΕιρΑθ 3249/1997 ΔΕΕ 1998, 59, ΝοΒ 1998, 254. Βλ. σχετικά με τις προϋποθέσεις θεμελίωσης της ευθύνης του κράτους από την παράλειψη μεταφοράς της Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο εντός της ταχθείσας προθεσμίας, *Σαχπεκίδου*, Ευθύνη κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για παράλειψη μεταφοράς οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, με αφορμή την απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην υπόθεση Dillenkofer για τα οργανωμένα ταξίδια, ΕπισκεΔ 1997, 273 επ.

38. ΕφΑθ 7234/2002, ΕπισκεΔ 2003, 820 επ.

διαβατήρια. Παράλληλα, δύναται να συντρέχει και ευθύνη προς αποζημίωση βάσει των διατάξεων για τις αδικοπραξίες, οπότε υπάρχει συρροή αξιώσεων.

Η ειδική περίπτωση αποζημίωσης εξαιτίας μη απολαύσεως του χρόνου διακοπών λόγω ματαίωσης του ταξιδιού ή πλημμελούς εκπλήρωσης, μέσα από τη νομολογία του ΔΕΚ και των εθνικών μας δικαστηρίων

α. Υπόθεση Leitner κατά TUI

Η αυστριακής καταγωγής οικογένεια Leitner έκανε κράτηση στην TUI μέσω του αυστριακού ταξιδιωτικού πρακτορείου για συμμετοχή σε οργανωμένες διακοπές στην Τουρκία για την περίοδο από 4 έως 18 Ιουλίου 1997. Πράγματι, στις 4 Ιουλίου 1997 η οικογένεια έφτασε στον τόπο προορισμού της, στο χωριό του club Robinson «Pamfilya» στη Side της Τουρκίας. Οκτώ περίπου μέρες μετά την έναρξη των διακοπών τους, η κόρη τους Simone εμφάνισε συμπτώματα σαλμονελλώσεως, οφειλόμενη στην παρασχεθείσα από το club τροφή. Λόγω της ασθένειας της, η οποία παρατάθηκε και μετά τη λήξη των διακοπών, δηλαδή μετά την 18^η Ιουλίου 1997, και η οποία προσέβαλε πολλούς άλλους πελάτες του club, οι γονείς της υποχρεώθηκαν να ασχοληθούν μαζί της καθ' όλο το χρονικό διάστημα και μέχρι το τέλος των διακοπών τους. Επιστρέφοντας στην Αυστρία, απηύθυναν στην διοργανώτρια TUI επιστολή διαμαρτυρίας, η οποία όμως ουδέποτε απαντήθηκε. Εν συνεχεία, άσκησαν αγωγή κατά της TUI ζητώντας αποζημίωση, η οποία συνίστατο στη μη περιουσιακή ζημία και στην ηθική βλάβη λόγω του ότι δεν μπόρεσαν να επωφεληθούν των διακοπών τους.³⁹

Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση μόνο για τους φυσικούς πόνους της που οφείλονταν στην τροφική δηλητηρίαση, απορρίπτοντας το αίτημα της αγωγής για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που προκάλεσε το γεγονός ότι δεν ευχαριστήθηκε τις διακοπές της, καθώς ενέκρινε ότι τα αισθήματα δυσαρέσκειας και

39. Η απόφαση Leitner κατά TUI γεννά προβληματισμό ως προς την επάρκεια της προβαλλόμενης επιχειρηματολογίας, ενόψει του γεγονότος ότι συνιστά για την εσωτερική έννομη τάξη των κρατών- μελών νομολογιακή εναρμόνιση κεφαλαιώδους ζητήματος αστικής ευθύνης. Επιπλέον, η παραπάνω απόφαση καθιστά πρόδηλο τον βαθμό της επίδρασης της νομολογίας του ΔΕΚ, αλλά και συνολικά του ευρωπαϊκού ιδιωτικού δικαίου, στο αστικό δίκαιο των κρατών- μελών. Ζητήματα αστικής ευθύνης, τα οποία μέχρι πρόσφατα θεωρούσαμε αποκλειστικό αντικείμενο (και προνόμιο) της εθνικής επιστήμης του δικαίου, όλο και συχνότερα καταλύουν και αναμορφώνονται στην προκρούστεια κλίνη των Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων. Βλ. *Αρνόκουρος*, Παρατηρήσεις στην Αποφ. 12.03.2002 υποθ. C-168/2000, Simone Teitner / TUI, Συλλ. 2002, I- 2631, ΔΕΕ 2002, 1125 επ. , *Δέλλιος*, Παρατηρήσεις στην Αποφ. 12.03.2002 υποθ. C-168/2000, Simone Teitner / TUI, Συλλ. 2002, I- 2631, ΕΕΕυρΔ 2002, 391 επ.

οι επιπτώσεις που προκλήθηκαν από την απογοήτευση μπορούν μεν να χαρακτηριστούν, στο αυστριακό δίκαιο, ως ηθική βλάβη, δεν μπορούν όμως να αποτελέσουν αντικείμενο αποζημίωσης, εφόσον κανένας αυστριακός νόμος δεν προβλέπει ρητά την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης αυτής της φύσεως.

Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, συμμεριζόμενο την άποψη του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, όσον αφορά το αυστριακό δίκαιο, έκρινε ότι η διατύπωση του άρθρου 5 της Οδηγίας στερείται επαρκούς ακρίβειας ώστε να μπορεί να συναχθεί ασφαλές συμπέρασμα ως προς την ηθική βλάβη και για το λόγο αυτό ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων το ερώτημα, εάν το άρθρο 5 της Οδηγίας πρέπει να ερμηνεύεται υπό την έννοια ότι παρέχει κατ' αρχήν στον καταναλωτή δικαίωμα ικανοποίησης της ηθικής βλάβης που προκύπτει από την μη εκτέλεση ή την πλημμελή εκτέλεση των παροχών του οργανωμένου ταξιδιού⁴⁰.

Το Δικαστήριο έδωσε καταφατική απάντηση στο ερώτημα ότι δηλαδή, θεμελιώνεται δικαίωμα ηθικής βλάβης, **αυτοτελώς**, με βάση τη διάταξη του άρθρου 5 της Οδηγίας, με το οποία θεμελιώνεται ευθύνη του διοργανωτή και ή πωλητή όσον αφορά τις ζημιές που υφίσταται ο καταναλωτής, παρά τη μέχρι τώρα κρατούσα άποψη κατά την οποία η αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης δεν αποτελεί από μόνη της λόγο επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης σε περιπτώσεις μη εκτέλεσης ή πλημμελούς εκτέλεσης των παροχών του οργανωμένου ταξιδιού. Στην απόφαση του αυτή οδηγήθηκε λαμβάνοντας υπόψη τόσο τον σκοπό της Οδηγίας όσο και την γραμματική διατύπωση του άρθρου 5 αυτής. Ειδικότερα κατά το Δικαστήριο το άρθρο παρ. 2 εδ. α', παραπέμπει μεν μόνον κατά τρόπο γενικό στην έννοια των ζημιών διαπιστώνεται όμως ότι, προβλέποντας στην παρ. 2 εδ. δ', την ευχέρεια των κρατών μελών να προβλέπουν, όσον αφορά τις λοιπές ζημιές εκτός των σωματικών βλαβών ότι η αποζημίωση περιορίζεται δυνάμει της συμβάσεως υπό τον όρο ο περιορισμός αυτός να είναι εύλογος, η οδηγία αναγνωρίζει σιωπηρώς την ύπαρξη δικαιώματος αποζημιώσεως των λοιπών ζημιών εκτός των σωματικών βλαβών, μεταξύ των οποίων και η ηθική βλάβη.

Οι συνέπειες αυτής της άποψης για το ελληνικό δίκαιο δεν είναι αμελητέες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 299 ΑΚ, για τη μη περιουσιακή ζημία οφείλεται χρηματική ικανοποίηση στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος. Μεταξύ δε αυτών που απαριθμούνται περιοριστικά (άρθρα 59 και 932 ΑΚ), δεν περιλαμβάνεται και η αθέτηση ενοχικής υποχρέωσης, εκτός αν αυτή φέρει και τον χαρακτήρα αδιοπραξίας. Αυτό όμως συμβαίνει, εάν η υπαίτια πράξη ή παράλειψη που

⁴⁰. Σκέψεις 11 και 13 στην αποφ. 12.03.2002, υποθ. C – 168/2000, Simone Teitner/ TUI, Συλλ. 2002, I-2631.

προκάλεσε τη ζημία, και χωρίς τη συμβατική σχέση ενεργούμενη, θα ήταν παράνομη ή αντικείμενη στο από το δίκαιο επιβαλλόμενο γενικό καθήκον του να μη ζημιώνει κανείς έτερον υπαίτια.⁴¹

Με την προπαρατεθείσα απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, το δικαίωμα αποζημίωσης λόγω ηθικής θεμελιώνεται αυτοτελώς με βάση το άρθρο 5 του π.δ. 339/1996. Η κοινοτική αυτή νομολογία υποχρεώνει τα Ελληνικά Δικαστήρια να δεχθούν ότι με βάση το άρθρο 5 του π.δ. 339/1996 θεμελιώνεται αξίωση αποκατάστασης της ηθικής βλάβης και αυτό ύστερα από σύμφωνη με την Οδηγία ερμηνεία της διάταξης αυτής, βάσει της οποίας συνάγεται ότι η ηθική βλάβη περιλαμβάνεται στην έννοια της ζημίας⁴²⁴³.

41. ΑΠ ΟΛ 967/1973, ΝοΒ 1974, 505.

42. Ιγγλεζάκης, (2004), 41 επ.

43. Βλ. όμως : ΠΠρΒερ 354/1992 ΑρχΝ 1997, 649 στην οποία το Πολυμελές Πρωτοδικείο Βέροιας επιδίκασε το ποσό των 600.000 δρχ. ως εύλογο ποσό χρηματικής ικανοποίησης για την ηθική βλάβη που υπέστη η ενάγουσα στα πλαίσια οργανωμένου ταξιδιού εξαιτίας της αντισυμβατικής και παράνομης συμπεριφοράς ταξιδιωτικού γραφείου στην Βέροια. Το εν λόγω ταξιδιωτικό γραφείο είχε αναλάβει την συμβατική υποχρέωση να καλύψει τη μετάβαση και διαμονή 72 ιατρών στην Στοκχόλμη της Σουηδίας, προκειμένου να συμμετάσχουν στο Πανευρωπαϊκό Καρδιολογικό Συνέδριο από τις 15 έως 21.09.1990 έναντι αμοιβής 177.300 δρχ. κατ' άτομο. Ωστόσο, λόγω της διακινδυνεύσεως των συνεργατών της ενάγουσας, κατά το πλείστον ιατρών, να μείνουν άστεγοι στην αλλοδαπή, των ταλαιπωριών που υπέστησαν τόσο ως προς τη διαμονή όσο και την επιστροφή τους, άσκησαν αγωγή με νομική βάση για την ικανοποίηση της ηθικής τους βλάβης το άρθρο 932 ΑΚ. Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών, δικάζον κατ' έφεση, έκρινε ότι εξαιτίας της παράλειψης του διοργανωτή να εξασφαλίσει δωμάτια στα υπεσχημένα ξενοδοχεία και της διαμονής μερικών εκ των εκκαλούντων κατ' ανάγκη σε υποδεέστερα και βρώμικα ξενοδοχεία υπό ανθυγιεινές συνθήκες (σπασμένα υδραυλικά και υγρά δωμάτια, χωρίς θέρμανση και πολλές ελλείψεις) με αποτέλεσμα να ασθενήσουν την επόμενη μέρα από γρίπη και να αναλώσουν την ημέρα τους στην αναζήτηση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης αντί να μεταβούν εκδρομή και να περιηγηθούν στα αξιοθέατα του Σαν Κριστόμπαλ, όπως προέβλεπε το πρόγραμμα, αφού η εξεύρεση καλύτερων ξενοδοχείων ήταν αδύνατη λόγω της μεγάλης ζήτησης κατά την εορταστική περίοδο, είχε ως αποτέλεσμα να απωλέσουν την υγεία τους και να προσβληθούν έτσι παράνομα και υπαίτια στην προσωπικότητά τους, με συνέπεια να υποστούν ηθική βλάβη, για την αποκατάσταση της οποίας πρέπει να επιδικασθεί σε καθένα από αυτούς χρηματική ικανοποίηση δρχ. 40.000 ενόψει ιδίως του είδους της προσβολής, της κοινωνικής και οικονομικής κατάστασης των διαδίκων και του βαθμού υπαιτιότητας των οργάνων των προστηθέντων της εναγομένης. Η υποχρέωση της εναγόμενης για υλική αποζημίωση θεμελιώνεται στην πλημμελή εκπλήρωση της παροχής της προς τους ενάγοντες από τη μεταξύ τους σύμβαση ανεξάρτητων υπηρεσιών (άρθρο 382 ΑΚ εφαρμοζόμενο αναλογικά επί πλημμελούς εκπλήρωσης), η οποία προήλθε από τις υπαίτιες παραλείψεις των οργάνων του αλλοδαπού πρακτορείου, που ενήργησε ως βοηθός εκπλήρωσης της παροχής της εναγομένης και προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων αυτής (334 ΑΚ) αλλά και από υπαιτιότητα των δικών της οργάνων, τα οποία επέλεξαν ακατάλληλο πρακτορείο για την εκπλήρωση της παροχής τους, αθετώντας έτσι την υποχρέωση για πρόνοια κα προστασία των συμφερόντων των αντισυμβαλλομένων της εναγόντων, που απορρέει από τη συναλλακτική πίστη και τα χρηστά ήθη (288 ΑΚ). Η υποχρέωση της εναγόμενης για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης θεμελιώνεται στην παράνομη προσβολή της προσωπικότητας των εναγόντων, η οποία συνδέεται αιτιωδώς με τις παραπάνω παραλείψεις των οργάνων της εναγομένης όσο και των οργάνων του προεστημένου πρακτορείου, για το πταίσμα των οποίων ενέχεται η ίδια, χωρίς να απαιτείται σχέση εξάρτησης μεταξύ της πρώτης και του δεύτερου · ΕφΘεσ 113/2001 ΔΕΕ 2001, 1146 επ.(Το Εφετείο Θεσσαλονίκης μολονότι

Δ. Η ευθύνη του αερομεταφορέα σ' ένα Οργανωμένο Ταξίδι σε περιπτώσεις ανώμαλης εξέλιξης της σύμβασης αεροπορικής μεταφοράς

Η αύξηση από τη μια μεριά των επιβατών που επιλέγουν το αεροπλάνο ως μέσο μεταφοράς και η ανάγκη για την αποτελεσματική προστασία των καταναλωτών – ταξιδιωτών από την άλλη δημιούργησε την ανάγκη να ληφθούν σε ευρωπαϊκό επίπεδο νομοθετικά μέτρα προκειμένου να αυξηθεί το επίπεδο προστασίας τους⁴⁴. Η άρνηση, κυρίως επιβίβασης επιβάτη από την πλευρά του αεροπορικού μεταφορέα λόγω υπεράριθμων κρατήσεων (overbooking) ή για άλλους λόγους που περιέχονται στους γενικούς όρους συναλλαγών της IATA και στους οποίους παραπέμπουν τα έγγραφα αεροπορικής μεταφοράς (εισιτήρια επιβατών) ισοδυναμεί με μη εκτέλεση της σύμβασης μεταφοράς. Και αυτό, διότι ο επιβάτης στον οποίο αρνήθηκαν την επιβίβαση βλέπει το αεροσκάφος στο οποίο μάλιστα περίμενε καταρχήν να επιβιβαστεί και να ταξιδέψει, να απογειώνεται γεμάτο με άλλους επιβάτες⁴⁵.

Πολλοί είναι οι Κανονισμοί και οι διεθνείς συμβάσεις που προσφέρουν προστασία στον ταξιδιώτη- καταναλωτή που χρησιμοποιεί τις αερομεταφορές για να μεταβεί στον προορισμό του.

Στις 11 Φεβρουαρίου 2004, θεσπίστηκε ο Κανονισμός 261/2004/ΕΚ «για τη θέσπιση κοινών κανόνων αποζημίωσης των επιβατών αεροπορικών μεταφορών και παροχής βοήθειας σε αυτούς σε περίπτωση άρνησης επιβίβασης και ματαίωσης ή μεγάλης καθυστέρησης της πτήσης» καταργώντας παράλληλα τον μέχρι τότε ισχύοντα Κανονισμό 295/1991/ΕΟΚ, ο οποίος δεν είχε καταφέρει να αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Όπως ήδη αναφέρθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 1, ο Κανονισμός 261/2004/ΕΚ θεσπίζει τα ελάχιστα δικαιώματα των επιβατών σε περίπτωση: άρνησης επιβίβασης παρά τη θέλησή τους (ήτοι, στις περιπτώσεις overbooking), ματαίωσης ή καθυστέρησης της πτήσης τους. Ο εν λόγω Κανονισμός, σε αντίθεση με τον προηγούμενο 295/91/ΕΟΚ, ισχύει όχι μόνο για τις τακτικές πτήσεις, αλλά και για τις έκτακτες, συμπεριλαμβανομένων και των πτήσεων που

δέχτηκε ως βάσιμη στην ουσία της την αγωγή των εναγόντων, αναγνωρίζοντας ως νόμιμη την υπαναχώρησή τους από τη σύμβαση λόγω παραβίασης από τον πράκτορα των όρων της σύμβασης (ώρα αναχώρησης, την αεροπορική εταιρία με την οποία θα γινόταν το ταξίδι και τις ενδιάμεσες στάσεις), την απέρριψε ως μη νόμιμη ως προς το αίτημα επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης), ΕιρΑθ 3249/1997 ΔΕΕ 1998, 59, ΝοΒ 1998, 254 · ΕφΑθ 5885/1994 ΕπισκεΔ 1996, 617 επ. · ΠΠρΑθ 3620/1995 ΕεμπΔ 1996, 291 επ.

44. Προοίμιο Κανονισμού 261/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ΕΕ 17.02.2004, L. 46/1.

45. Naveau/Godfroid/Fruhling, *Precis de droit aerien*, 2006, 381.

αποτελούν μέρος οργανωμένων ταξιδιών. Κατ' εξαίρεση, όμως, ο νέος Κανονισμός δεν εφαρμόζεται, όταν το ταξίδι ματαιώνεται για άλλο λόγο εκτός της ματαίωσης της πτήσης (άρθρο 3 παρ.6 εδ. 2). Εξάλλου, διατηρεί αναλλοίωτα τα δικαιώματα που αντλεί από την Οδηγία 90/314/ΕΟΚ, ο επιβάτης που ταξιδεύει στο πλαίσιο ενός οργανωμένου ταξιδιού (άρθρο 3 παρ.6 εδ.1).

Αξιοσημείωτο είναι, ότι στο πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού δεν εμπίπτουν μόνο πτήσεις από αερολιμένα κράτους μέλους όπου εφαρμόζεται η Συνθήκη της ΕΚ (άρθρο 3 παρ.1 στ. β, άρθρο 19, εδ. 2), αλλά εμπίπτουν και οι πτήσεις από αερολιμένα που βρίσκεται στο έδαφος τρίτης χώρας και έχουν προορισμό στο έδαφος κράτους μέλους (άρθρο 3 παρ. 1 εδ. β), εφόσον ο πραγματικός μεταφορέας⁴⁶ της συγκεκριμένης πτήσης είναι κοινοτικός μεταφορέας, κατά την έννοια του άρθρου 2 περ. γ. ενώ δε θα πρέπει να παραλειφθεί να αναφερθεί η αναλογική εφαρμογή της Σύμβασης του Μόντρεαλ σε περιπτώσεις συμπλήρωσης κενών του Κανονισμού.

Εάν υπάρξει άρνηση επιβίβασης επιβατών παρά τη θέλησή τους, ο πραγματικός αερομεταφορέας, αφού πρώτα προσπαθήσει να αναζητήσει «εθελοντές» επιβάτες διατεθειμένους να παραιτηθούν από τις κρατήσεις τους με αντάλλαγμα κάποια οφέλη (π.χ. χρηματική αποζημίωση ή ένα επιπλέον εισιτήριο για οποιαδήποτε πτήση) και δεν παρουσιασθεί αρκετός αριθμός, αποζημιώνει αμέσως τους επιβάτες που δε θα επιβιβασθούν παρά τη θέλησή τους, σύμφωνα με το άρθρο 7, καθώς επίσης τους προσφέρει την παροχή βοήθειας των άρθρων 8 και 9 του Κανονισμού. Η αποζημίωση που λαμβάνει ο επιβάτης καθορίζεται από 250 ευρώ έως 600 ευρώ ανάλογα με τη χιλιομετρική απόσταση της πτήσης στην οποία δεν επιβιβάσθηκε.

Σε περίπτωση ματαίωσης της πτήσης εκτός από την παροχή βοήθειας των άρθρων 8 και 9, ο πραγματικός αερομεταφορέας, αποζημιώνει τους επιβάτες, βάσει του άρθρου 7, εκτός αν έχουν πληροφορηθεί τη ματαίωση της πτήσης δύο βδομάδες

46. Οι έννοιες του συμβατικού και του πραγματικού μεταφορέα εισήχθησαν στη διεθνή αεροπορική μεταφορά με τη Σύμβαση της Γουαδαλαχάρας του 1961, ενώ τη διάκριση αυτή δέχεται και η Σύμβαση του Μόντρεαλ 1999 (άρ.39). Ως συμβατικός μεταφορέας, ορίζεται το πρόσωπο, το οποίο στο δικό του όνομα καταρτίζει με τον αποστολέα ή με πρόσωπο που ενεργεί για λογαριασμό του τελευταίου, σύμβαση μεταφοράς, που διέπεται από τη Σύμβαση του Μόντρεαλ, ενώ ως πραγματικός μεταφορέας ορίζεται το πρόσωπο το οποίο χωρίς να ταυτίζεται με τον συμβατικό μεταφορέα και χωρίς να συμβάλλεται με τον αποστολέα, πραγματοποιεί, μέρος ή το σύνολο της μεταφοράς, κατόπιν εξουσιοδότησεως του συμβατικού μεταφορέα βλ. Μήτκα, Παρατηρήσεις στις ΠΠρΑθ 6034/2003, ΕφΑθ 9235/2003, ΜπρΑθ 2414/2004, ΕφΑθ 7770/2004, ΕπισκΕΔ 2005, 251 επ. Βάσει του άρθρου 2 του Κανονισμού 261/2004/ΕΚ, ως πραγματικός μεταφορέας νοείται ο αερομεταφορέας που πραγματοποιεί ή σκοπεύει να πραγματοποιήσει πτήση κατόπιν συμβάσεως με επιβάτη ή για λογαριασμό άλλου φυσικού ή νομικού προσώπου που έχει σύμβαση με τον επιβάτη.

τουλάχιστον πριν την προγραμματισμένη αναχώρηση ή έχουν μεν πληροφορηθεί τη ματαίωση μία έως δύο βδομάδες πριν την αναχώρηση ή και αργότερα αλλά τους έχει δε προσφερθεί μεταφορά με εναλλακτική πτήση μέσα σε καθορισμένα στο άρθρο 5 χρονικά πλαίσια.

Στη συνηθέστερη περίπτωση, καθυστέρησης μίας πτήσης για δύο και περισσότερες ώρες, ο πραγματικός αερομεταφορέας παρέχει στους επιβάτες τη φροντίδα του άρθρου 9 η οποία διαβαθμίζεται ανάλογα με το χρόνο αναμονής των επιβατών στον αερολιμένα (πχ. προσφέρονται δωρεάν γεύματα, αναψυκτικά, διανυκτέρευση σε ξενοδοχείο κλπ).

Επιπλέον, θα πρέπει να τονισθεί ότι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, ο πραγματικός μεταφορέας απαλλάσσεται από την ευθύνη για αποζημίωση. Αυτό συμβαίνει αν αποδείξει ότι η ματαίωση της πτήσης προκλήθηκε από έκτακτες περιστάσεις (ανωτέρα βία, τεχνικοί λόγοι, απροσδόκητες ελλείψεις στην ασφάλεια των επιβατών, άσχημες καιρικές συνθήκες, απεργία), οι οποίες δε θα μπορούσαν να αποφευχθούν ακόμη κι αν είχαν ληφθεί όλα τα εύλογα μέτρα.

Το πιο σημαντικό σημείο του εν λόγω Κανονισμού θεωρούνται τα άρθρα 14 και 15 που αναφέρονται στην υποχρέωση ενημέρωσης του καταναλωτή για τα παραπάνω δικαιώματά του αλλά και στην απαγόρευση ρητρών αποκλεισμού απ' αυτά.

Στις 28 Μαΐου 1999 υπογράφηκε η διεθνής Σύμβαση του Μόντρεαλ για την ενοποίηση ορισμένων κανόνων στις Διεθνείς Αεροπορικές Μεταφορές, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 4.11.2003. Στη Σύμβαση προσχώρησαν αυτοτελώς η Ελλάδα (με το ν. 3006/2002) και η Πορτογαλία, ενώ οι λοιπές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσχώρησαν από κοινού, στις 29 Απριλίου 2004, με την απόφαση του Συμβουλίου 2001/539/EK της 5^{ης} Απριλίου 2004. Με τη ΣΜ ρυθμίστηκε η ευθύνη του αεροπορικού μεταφορέα σε περίπτωση θανάτου ή σωματικής βλάβης επιβάτη, καταστροφής, απώλειας ή βλάβης αποσκευών και τέλος, καθυστέρησης- εκτός άλλων - στη μεταφορά επιβάτη και των αποσκευών αυτού.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μετά την ισχύ της Διεθνούς Σύμβασης του Μόντρεαλ, ακολούθησε η τροποποίηση του Κανονισμού 2027/97/EK από τον Κανονισμό 889/2002/EK καθώς διαπιστώθηκε ότι μετά την υπογραφή της Σύμβασης του Μόντρεαλ και την επικύρωση αυτής από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι διατάξεις του Κανονισμού έπρεπε να συμβαδίζουν με τις διατάξεις της Σύμβασης του Μόντρεαλ και να δημιουργηθεί έτσι ένα ομοιόμορφο σύστημα ευθύνης στις διεθνείς αεροπορικές μεταφορές ενώ επισημαίνεται και πάλι ότι στην εσωτερική αγορά αεροπορικών μεταφορών έχει εξαλειφθεί ο διαχωρισμός μεταξύ εθνικής και διεθνούς μεταφοράς

και επομένως είναι σκόπιμο να υπάρχει το ίδιο επίπεδο και η ίδια φύση της ευθύνης στις εθνικές και διεθνείς μεταφορές εντός της Κοινότητας⁴⁷.

Σύμφωνα λοιπόν, με το άρθρο 17 παρ.1 της ΣΜ (και του Κανονισμού 889/2002/ΕΚ) ο μεταφορέας ευθύνεται για τη ζημία που προκαλείται σε περίπτωση θανάτου ή σωματικού τραυματισμού επιβάτη, υπό την προϋπόθεση μόνο, ότι το ατύχημα που προκάλεσε τον θάνατο ή τη σωματική βλάβη έλαβε χώρα είτε πάνω στο αεροσκάφος είτε κατά τη διάρκεια είτε της επιβίβασης είτε της αποβίβασης. Ασφαλές κριτήριο για τον προσδιορισμό του χρονικού σημείου έναρξης της ευθύνης του μεταφορέα κατά το στάδιο της επιβίβασης είναι η αναγγελία της συγκεκριμένης πτήσης από το μεταφορέα οπότε και αρχίζουν οι ενέργειες ελέγχου για την επιβίβαση των επιβατών. Αντίστοιχα η ευθύνη του μεταφορέα παύει με την αποβίβαση των επιβατών από το αεροσκάφος και την απομάκρυνση από το χώρο του αεροδρομίου στον τόπο άφιξης. Στο χρονικό αυτό διάστημα, υπολογίζεται και ο χρόνος για την παραλαβή των αποσκευών γιατί και αυτός ο χώρος πρέπει να ελέγχεται από τον αερομεταφορέα. Στην περίπτωση, λοιπόν, θανατηφόρου ατυχήματος ή ατυχήματος που προκαλεί σωματική βλάβη στον επιβάτη, ο αεροπορικός μεταφορέας ευθύνεται αντικειμενικά για απαιτήσεις μέχρι 100.000 ΕΔΤ (Ειδικά Τραβηχτικά Δικαιώματα), χωρίς να μπορεί να αποκλείσει ή να περιορίσει την ευθύνη του, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημία προκλήθηκε από αμέλεια ή άλλη άδικη ενέργεια ή παράλειψη του επιβάτη που ζητεί αποζημίωση ή του προσώπου από το οποίο απορρέουν τα δικαιώματα αυτού (άρθρο 20 ΣΜ)⁴⁸.

Σε περίπτωση απώλειας, βλάβης ή καθυστέρησης των αποσκευών, η ευθύνη του μεταφορέα περιορίζεται στα 1.000 ΕΔΤ για κάθε επιβάτη (άρθρο 2 παρ. 2 ΣΜ), εκτός αν αποδειχτεί ότι η ζημία οφείλεται σε πράξη ή παράλειψη που έγινε με πρόθεση ή από αμέλεια ή από βαριά αμέλεια του μεταφορέα ή των προστιθέντων του ή των πρακτόρων του. Απαραίτητη προϋπόθεση, ωστόσο, προκειμένου ο επιβάτης να μπορέσει να προβάλει αξίωση αποζημίωσης σε περίπτωση είτε ζημίας⁴⁹ στις αποσκευές του, είτε καθυστέρησης στη μεταφορά τους αποτελεί η υποβολή εκ μέρους του γραπτής διαμαρτυρίας σε συγκεκριμένες προθεσμίες (άρθρο 31 ΣΜ).

Επιπλέον, το άρθρο 19 ΣΜ αναφέρεται στην ευθύνη για καθυστέρηση επιβάτη. Η ευθύνη αυτή είναι περιορισμένη και δεν μπορεί να ζητηθεί αποζημίωση μεγαλύτερη από 5.150 ΕΔΤ εκτός πάλι αν αποδειχθεί ότι η ζημία οφείλεται σε πράξη

47. *Diederiks-Verschoor*, An introduction to air law, 2006, 93.

48. Σημειωτέον, ότι ο περιορισμός αναφέρεται μόνο στο ποσό που υπερβαίνει τα 100.000 ΕΔΤ (άρθρο 21 παρ. 2 ΣΜ).

49. Για την έννοια της ζημίας κατά τη διάταξη του άρθρου 31 ΣΜ (Βλ. αναλυτικά, *Στυλιανού*, *ΕπισκεΔ*, 2005, 599.

ή παράλειψη που έγινε με πρόθεση ή από αμέλεια ή από βαριά αμέλεια του μεταφορέα ή των προστιθέντων του ή των πρακτόρων του.

Εκτός των παραπάνω νομοθετημάτων, για την προστασία των καταναλωτών –ταξιδιωτών έχει θεσπιστεί ο Κανονισμός 2111/2005/EK για τη σύσταση κοινοτικού καταλόγου αερομεταφορέων των οποίων απαγορεύεται η λειτουργία στην Κοινότητα, την ενημέρωση των επιβατών αεροπορικών μεταφορών σχετικά με την ταυτότητα του πραγματικού αερομεταφορέα και την κατάργηση του άρθρου 9 της Οδηγίας 2004/36/EK, καθώς επίσης ο Κανονισμός 1107/2006/EK σχετικά με τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων με μειωμένη κινητικότητα όταν ταξιδεύουν αεροπορικώς.

Ε. Δικαιώματα καταναλωτή σε περίπτωση αφερεγγυότητας – πτώχευσης ταξιδιωτικού πράκτορα

Σύμφωνα με το άρθρο 7 της Οδηγίας, ο διοργανωτής ή / και ο πωλητής αποδεικνύουν ότι διαθέτουν αρκετές εγγυήσεις κατάλληλες να εξασφαλίσουν, σε περίπτωση αφερεγγυότητας ή πτώχευσης, την επιστροφή των καταβληθέντων και τον επαναπατρισμό του καταναλωτή. Ο σκοπός του άρθρου 7 της Οδηγίας έγκειται στην προστασία της περιουσίας των καταναλωτών, οι οποίοι δικαιούνται να τους επιστραφούν τα καταβληθέντα ποσά ή να τους εξασφαλίσει ο επαναπατρισμός τους, σε περίπτωση αφερεγγυότητας ή πτωχεύσεως του διοργανωτή από τον οποίο αγόρασαν το ταξίδι. Το ΔΕΚ ερμηνεύοντας το άρθρο 7 της Οδηγίας συνέβαλε σημαντικά στην επίλυση ιδιαιτέρως σημαντικών προβλημάτων με τα οποία βρίσκονταν αντιμέτωποι αρκετές φορές οι καταναλωτές⁵⁰.

Ειδικότερα, κρίθηκε ότι η εγγύηση επιστροφής των καταβληθέντων αφορά περιπτώσεις, στις οποίες η αφερεγγυότητα ή η πτώχευση του διοργανωτή επέρχεται μετά την έναρξη εκτελέσεως της ή τις περιπτώσεις, στις οποίες η παροχή των υπηρεσιών διακόπτεται κατά τη διάρκεια εκτελέσεως της σύμβασης και πρέπει να επιστραφεί στον καταναλωτή το μέρος του καταβληθέντος ποσού που αναλογεί στις μη παρασχεθείσες υπηρεσίες⁵¹.

50. Μιχαλόπουλος, Η συμβολή της νομολογίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην ερμηνεία του άρθρου 7 της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ, 2002, 377 επ.

51. Αποφ. 14.5.1998, υποθ. C – 364/1996, Verein für Konsumenteninformation κατά Kreditversicherungs, Συλλ. 1998, I – 2949. Σχετικά κρίθηκε ότι πρέπει να επιστραφούν τα έξοδα διανυκτέρευσης στο ξενοδοχείο που κατέβαλε για δεύτερη φορά στον ξενοδόχο, ο καταναλωτής.

Περαιτέρω, σε άλλη περίπτωση, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι όταν ένα κράτος-μέλος επιτρέπει στον διοργανωτή να απαιτεί από τους αγοραστές οργανωμένου ταξιδιού προκαταβολή μέχρι 10% του τιμήματος του ταξιδιού, η οποία δεν μπορεί, εν πάσει περιπτώσει, να υπερβεί ορισμένο ποσό, ο συνιστάμενος στην προστασία των καταναλωτών σκοπός του άρθρου 7 της Οδηγίας εκπληρώνεται μόνο εφόσον, σε περίπτωση αφερεγγυότητας ή πτωχεύσεως του διοργανωτή, εξασφαλίζεται και η επιστροφή της εν λόγω προκαταβολής⁵². Σε άλλη περίπτωση, κρίθηκε ως αντίθετη με την κοινοτική νομοθεσία, εθνική κανονιστική ρύθμιση η οποία για τη θέση σε εφαρμογή του άρθρου 90/314/ΕΟΚ και 88/357/ΕΟΚ (τραπεζικός τομέας), απαιτεί κατά τη σύσταση χρηματικών εγγυήσεων σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ή ασφαλιστική επιχείρηση με έδρα σε άλλο Κράτος – μέλος, ο εγγυητής αυτός να συνάπτει πρόσθετη σύμβαση με χρηματοπιστωτικό ίδρυμα ή ασφαλιστική επιχείρηση με έδρα στην εθνική επικράτεια⁵³.

Επιπλέον, στην απόφαση Rechberger κλπ⁵⁴, το ΔΕΚ δήχθηκε ότι συνιστά κατάφωρη παραβίαση του κοινοτικού δικαίου η μεταφορά του άρθρου 7 της Οδηγίας 90/314 στο εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπον ώστε η προστασία που προβλέπει η διάταξη αυτή να καλύπτει μόνον τα ταξίδια στην περίπτωση των οποίων έχει προβλεφθεί ότι η αναχώρηση δε θα πραγματοποιηθεί πριν από την πάροδο τεσσάρων μηνών από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, ακόμη κι αν το κράτος μέλος έθεσε σε εφαρμογή όλες τις υπόλοιπες διατάξεις της Οδηγίας. Το Δικαστήριο απεφάνθη ακόμα, ότι «το άρθρο 7 της Οδηγίας 90/314 δεν μεταφέρθηκε ορθώς στο εσωτερικό δίκαιο εφόσον μία εθνική ρύθμιση επιβάλλει, για την κάλυψη του κινδύνου, απλώς και μόνον ασφαλιστική σύμβαση ή τραπεζική εγγύηση της οποίας το ποσό πρέπει να ανέρχεται σε 5% τουλάχιστον του κύκλου εργασιών που πραγματοποιήσει ο διοργανωτής στο πλαίσιο της δραστηριότητάς του κατά το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου ημερολογιακού έτους και η οποία επιβάλλει στον διοργανωτή που μόλις αρχίζει τη δραστηριότητά του να λάβει ως βάση υπολογισμού τον κύκλο εργασιών που αντιστοιχεί στην δραστηριότητα διοργανώσεως ταξιδιών που σκοπεύει να ασκήσει,

52. Αποφ. 8.10.1996 στις συνκδικασθείσες υποθέσεις C – 178/ 94, C – 179/94, C – 188/94, C – 190/94, Erich Dillenkofer, Cristian Erdmann, Hans – Jurgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula και Trosten Knor κατά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Συλλ. 1996, I – 4845.

53. Αποφ. 1.12.1998, υποθ. C – 410/96, Andre Ambry, Συλλ. 1998, I – 7875.

54. Σκέψη 65 στην αποφ. 15.06.1999, υποθ. C – 140/1997, Rechberger, Συλλ. 1999, I-03499.

χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις αυξήσεις του κύκλου εργασιών του διοργανωτή κατά το τρέχον έτος.

Περαιτέρω, πρέπει να σημειωθεί, ότι η εγγύηση επαναπατρισμού του καταναλωτή, αποσκοπεί στην αποφυγή του ενδεχόμενου να ακινητοποιηθεί ο καταναλωτής, κατά τη διάρκεια εκτελέσεως της σύμβασης, στον τόπο της διαμονής του για το λόγο ότι ο μεταφορέας, αρνείται, μετά την επέλευση της αφερεγγυότητας του διοργανωτή, να παράσχει τις υπηρεσίες του για το ταξίδι της επιστροφής⁵⁵.

Τέλος, βασικός σκοπός της διατάξεως αυτής είναι να εξασφαλιστεί ο επαναπατρισμός των καταναλωτών ή η επιστροφή των καταβληθέντων από αυτούς ποσών σε περίπτωση αφερεγγυότητας ή πτωχεύσεως του διοργανωτή και διαπιστώνεται ότι το γράμμα του άρθρου 7 της οδηγίας 90/314 δεν συναρτά την εν λόγω διασφάλιση από κάποια ειδική προϋπόθεση αφορώσα τους λόγους αφερεγγυότητας του διοργανωτή ταξιδίων. Συνεπώς, στο πεδίο εφαρμογής της παραπάνω διάταξης εμπίπτει και η περίπτωση κατά την οποία η αφερεγγυότητα του διοργανωτή του ταξιδιού οφείλεται σε δόλια συμπεριφορά του ίδιου⁵⁶.

iv. Ανακύπτοντα Ζητήματα στις Ταξιδιωτικές Συμβάσεις (all inclusive)

Οι ταξιδιωτικές συμβάσεις (all inclusive) δεν φαίνονται, καταρχήν, ιδιαίτερα επαχθείς για τον πελάτη. Ενδεχομένως, να υπάρχει κάποια αοριστία ως προς τις παροχές, η οποία πάντως αίρεται νομικά με την εφαρμογή των γενικών διατάξεων. Το τουριστικό γραφείο είναι, πράγματι, υποχρεωμένο να παράσχει κάθε αναγκαία και συνήθη παροχή και, επίσης, την ποιότητα, που σε κάθε περίπτωση ενδείκνυται, έστω κι αν τούτο δεν συμφωνήθηκε ειδικά με τον πελάτη (ΑΚ 288). Έτσι, σε κάθε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης ενοχής, ο πελάτης έχει τα δικαιώματα, που ο νόμος που παρέχει κατά το τουριστικού γραφείου.

Η ενιαία τιμή παρέχει επίσης ασφάλεια στον πελάτη ως προς τον οικονομικό προγραμματισμό του και δυνατότητα ευχερούς σύγκρισης τιμών και προσφορών προς επιλογή της συμφερότερης. Η απαλλαγή του, εξάλλου, από το φόρτο της κατ' ιδίαν αναζήτησης των προσφορότερων τουριστικών παροχών στον τόπο προορισμού, είναι ισχυρό κίνητρο προτίμησης της σύμβασης αυτής από τον πελάτη.

Ο κίνδυνος, ωστόσο, ζημίας του ελλοχεύει, όταν το τουριστικό γραφείο διαμορφώνει την ενιαία τιμή ή με βάση όχι την πιο ικανοποιητική για τον πελάτη

55. Αποφ. 14.5.1998, υποθ. C – 364/1996, Verein fur Konsumenteninformation κατά Kreditversicherungs, Συλλογή 1998, I – 2949

56. Αποφ. 16.02.2012, υποθ. C 134/11, Jürgen Blödel – Pawlik κατά HanseMerkur Reiseversicherung AG, ΕφΑΔΔ, 2012, 188-190.

ποσότητα ή ποιότητα ή είδος ή καταλληλότητα προσφερόμενης υπηρεσίας, αλλά την πλέον συμφέρουσα για το ίδιο. Τούτο, όμως, με τις αοριστίες της περιεκτικής σύμβασης, δεν μπορεί να διαγνώσει ο πελάτης εξ αρχής, παρά μόνο κατά την εκτέλεση της σύμβασης και κατά τις περιστάσεις.

Θα μπορούσε, λοιπόν, να ισχυρισθεί κανείς ότι ως προς τον πελάτη η περιεκτική τουριστική σύμβαση εμπερικλείει ωφέλειες, αλλά και κινδύνους έναντι των οποίων οφείλει η νομοθεσία να προστατεύσει επαρκώς τον πελάτη.

Κίνδυνοι ελλοχεύουν, όταν ιδίως η συνολική τιμή δεν παρέχει δυνατότητα εκτίμησης της αξίας των επιμέρους τουριστικών παροχών και, ακόμα, όταν οι διάφορες παροχές δεν προσφέρονται με βάση αξιολογικά, ποσοτικά και ποιοτικά κριτήρια, προς όφελος του πελάτη, αλλά προς το συμφέρον του τουριστικού γραφείου. Το γεγονός ότι σε τέτοιες περιπτώσεις ο ζημιωθείς πελάτης μπορεί να στηρίξει αξιώσεις αποζημιώσεώς του στις γενικές διατάξεις, δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού η δυνατότητα αυτή προσκρούει σε ανυπέρβλητες συνήθως αποδεικτικές δυσχέρειες.

Το τουριστικό γραφείο, πράγματι, προκειμένου να διαμορφώσει μια σταθερή πρόταση – προσφορά παροχής τουριστικών υπηρεσιών με τη ρήτρα *all inclusive*, αναγκάζεται εκ των πραγμάτων να δεσμεύεται εξ αρχής συμβατικά με άλλες τουριστικές επιχειρήσεις, οι οποίες έναντι προκαθοριστέας τιμής αναλαμβάνουν να παράσχουν τις υπηρεσίες που το τουριστικό γραφείο ζητά. Εφόσον λοιπόν το τουριστικό γραφείο συμβάλλεται με τις άλλες επιχειρήσεις στα πλαίσια της επιδίωξης για τη φθηνότερη και ποιοτικά και ποσοτικά βέλτιστη παροχή προς όφελος του πελάτη του, δεν υφίσταται ζήτημα.

Ζήτημα, ωστόσο, δημιουργείται, όταν το τουριστικό γραφείο συμβάλλεται συνήθως διαρκώς με συγκεκριμένες τουριστικές επιχειρήσεις, στη βάση της προσφορότερης γι' αυτό παροχής, της παροχής δηλαδή, που θα του εξασφαλίσει μερίδιο κέρδους, είτε λόγω ποιοτικής υστέρησης της παροχής, είτε λόγω ποσοστιαίας ή με άλλο τρόπο συμμετοχής του στο κέρδος της τουριστικής επιχείρησης, είτε λόγω «δώρου» απ' αυτήν, είτε και με άλλους τρόπους.

Στην τελευταία και όχι σπάνια στις συναλλαγές περίπτωση, εκτός του κινδύνου που διατρέχουν τα συμφέροντα του πελάτη, φαίνεται ότι παραβιάζονται παράλληλα και θεμελιώδεις αρχές του δικαίου του ανταγωνισμού.

Πράγματι, η συμφωνία μεταξύ τουριστικού γραφείου και τουριστικής επιχείρησης περί παροχής συγκεκριμένων τουριστικών υπηρεσιών έναντι ορισμένου τιμήματος στους πελάτες του πρώτου, επί της οποίας θα στηριχθεί στη συνέχεια η τουριστική (ταξιδιωτική) σύμβαση με τη ρήτρα *all inclusive*, φαίνεται ότι αποτελεί

αθέμιτη ανταγωνιστική συμπεριφορά, τουλάχιστον για την αντισυμβαλλόμενη τουριστική επιχείρηση, επειδή μέσω της συμφωνίας της με το τουριστικό γραφείο προσελκύει εμμέσως πελάτες, οι οποίοι δεν βασίζουν τις επιλογές τους στην καλλίτερη προσφορά της, αλλά στη διευκόλυνση του all inclusive και στην αδυναμία άλλης επιλογής εκ μέρους τους. Όταν, μάλιστα, στη σχέση της με το τουριστικό γραφείο πρωτεύοντα ρόλο διαδραματίζεται η εξασφάλιση της συμμετοχής του τουριστικού γραφείου στο κέρδος της, για να μπορεί αυτό να προσελκύει πελάτες κάνοντας ελκυστικές προσφορές στην αγορά, το αθέμιτο καταλαμβάνει και τη συμπεριφορά του τουριστικού γραφείου.

Κατά συνέπεια, οι θιγόμενες ανταγωνίστριες επιχειρήσεις μπορούν να εγείρουν αξιώσεις παράλειψης της συμπεριφοράς και αποζημίωσης τους για παράβαση της διατάξεως του άρθρου 1 του ν. 146/1914, ιδίως, μάλιστα, όταν αυτές παρέχοντας καλλίτερης ποιότητας και συμφερότερης τιμής υπηρεσίες στον πελάτη με την αποκλείονται από την αγορά μέσω των συμφωνιών με την παραπάνω ρήτρα, που ενδεχομένως δεν επικρατούν τέτοια κριτήρια.

Παρατηρείται, βέβαια, ότι η πρακτική του all inclusive είναι ευρέως διαδεδομένη, συνήθης, δηλαδή, συναλλακτική πρακτική των τουριστικών γραφείων, η οποία με εξαίρεση το αθέμιτο, δεν φαίνεται να προσκρούει και στις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού. Η πάγια, ωστόσο, συνήθεια των τουριστικών γραφείων δημιουργεί σε επίπεδο αντισυμβαλλομένων τουριστικών επιχειρήσεων μια οπωσδήποτε εναρμονισμένη πρακτική⁵⁷, που σαν αποτέλεσμα έχει τη νόθευση του

57. Εναρμονισμένη πρακτική καλείται ο συντονισμός μεταξύ επιχειρήσεων οι οποίες, χωρίς να έχουν φθάσει στο στάδιο σύναψης τυπικής συμφωνίας, αντικατέστησαν συνειδητά του κινδύνους ανταγωνισμού με μια πρακτική συνεργασία μεταξύ τους. Μια εναρμονισμένη πρακτική μπορεί να συνίσταται στην άμεση ή έμμεση επαφή μεταξύ επιχειρήσεων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα ή αποσκοπεί είτε να επηρεάσει τη συμπεριφορά της αγοράς είτε να γνωστοποιήσει στους ανταγωνιστές των επιχειρήσεων αυτών σχετικά με τη συμπεριφορά που οι τελευταίες προτίθενται να υιοθετήσουν στο μέλλον. Εναρμονισμένη πρακτική στοιχειοθετείται αν μπορεί να πιθανολογηθεί ότι μία συγκεκριμένη συμπεριφορά (π.χ. αύξηση των τιμών) δεν είναι αποτέλεσμα αυτόνομης επιχειρηματικής πρακτικής που προσανατολίζεται σε νέες οικονομικές συνθήκες, αλλά συνέπεια μιας με οποιοδήποτε τρόπο συντελούμενης συνεννοήσεως με άλλες επιχειρήσεις. Εξάλλου, η ύπαρξη παράλληλης συμπεριφοράς δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη εναρμονισμένης πρακτικής, παρά μόνον όταν η ύπαρξη τέτοιας πρακτικής αποτελεί τη μόνη βάσιμη εξήγηση για την συμπεριφορά αυτή. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι απαγορεύεται μεν κάθε μορφή συμπαιγνίας, που θα μπορούσε να νοθεύσει τον ανταγωνισμό, αλλά δεν αφαιρείται από τους επιχειρηματίες το δικαίωμα να προσαρμόζονται ευφυώς στη διαπιστωθείσα ή αναμενόμενη συμπεριφορά των ανταγωνιστών τους. Κατά συνέπεια πρέπει να εξακριβώνεται, αν για την επιδειχθείσα παράλληλη συμπεριφορά δεν μπορεί, ενόψει της φύσεως των προϊόντων, του μεγέθους και του αριθμού των επιχειρήσεων και του όγκου της σχετικής αγοράς να υπάρχει άλλη εξήγηση για την εναρμονισμένη πρακτική, (αποφ. 27.9.1988 υποθ. C-89/1985 Woodpulp, Συλλ.1988,

ανταγωνισμού, αφού από τις συμφωνίες αυτές με τα τουριστικά γραφεία των all inclusive, περιεκτικών συμβάσεων αποκλείονται συχνά οι επιχειρήσεις, που προσφέρουν την λυσιτελέστερη για τον πελάτη υπηρεσία. Φαίνεται, λοιπόν, πως η εναρμονισμένη αυτή πρακτική πολλών τουριστικών επιχειρήσεων για παροχή υπηρεσιών στα πλαίσια περιεκτικών συμβάσεων, αντίκειται και στις διατάξεις του ν. 703/1977 για τον ελεύθερο ανταγωνισμό.

Ο κίνδυνος, επομένως, διαψεύσεως των προσδοκιών του πελάτη για την ποιοτική και ποσοτική αξία της τουριστικής παροχής στις περιεκτικές συμβάσεις, η αθέμιτη συμπεριφορά της αντισυμβαλλόμενης τουριστικής επιχείρησης ως προς τον τρόπο προσέλκυσης πελατείας, η κατά κανόνα αθέμιτη, επίσης, συμπεριφορά του τουριστικού γραφείου, όταν βασίζει την καλύτερη προσφορά στην αγορά σε εκμεταλλευτικές συμφωνίες με τουριστικές επιχειρήσεις και, ακόμα, η προκύπτουσα de facto εναρμονισμένη πρακτική τουριστικών επιχειρήσεων να συμβάλλονται με τουριστικά γραφεία προσφέροντας την καλύτερη τιμή σ' αυτά και όχι στον πελάτη, είναι επαρκή στοιχεία για να δικαιολογήσουν μια νομοθετική ρύθμιση, η οποία επιτρέποντας τις περιεκτικές συμβάσεις θα προσπαθήσει απλώς να αμβλύνει τα σημεία αιχμής των συμβάσεων αυτών προς όφελος του πελάτη και της αγοράς τουριστικών υπηρεσιών.

Τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται ιδίως από την επικράτηση στο χώρο παροχής τουριστικών υπηρεσιών, μεγάλων τουριστικών γραφείων, που κατέχουν σε ποσοστό πωλήσεων το μεγαλύτερο πακέτο παροχής αυτού του είδους των υπηρεσιών στον ευρωπαϊκό χώρο και όχι μόνο.

Το ίδιο πρόβλημα παρουσιάζεται και σε περιπτώσεις, που η συνεργασία τουριστικού γραφείου ή άλλης επιχείρησης, που παρέχει υπηρεσίες σε σύνολα ή ομάδες προσώπων – π.χ. μεταφοράς, ξενάγησης κ.λ.π. – με συγκεκριμένη τουριστική επιχείρηση δεν εξυπηρετεί συμφωνίες all inclusive, αλλά αποτελεί επιλογή του τουριστικού γραφείου ή της επιχείρησης ή προστηθέντος τους, η οποία συχνά στηρίζεται σε αθέμιτες συμφωνίες με την τουριστική επιχείρηση, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η βούληση των εξυπηρετούμενων προσώπων.

Στην περίπτωση αυτή το σύνολο ή η ομάδα προσώπων κατευθύνεται σε συγκεκριμένες τουριστικές επιχειρήσεις με τέτοιο τρόπο, ώστε πρακτικά ή

05193). Ο παραλληλισμός, δηλαδή, της συμπεριφοράς αποτελεί απλή ένδειξη εναρμονισμένης πρακτικής, για την στοιχειοθέτηση της οποίας προσ απαιτείται, η ένδειξη αυτή να κριθεί όχι μόνο πρόσφορη αλλά και αναγκαία, προκειμένου να εξηγηθεί η μη φυσιολογική κατάσταση του ανταγωνισμού (ΕφΑθ 1610/2004). Με τον παραπάνω τρόπο, βεβαιώνεται η ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής.

ψυχολογικά να εξαναγκάζονται σε παραίτηση από το δικαίωμα της ελεύθερης επιλογής αντισυμβαλλομένου για την απόλαυση επιμέρους τουριστικών ή άλλων υπηρεσιών και την αγορά ή μίσθωση πραγμάτων. Το γεγονός αυτό δεν ενοχλεί βέβαια τους πελάτες, οι οποίοι λόγω άγνοιας εμπιστεύονται μαζικά τις επιλογές του τουριστικού γραφείου ή της άλλης επιχείρησης που τους κατευθύνει.

Οι επιλογές, όμως, αυτές πρέπει να γίνονται και στην περίπτωση αυτή στα πλαίσια, που η καλή πίστη χαράσσει (ΑΚ 288). Από το άλλο μέρος, φαίνεται αθέμιτη η συμπεριφορά των εμπλεκομένων, αφού αποκλείουν επιχειρήσεις από την αγορά, με τρόπο που πόρω απέχει από τις μεθόδους του υγιούς ανταγωνισμού.

Και στις δύο περιπτώσεις, η αντίδραση πελατών και θιγόμενων ανταγωνιστριών επιχειρήσεων είναι μεν δυνατή κατά τις γενικές διατάξεις και τις διατάξεις για τον ανταγωνισμό, όχι όμως πάντα και αποτελεσματική, επειδή οι αθέμιτες συμπεριφορές δυσχερώς αποδεικνύονται. Για το λόγο αυτό, η νομοθετική ρύθμιση του θέματος φαίνεται μάλλον αναγκαία. Μία νομοθετική πρόταση⁵⁸ σε όλα τα παραπάνω θέματα, θα μπορούσε, ενδεχομένως, να έχει το εξής περιεχόμενο:

Άρθρο 1. Περί τουριστικών περιεκτικών συμβάσεων

Οι τουριστικές περιεκτικές (all inclusive) συμβάσεις καταρτίζονται εγγράφως, περιέχουσες αναλυτική περιγραφή των συμπεριλαμβανόμενων υπηρεσιών και των αντίστοιχων αξιών τους. Αντίγραφο της σύμβασης παραδίδεται στον πελάτη.

Άρθρο 2: Περί αποκλειστικής τουριστικής συνεργασίας

1. Συμβάσεις μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων περί αποκλειστικής συνεργασίας για παροχή συγκεκριμένων τουριστικών υπηρεσιών σε κατευθυνόμενα σύνολα ή ομάδες προσώπων στα πλαίσια εκπλήρωσης των περιεκτικών (all inclusive) υποχρεώσεων απέναντί τους καταρτίζονται για ορισμένη χρονική περίοδο, όχι ανώτερα του έτους, περιβάλλονται τον έγγραφο τύπο και αντίγραφό τους παραδίδεται από την προσφέρουσα τις υπηρεσίες επιχείρηση στην αρμόδια διεύθυνση του Υφυπουργείου Ανάπτυξης.
2. (α) Της κατάρτισης της σύμβασης προηγείται υποχρεωτικά η διενέργεια μειοδοτικού διαγωνισμού μεταξύ τριών τουλάχιστον – ή όσων υπάρχουν – ομοειδών και ισάξιων ή ανωτέρας ποιοτικής κατηγορίας τουριστικών

58. Ψυχομάνης, (2003), 78-79.

επιχειρήσεων, που βρίσκονται σε ακτίνα 500 μέτρων από τον τόπο του τουριστικού ενδιαφέροντος ή σε απόσταση 2.000 μέτρων επί οδικών στάσεων ή σε ακτίνα 50 μέτρων από το μέρος διαμονής (καταλυματική επιχείρηση) και από την επιχείρηση που τελικά θα αναδειχθεί υπερθεματίστρια.

(β) Ο διαγωνισμός γίνεται κατόπιν ιδιωτικών ή δημοσίων προσκλήσεων σε τοπική, άλλως σε ευρείας κυκλοφορίας εφημερίδα. Οι προσκλήσεις και οι προσφορές αναφέρονται στη σύμβαση. Από το διαγωνισμό και τη συμβατική σχέση ή τη συνέχιση της μπορούν να αποκλεισθούν οι επιχειρήσεις, έναντι των οποίων ο διενεργών την προκήρυξη έχει ή είχε αξιώσεις από ανώμαλη εξέλιξη προηγούμενης όμοιας σχέσης.⁵⁹

(γ) Η καθοδήγηση συνόλου ή ομάδας τουριστών στην ίδια τουριστική επιχείρηση για δεύτερη φορά εντός του ίδιου μήνα, χωρίς τήρηση των παραπάνω διαδικασιών και γνωστοποίηση της σύμβασης στη διοίκηση, επισύρει την επιβολή διοικητικών κυρώσεων από το Υφυπουργείου Τουρισμού, συνισταμένων σε προσωρινή ή μόνιμη ανάκληση των σχετικών αδειών των τουριστικών γραφείων, επιχειρήσεων και προστηθέντων τους ή και σε πρόστιμο ύψους μέχρι 20.000 ευρώ.

(δ) Αξιώσεις των ανταγωνιστριών επιχειρήσεων ή των πελατών κατά τις γενικές διατάξεις και τις διατάξεις για τον ανταγωνισμό δεν αποκλείονται.

III. ΞΕΝΟΔΟΧΙΑΚΕΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Στα πλαίσια των πολλαπλών ως άνω δραστηριοτήτων του το τουριστικό γραφείο συμβάλλεται συχνότατα με ξενοδόχους. Ως «ξενοδόχος» θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ευχερώς κατά την κείμενη νομοθεσία, το πρόσωπο μόνο, στο όνομα του οποίου έχει εκδοθεί άδεια λειτουργίας ξενοδοχείου ή με άλλα λόγια, ο φορέας καταλυματικής επιχείρησης, που λειτουργεί νόμιμα ως ξενοδοχείο. Οι λοιποί φορείς επιχειρήσεων παροχής καταλύματος σε επισκέπτες, είτε είναι πανσιόν, είτε ενοικιαζόμενα δωμάτια, είτε κατασκήνωση, είτε άλλης μορφής στεγασμένης και οργανωμένης καταλυματικής επιχείρησης μπορούν να χαρακτηρίζονται είτε ειδικά

59. Η παραπάνω διαδικασία δημιουργεί την εντύπωση μιας «οιονεί διοικητικής σύμβασης» πλην όμως θα μπορούσε κάποιος να πει ότι τυχόν ομοιότητες πράγματι υφίστανται αλλά το αντεπιχείρημα που μπορεί να προταθεί στηρίζεται στην πρωταρχικής σημασίας προστασία του πελάτη ως καταναλωτή.

από την επιχείρηση που ασκούν- πχ. Πανδοχείς-, είτε γενικά ως «ξενιστές» (από το ξενίζω= φιλοξενώ, εξού και ξένισις= φιλοξενία). Ο όρος δεν είναι εν χρήσει στις συναλλαγές. Προτείνεται όμως η χρησιμοποίησή του, προς διάκριση του φορέα της καταλυματικής επιχείρησης, που δεν είναι ξενοδοχείο, και ο οποίος, κατά τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 1 του β.δ. της 1/7 Νοε. 1938, δεν δικαιούται να ονομάζεται ξενοδόχος⁶⁰. Οι ξενιστές πάντως, έχουν, κατά τα λοιπά, τα αυτά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με τους ξενοδόχους.

Σε κάθε περίπτωση, που το τουριστικό γραφείο- υπό την ιδιότητά του ιδίως ως «διοργανωτής»- συμβάλλεται με ξενοδόχο ή ξενιστή για τη συνεχή εξυπηρέτηση του σε κλίνες ανά χρονική περίοδο μπορεί κανείς να κάνει λόγο, ειδικότερα για «ξενοδοχειακή σύμβαση». Ο όρος συναντάται ιδίως στο άρθρο 1 του Κώδικα Συμπεριφοράς που διέπει τις σχέσεις μεταξύ διοργανωτών- ταξιδιωτικών πρακτόρων και ξενοδόχων στην Ε.Ε. που υπογράφηκε μεταξύ HOTREC (Συνδέσμου Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχείων, Εστιατορίων, Καφέ και Συναφών Επιχειρήσεων στην ΕΕ και στον ΕΟΧ) και ECTAA (Συνδέσμου των Εθνικών Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτόρων και Διοργανωτών Ταξιδίων στην ΕΕ) στις Βρυξέλλες την 10.01.1996. Κατά το άρθρο αυτό, «ξενοδοχειακή σύμβαση είναι η σύμβαση, με την οποία ένα ξενοδοχείο συμφωνεί με έναν ταξιδιωτικό πράκτορα να παράσχει ξενοδοχειακές υπηρεσίες...». Πληρέστερα, ως «ξενοδοχειακή» θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει τη σύμβαση μεταξύ τουριστικού γραφείου και ξενοδόχου ή ξενιστή, με την οποία οι τελευταίοι αναλαμβάνουν την υποχρέωση να παραχωρούν στο τουριστικό γραφείο και τους υπ' αυτού υποδειχθησόμενους πελάτες τη χρήση καθορισμένου από το τουριστικό γραφείο αριθμού και είδους δωματίων και συναφών υπηρεσιών, για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα και έναντι συγκεκριμένης αμοιβής-τιμήματος, την οποία αναλαμβάνει να καταβάλλει το τουριστικό γραφείο, ανεξάρτητα από την τελική χρήση ή μη των μισθωμένων ή προς μίσθωση κλινών.

Συνεπώς, οδηγούμαστε καταρχήν στο συμπέρασμα ότι η μίσθωση των δωματίων ενός ξενοδοχείου μπορεί να γίνει είτε απευθείας από τους ενδιαφερόμενους μεμονωμένους πελάτες, είτε από ταξιδιωτικούς οργανισμούς ή τουριστικά γραφεία που τα διαθέτουν στη συνέχεια στους πελάτες τους⁶¹. Στην πρώτη περίπτωση θα πρόκειται για τη μικτή (περιέχει στοιχεία μίσθωσης πράγματος,

60. Άλλο είναι το θέμα ότι κατά την έννοια άλλων διατάξεων νόμων, όπως εκείνης του άρθρου 12 του ν.δ. 1297/1972, ως «ξενοδοχειακές επιχειρήσεις» νοούνται οι οργανωμένες επιχειρήσεις, που παρέχουν κατάλυμα στο ευρύ κοινό μετά ή άνευ παροχής πρόσθετων υπηρεσιών, ανεξαρτήτως της ειδικότερης ονομασίας τους, σύμφωνα με την Γνωμ. ΝΣΚ 117/2002, ΔΕΕ 2002, 1297.

61. Κλαβανίδου, ΕΛΛΔνη 2002, 42.

πώλησης, σύμβασης έργου, παροχής υπηρεσιών, παρακαταθήκης) σύμβαση ξενίας, που ρυθμίζεται από τον Κανονισμό των σχέσεων πελατών (άρθρα 1 – 10, 14, 17, 19 – 26) και συμπληρωματικά από τις διατάξεις του ΑΚ (574 επ., 834 επ.)⁶². Στη δεύτερη περίπτωση, θα πρόκειται για την ξενοδοχειακή σύμβαση (hotel contract). Στο πλαίσιο της ξενοδοχειακής σύμβασης, η σχέση ξενοδόχου και πελάτη παρουσιάζει ενδιαφέρον, εφόσον οι πελάτες στους οποίους διατίθενται τα δωμάτια συνδέονται συμβατικά μόνο με το τουριστικό γραφείο, ενώ, αντίθετα, δεν τελούν σε κανενός είδους συμβατικό δεσμό με τον ίδιο τον ξενοδόχο. Οι δύο συμβάσεις, αφενός μεταξύ ξενοδόχου και τουριστικού γραφείου, αφετέρου μεταξύ πελάτη και τουριστικού γραφείου, διακρίνονται σαφώς μεταξύ τους. Σε κάθε περίπτωση, όμως, αυτός που θα κάνει τελικά χρήση του δωματίου δεν είναι ο ίδιος ο μισθωτής – τουριστικό γραφείο, αλλά ο πελάτης του τουριστικού γραφείου, δηλαδή πρόσωπο «τρίτο» στη σύμβαση που συνδέει ξενοδόχο και τουριστικό γραφείο.

Με άλλα λόγια, ο ξενοδόχος δεσμεύεται να παράσχει ξενοδοχειακές υπηρεσίες σε πελάτες του αντισυμβαλλομένου διοργανωτή ταξιδίων (tour operator) ή ταξιδιωτικού πράκτορα (travel agent⁶³). Οι πελάτες αυτοί είναι άγνωστοι και στα δύο αντισυμβαλλόμενα μέρη, κατά την σύναψη της σύμβασης. Πρόκειται, λοιπόν, για μια ενοχική, αμφοτεροβαρή και διαρκή σύμβαση, που χαρακτηρίζεται ως «χονδρική μίσθωση».

Η μίσθωση όλων των κλινών ενός ξενοδοχείου από τον διοργανωτή ταξιδίων, αποτελεί ξενοδοχειακή σύμβαση, αφού και σε αυτήν τη περίπτωση ο ξενοδόχος παρέχει στους πελάτες του διοργανωτή τις υπηρεσίες του. Ενώ δεν ισχύει το ίδιο, αν ο ξενοδόχος μισθώσει την επιχείρησή του, διότι στην περίπτωση αυτή θα πρόκειται για μίσθωση ξενοδοχείου ως οργανωμένη επιχείρηση η οποία σύμφωνα με τη νομολογία αποτελεί μίσθωση προσοδοφόρου αντικειμένου⁶⁴ και διέπεται τόσο από τις σχετικές διατάξεις τα αστικής νομοθεσίας, όσο και τις ειδικές προστατευτικές περι εμπορικών – επαγγελματικών μισθώσεων.

62. Για την ευθύνη του ξενοδόχου και την αποζημίωση βλ. σχετικά, Λογοθέτης (2001), 235 επ. *Ευθυμιάτου – Πουλάκου*, Τουριστικό Δίκαιο, 2009, 80 επ. *Τσούμας/Δανηλάτου*, Ειδικά θέματα δικαίου – Η αποζημίωση, 2009, 285 επ.

63. Ο πράκτορας συνήθως αποτελεί ουσιαστικά απλό μεσάζοντα και δεν συνάπτει συμβόλαια για λογαριασμό του. Αντίθετα, ο διοργανωτής ταξιδίων προχωρεί πολύ περισσότερο από την απλή μεσολάβηση, διαμορφώνει πακέτα ταξιδιωτικά με χαμηλό κόστος και ενεργεί για τον εαυτό του. Για τη διάκριση των δύο κατηγοριών βλ. και *Halsbury's, Laws of England*, 2005, Vol. 41, 570, υποσημ. 1 και 2.

64. ΑΠ 1281/1979, ΝοΒ 1980, 727 επ. ΕφΑθ 8319/1981, 477 επ., ΕφΔωδ 115/1987 Αρμ 1988, 653 επ. ΑΠ699/1992, ΕλλΔνη 1082. ΑΠ 442/2000, ΝοΒ 2001, 830 επ.

Πρόκειται, λοιπόν, για μικτή σύμβαση, προεχόντως μισθωτικού χαρακτήρα⁶⁵ που εμπεριέχει στοιχεία πώλησης, παρακαταθήκης και προμήθειας. Εξαιτίας, λοιπόν, της νομικής της φύσης έχει σαν αποτέλεσμα να εφαρμόζονται πρωτίστως οι διατάξεις του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος, σύμφωνα με τη θεωρία της απορρόφησης⁶⁶, χωρίς όμως να αποκλείεται και η εφαρμογή ειδικών διατάξεων του Κανονισμού⁶⁷ ξενοδόχων και πελατών τους⁶⁸, όταν ειδικότερα πρόκειται για τη σύμβαση που έχει χαρακτηριστικά allotment⁶⁹. Όσον αφορά τις μικτές συμβάσεις, τίθεται το ερώτημα για το ποιοι κανόνες θα εφαρμοστούν. Σύμφωνα με την θεωρία της απορρόφησης πρέπει να αναζητηθεί η κύρια παροχή. Η σύμβαση που διέπει αυτή την παροχή θα θεωρηθεί ότι απορροφά ή αφομοιώνει τα άλλα δευτερεύοντα στοιχεία από άλλες συμβάσεις. Συνεπώς, δύναται να εφαρμοσθούν ενιαία οι διατάξεις που διέπουν την κυρίαρχουσα αυτή σύμβαση. Ειδικότερα, η ξενοδοχειακή σύμβαση αποτελεί ένα ιδιαίτερο συμβατικό μόρφωμα που έχει σαν περιεχόμενο την προσφορά από το ξενοδόχο στον πελάτη καταλύματος, γεγονός που συμπεριλαμβάνει πέρα από τον ανάλογο διαμορφωμένο χώρο του δωματίου και χρήση νερού, ηλεκτρικού ρεύματος κ.α. σε συνδυασμό συνήθως με την παροχή και άλλων υπηρεσιών, όπως χρήση του τηλεφώνου, πρόγευμα ή γεύμα κ.α. Η ξενοδοχειακή σύμβαση αποτελεί συνεπώς μια μικτή σύμβαση που εμπεριέχει στοιχεία μισθώσεως πράγματος, πωλήσεως, προμήθειας κ.λ.π., στην οποία όμως η κύρια παροχή είναι η εκμίσθωση κατάλληλα διαμορφωμένου δωματίου, δηλαδή η μίσθωση πράγματος.

Η σύμβαση allotment και η σύμβαση guarantee αποτελούν τις κυριότερες στην πράξη μορφές εμφάνισης της «χονδρικής» μίσθωσης δωματίων ξενοδοχείου⁷⁰.

65. Κουτσοιράδης, Δικονομικά και ουσιαστικά προβλήματα της ξενοδοχειακής σύμβασης, σχολιασμός της ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκεΔ 1999, 42.

66. ΜπρΚω 100/1986 (αδμ.), ΜπρΚω 517/1996 (αδμ.)

67. Απόφαση υπ' αριθ. 503007/1976 του Γ.Γ. του ΕΟΤ «Περί κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών» σε συνδυασμό με το άρθρο 8 ν. 1652/1986, που της προσέδωσε ισχύ νόμου. Για το κείμενο του νόμου της Απόφασης βλ. Μοσχόπουλος/Κώτσιος/Πολίτη – Λυμπεροπούλου (2001), Νομοθεσία Τουριστικών και Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων, σελ. 738 επ.

68. Ο Κανονισμός των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών τους, τροποποιήθηκε στο άρθρο 13 ΙΙΙ, με την μεταγενέστερη απόφαση του Γ.Γ. του ΕΟΤ υπ' αριθ. 535813/27.9.1979, «Περί συμπληρώσεως και τροποποιήσεως διατάξεων του κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών» που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ/Β/9/9.1.1980. Με την αναδρομική όμως κύρωση, ως τυπικού νόμου του αρχικού κανονισμού, οι τροποποιήσεις του νεώτερου κανονισμού έπαυσαν να ισχύουν. Βλ. σχετικά ΜΠρΒολ 131/2005, ΕλλΔνη 2007, 1539.

69. Πρβλ. ειδικά για το πρόβλημα των εφαρμοστέων διατάξεων στην ξενοδοχειακή σύμβαση, Κουτσοιράδης, Παρατ. στην ΑΠ 38/1997 (Ολ.) μετά την ΑΠ 1613/1995, ΕλλΔνη 1998, 55 επ.

70. Για τις συμβάσεις χρονομεριστικών μισθώσεων τουριστικών καταλυμάτων (allotment) και τη διάκρισή τους από παρεμφερείς συμβάσεις, βλ. Κουτσοιράδης, Σχέσεις ξενοδόχων – διοργανωτών ταξιδίων αναψυχής, ΕΕμπΔ 1999, 1008 επ.

Οι συμβάσεις αυτές αφορούν σε μαζική κράτηση τουριστικών καταλυμάτων και γι' αυτό αντιδιαστέλλονται σαφώς προς τις ατομικές «ελληνικής» μορφής συμβάσεων ξενίας. Η κράτηση υπό προειδοποίηση ή κράτηση «allotment» διέπεται από τα άρθρα 11, 12, και 13 του Κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων – πελατών ενώ για όσα θέματα δεν ρυθμίζονται από τις ειδικές διατάξεις του νόμου αυτού εφαρμόζονται συμπληρωματικά οι διατάξεις του ΑΚ περί μίσθωσης πράγματος. Η λεγόμενη βέβαιη ή εγγυημένη κράτηση (σύμβαση guarantee) διέπεται πλέον από τα άρθρα 3 επ. του ανωτέρω Κανονισμού⁷¹.

- i. Συνοπτική παρουσίαση της σύμβασης βέβαιης ή εγγυημένης κράτησης (guarantee commitment)

Η σύμβαση βέβαιης ή εγγυημένης κράτησης είναι μία μορφή⁷² ξενοδοχειακής σύμβασης. Σύμφωνα με αυτή, ο ξενοδόχος υποχρεούται να παραχωρήσει στον αντισυμβαλλόμενο του, τον συγκεκριμένο αριθμό κλινών που έχει συμφωνηθεί καθώς και τις συναφείς υπηρεσίες σε προκαθορισμένη περίοδο. Ο διοργανωτής ή ο πράκτορας με τη σειρά του οφείλει το συμφωνηθέν ολικό αντίτιμο – μίσθωμα, ανεξάρτητα του εάν έκανε πλήρη χρήση των μισθωθεισών κλινών, παραχωρώντας την στους δικούς του πελάτες⁷³.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι πρόκειται για μια «οριστική δέσμευση», με την έννοια ότι ο ξενοδόχος αποκτά βεβαία απαίτηση στο μίσθωμα κατά του τουριστικού γραφείου για τα οριστικά μισθωμένα δωμάτια. Υπάρχει, βέβαια, ο επιχειρηματικός κίνδυνος να μην καλυφθούν τα ενοικιασθέντα δωμάτια, κίνδυνο τον οποίο επωμίζεται ο «χονδρέμπορος» - μισθωτής, ο οποίος και θα καταβάλει σε κάθε περίπτωση το

71. ΑΠ ΟΛ 38/1997 ΕΛΔ 39,55 την οποία ακολούθησε η ΕφΔωδ 210/1998 και με την οποία ανετράπη η μέχρι τότε νομολογία (ενδ. ΕφΔωδ 2/1998 ΕπισκΕΔ 1999, 173) που απέκλειε από τις συμβάσεις αυτές που δεν περιείχαν συμβατική ρύθμιση για κατώτατο και ανώτατο αριθμό κλινών την εφαρμογή της ως άνω αποφάσεως, άρα και του άρθρου 13 αυτής, και τις υπήγαγε στις διατάξεις του ΑΚ χαρακτηρίζοντας τις ως κοινές μικτές συμβάσεις μισθώσεως πράγματος και υπηρεσιών με προέχον το στοιχείο της πρώτης (σημ. Κουτσοουράδης), Κουτσοουράδης, Η Ξενοδοχειακή Σύμβαση, Πρακτικά συνεδρίου Τουρισμός και Δίκαιο, 2002, 25 επ.

72. Πέρα από τις δύο κυριότερες μορφές της ξενοδοχειακής σύμβασης (εγγυημένης κράτησης και κράτησης υπό προειδοποίηση), υπάρχει και για τρίτη μορφή κράτησης, η κράτηση με προμήθεια. Στην περίπτωση αυτή το τουριστικό γραφείο έναντι προμήθειας που καταβάλλεται από τον ξενοδόχο είτε υποδεικνύει στον πελάτη την σύναψη της σύμβασης ξενίας με τον ξενοδόχο, είτε διαμεσολαβεί μεταξύ ξενοδόχου και πελάτη για την κατάρτιση της σύμβασης ξενίας. Με την έννοια αυτή η κράτηση με προμήθεια αποτελεί σύμβαση μεσιτείας (703 επ. ΑΚ) και όχι ειδική μορφή ξενοδοχειακής σύμβασης. Βλ. σχετικά Κουτσοουράδης, (1998), 608.

73. ΑΠ 1207/2001 · ΜΠρΒολ 131/2005, ΕΛΛΔνη 2007, 1536 επ.

συνολικό μίσθωμα⁷⁴, όπως εξάλλου έχει συμφωνηθεί. Από την άλλη πλευρά, το τουριστικό γραφείο είναι ενήμερο εκ των προτέρων για τον συγκεκριμένο αριθμό των πελατών που θα καταλύσουν στο ξενοδοχείο, γι' αυτό και αναλαμβάνει πλήρως τον κίνδυνο της μη ανεύρεσης πελατών, τον οποίο δεν μοιράζεται με τον ξενοδόχο.

Όσον αφορά το ρυθμιστικό πλαίσιο της ανωτέρω σύμβασης, όπου πρόκειται για ιδιαίτερη μη ρυθμιζόμενη στον ΑΚ, αλλά οπωσδήποτε επιτρεπτή ενοχική σύμβαση, η πάγια θέση της νομολογίας μας, πριν από την απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ 38/1997, ήταν ότι ανήκει στην κατηγορία των «μικτοτυπικών συμβάσεων» (περιέχει στοιχεία μίσθωσης πράγματος, σύμβασης έργου, παροχής υπηρεσιών και πώλησης), με έντονο το μισθωτικό χαρακτήρα. Τούτο έχει ως συνέπεια, κατά τη θεωρία της απορρόφησης, την εφαρμογή των κοινών διατάξεων του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος (άρθρα 574 επ. ΑΚ)⁷⁵. Τη θέση αυτή μετέβαλε ο Άρειος Πάγος με την παραπάνω απόφασή του, εφαρμόζοντας όχι πλέον τους γενικούς κανόνες του ΑΚ, αλλά τις ρυθμίσεις του Κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών⁷⁶. Οι ρυθμίσεις αυτές μέχρι τότε εφαρμόζονταν, είτε όταν ο μισθωτής των κλινών ήταν μεμονωμένος πελάτης (άρθρο 3 επ.), είτε πρακτορείο, εφόσον όμως κατάρτιζε σύμβαση allotment (άρθρο 12 επ.)⁷⁷, δηλαδή τη δεύτερη μορφή της ξενοδοχειακής σύμβασης. Ειδικότερα, πριν από την απόφαση της Β' Τακτικής Ολομέλειας του ΑΠ⁷⁸, τα δικαστήρια της ουσίας, όπου δεν διέκριναν σε ξενοδοχειακή σύμβαση ανώτατο και κατώτατο αριθμό συμφωνημένων προς εκμίσθωση κλινών (ουσιώδες στοιχείο του πραγματικού της σύμβασης allotment), απέκλειαν εντελώς την εφαρμογή του Κανονισμού και εφαρμόζαν τις διατάξεις του ΑΚ για τη μίσθωση πράγματος. Με την απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ, ο Κανονισμός και συγκεκριμένα το άρθρο 13 αυτού εφαρμόζεται και στη σύμβαση εγγυημένης κράτησης. Δηλαδή στη σύμβαση που δεν προσδιορίζεται το ανώτατο και κατώτατο όριο αριθμού κλινών. Σύμφωνα, μάλιστα, με την υπ' αριθμ. 131/2005 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Βόλου⁷⁹, από τη διάταξη του άρθρου 13 παρ. 1 του Κανονισμού προκύπτει, ότι σε περίπτωση κατά την οποία το τουριστικό γραφείο είχε παραγγείλει συγκεκριμένο αριθμό κλινών (είχε δηλαδή συνάψει σύμβαση εγγυημένης κράτησης), περίπτωση

74. ΕφΔωδ 122/2007, Κουτσοράδης, (1998), 605.

75. ΕφΔωδ 30/1989, Αρμ. 1990, 430 επ.· ΠπρΘεσ. 2137/1991, Αρμ. 1992, 995 επ.· ΠΠρΘεσ. 7765/1995, 887 επ.· ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 173 επ.

76. ΑΠ 503007/1976 του Γ.Γ. του ΕΟΤ

77. Κουτσοράδης (2002), 34.

78. Η Β' Τακτική Ολομέλεια του ΑΠ επιλήφθηκε του θέματος κατ' εφαρμογή του άρθρου 562 II εδ. 3 ΚΠολΔ, λόγω οριακής πλειοψηφίας της μιας ψήφου που σχηματίσθηκε στο δικάσαν Τμήμα.

79. ΜπρΒολ 131/2005, ΕλλΔνη 2007, 1536.

που προβλέπει και ρυθμίζει το ανωτέρω άρθρο και δεν μπόρεσε να κάνει χρήση, ακυρώνοντας τη συμφωνία για μέρος ή το σύνολο της τιμής, εκτός αν ειδοποίησε 21 τουλάχιστον ημέρες πριν, οπότε απαλλάσσεται εντελώς.

Την ανωτέρω απόφαση του Αρείου Πάγου ακολούθησε η υπ' αριθμ. 210/1998 του ΕφΔωδ⁸⁰, εφαρμόζοντας τον Κανονισμό και στη σύμβαση εγγυημένης κράτησης, καθώς και η υπ' αριθμ. 172/2000 του ΕφΔωδ όπου ρητά παραπέμπει στο σκεπτικό του στην ΑΠ Ολ. 38/1997.

- ii. Η Σύμβαση ALLOTMENT: Έννοια – Στοιχεία Σύμβασης – Διάκριση από τη λεγόμενη βέβαιη ή εγγυημένη κράτηση (Guarantee)

Σύμβαση allotment είναι η μίσθωση με την οποία συμφωνείται μεταξύ ξενοδόχου και τουριστικού πρακτορείου, ταξιδιωτικού οργανισμού ή και ομάδας ακόμη πελατών, η διάθεση για ορισμένη περίοδο από τον πρώτο κλινών προς χρήση από εναλλασσόμενους πελάτες του δεύτερου, μετά ή άνευ πρωινού ή ημιδιατροφής ή πλήρους διατροφής αντί ορισμένου κατά διανυκτέρευση και κλίνη χρηματικού ποσού⁸¹.

Η σύμβαση allotment πρέπει, εκτός των λοιπών όρων, να περιλαμβάνει: (α) την συμφωνηθείσα τιμή διανυκτέρευσης ή με πρωινό ή με ημιδιατροφή ή με πλήρη διατροφή, (β) τον τύπο των δωματίων (μονόκλινα, δίκλινα κλπ), (γ) την ακριβή χρονική διάρκεια της μίσθωσης, (δ) τον συμφωνηθέντα αριθμό διανυκτερεύσεων κατά μήνα κατ' ανώτατο και κατώτατο όριο (άρθρο 11 του Κανονισμού).

Για να χαρακτηριστεί μια σύμβαση ως σύμβαση υπό προειδοποίηση αναγκαίο στοιχείο αυτής είναι ο συμβατικός καθορισμός κατώτατου και ανώτατου αριθμού allotment διανυκτερεύσεων κατά μήνα, άνευ του οποίου δεν υπάρχει σύμβαση allotment⁸².

Ο καθορισμός του αριθμού των διανυκτερεύσεων κατά μήνα κατ' ανώτατο και κατώτατο όριο αποτελεί αναγκαίο στοιχείο και για τον καθορισμό της αποζημίωσης στην περίπτωση κακής εκτέλεσής της και μη κάλυψης του αριθμού των διανυκτερεύσεων που συμφωνήθηκαν για κάθε μήνα⁸³.

80. ΕφΔωδ 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1116 επ.

81. Άρθρο 11 του Κανονισμού, ΕφΚρητ 508/2002 ΔΕΕ 2003, 663. Η σύμβαση allotment είναι μία εκ των δύο κυριοτέρων μορφών «χονδρικής» μίσθωσης ξενοδοχειακών δωματίων.

82. ΕφΔωδ 210/1998 ΕπισκΕΔ 1999, 1116 · ΑΠ 162/1990 ΝοΒ 1991, 546 · ΕφΔωδ 90/1989, Αρμ 1990, 430.

83. ΑΠ 162/1990, ΝοΒ 1991, 546 · ΕφΚρητ 508/2002 ΔΕΕ 2003, 663 · ΜπρΡοδ 91/2005 Αρμ 2005, 1789.

Ο αριθμός κατώτατου ορίου διανυκτερεύσεων κατά μήνα μπορεί να οριστεί με τη σύμβαση αριθμητικά κατά μήνα ή ως ποσοστό των κλινών ξενοδοχείου κατά μήνα ή ως ποσοστό των κλινών ξενοδοχείου κατά μήνα ή ως ποσοστό των κλινών για όλη την περίοδο της μίσθωσης οπότε για κάθε μήνα το κατώτατο όριο βρίσκεται με τη διαίρεση της μισθωτικής περιόδου δια του αριθμού των μηνών⁸⁴.

Σύμβαση μεταξύ ξενοδόχου, αφενός, και τουριστικού γραφείου ή οργανισμού αφετέρου, με την οποία συμφωνείται η κράτηση αριθμού κλινών για ορισμένη χρονική περίοδο προς συνεχή αποστολή εναλλασσόμενων (χρονομεριστική μίσθωση – allotment) και κατά την οποία ο μὲν ξενοδόχος υποχρεούται να διαθέτει σε όλη τη διάρκεια του συμφωνημένου χρόνου τον αριθμό των κλινών που έχει συμφωνηθεί και να ξενίσει τους αποστελλόμενους πελάτες, το δε τουριστικό γραφείο ή ο τουριστικός οργανισμός έχει υποχρέωση να καλύψει με αποστολές εναλλασσόμενων πελατών το συμφωνημένο κατώτατο όριο κλινών, δεν καθίσταται άκυρη ή ανενεργή από μόνο το λόγο ότι το ταξιδιωτικό γραφείο ή ο ταξιδιωτικός οργανισμός δεν εκπληρώνει την πιο πάνω υποχρέωσή του, δηλαδή να καλύπτει με αποστολές εναλλασσόμενων πελατών το συμφωνημένο κατώτατο όρια κλινών καθ' όλη τη διάρκεια της μίσθωσης. Αντίθετα, η μη εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής γεννά υποχρέωση προς αποζημίωση του ξενοδόχου ή δικαίωμα χρονικού ορίου αποδέσμευσης τούτου για όσες κλίνες δεν έχει υπάρξει επικυρωμένη κράτηση με voucher ή με rooming list. Η επικύρωση της κράτησης γίνεται, κατά τον προαναφερόμενο τρόπο μόνο από το ταξιδιωτικό γραφείο ή τον ταξιδιωτικό οργανισμό και δεν απαιτείται επιβεβαίωση αυτής και από τον ξενοδόχο, ώστε να αποδεσμεύεται ο τελευταίος σε περίπτωση μη επιβεβαίωσής της, κάτι άλλωστε που θα ανέτρεπε όλο το σύστημα και το σκοπό της χρονομεριστικής μίσθωσης – allotment⁸⁵.

Η σύμβαση που δεν περιέχει συμβατικό προσδιορισμό ανώτατου και κατώτατου αριθμού δεσμεύσεων κλινών για τη δεδομένη περίοδο δεν αποτελεί άκυρη σύμβαση allotment αλλά έγκυρη ξενοδοχειακή σύμβαση της λεγόμενης βέβαιης ή εγγυημένης κράτησης⁸⁶.

Σύμβαση που έχει ως αντικείμενο την κράτηση ορισμένου αριθμού κλινών για συγκεκριμένη χρονική περίοδο χωρίς πρόβλεψη ανώτατου και κατώτατου αριθμού

84. ΑΠ ΟΛ 38/1997 Δ/νη 1998,55 · ΑΠ 292/2000 Δνη 2000, 1027 · ΕφΚρητ 508/2002 ΔΕΕ 2003, 663.

85. ΑΠ 292/2000, Δνη 2000, 1027, ΔΕΕ 2000, 889, ΕεμπΔ 2000, 719.

86. ΕφΔωδ 210/1998 ΕπισκΕΔ 1999, 166.

διανυκτερεύσεων δεν συνιστά περίπτωση allotment αλλά τη λεγόμενη βέβαιη ή εγγυημένη κράτηση⁸⁷.

iii. Δικαιώματα & υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών

Ο ξενοδόχος έχει δικαίωμα να απαιτήσει προκαταβολή, η οποία επέχει θέση αρραβώνος, μέχρι ποσοστού 25% επί του συνολικού ποσού που προκύπτει από την συναφθείσα συμφωνία (άρθρο 12 παρ. 1 του Κανονισμού). Σε περιπτώσεις που δίνεται ορισμένη καταβολή στα πλαίσια σύμβασης η προκαταβολή αυτή και μόνο δεν θεωρείται αρραβώνας, αν δεν υπάρχει συγκεκριμένη σύμβαση, προκριτέα δε είναι η ερμηνεία ότι πρόκειται περί προκαταβολής τιμήματος⁸⁸.

Στην περίπτωση που ο ξενοδόχος αθετήσει τη συμφωνία, υποχρεούται στην άμεση επιστροφή της προκαταβολής, εντόκως, πλέον τυχόν άλλων δικαιωμάτων του αντισυμβαλλόμενου του, συνιστά δε βαρύτατο παράπτωμα και επισύρει κατ' αυτού διοικητικές κυρώσεις (άρθρο 12 παρ. 2 του Κανονισμού).

Εάν το τουριστικό γραφείο ή ο ταξιδιωτικός οργανισμός δεν καλύψει το συμφωνηθέν κατώτατο όριο του allotment εκάστου μηνός, ο ξενοδόχος δικαιούται αποζημίωσης, η οποία υπολογίζεται επί της συμφωνηθείσας τιμής διανυκτέρευσης και ανέρχεται στο ήμισυ του παραμένοντος ακάλυπτου υπολοίπου του κατώτατου ορίου allotment. Η προαναφερθείσα αποζημίωση μπορεί να συμψηφισθεί με την τυχόν κατατεθειμένη προκαταβολή (άρθρο 12 παρ. 3 του Κανονισμού).

Τουριστικό γραφείο ή ταξιδιωτικός οργανισμός δικαιούται να προβεί σε ακύρωση μέρους ή του συνόλου των συμφωνηθέντων κλινών άνευ υποχρέωσης καταβολής αποζημίωσης εφόσον αποδεδειγμένως ειδοποιηθεί ξενοδόχος 21 ημέρες τουλάχιστον πριν από τη συμφωνηθείσα άφιξη των πελατών (release period – άρθρο 13 παρ. 1 του Κανονισμού).

Αντίστοιχα και ο ξενοδόχος έχει δικαίωμα χρονικού ορίου αποδεσμεύσεως (release period) 21 ημερών πριν από κάθε τακτή άφιξη των πελατών για όσες από τις συμφωνηθείσες κλίνες δεν έχει υπάρξει επικυρωμένη κράτηση με voucher ή rooming list (άρθρο 13 παρ. 2 του Κανονισμού).

Εάν το τουριστικό γραφείο ή ο ταξιδιωτικός οργανισμός κάνει χρήση του δικαιώματος της ακύρωσης κατά τη χαμηλή περίοδο, ο ξενοδόχος δικαιούται με προειδοποίηση 21 ημερών πριν την έναρξη εκάστου μηνός να περιορίσει το

87. ΜΠρΡοδ 91/2005 · ΕφΔωδ 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1116

88. ΠΠρΑθ 33242/1999, Αρμ. 2000, 1082.

allotment κατά την υψηλή περίοδο κατ' αναλογία, πάντως όμως όχι κάτω του συμφωνηθέντος κατώτατου ορίου του μηνός (άρθρο 13 παρ. 3 του Κανονισμού)⁸⁹.

Εν συνεχεία, ο ταξιδιωτικός πράκτορας έχει την υποχρέωση να δώσει τις απαραίτητες πλήρεις και λεπτομερείς ενδείξεις για τις υπηρεσίες που ζητούνται⁹⁰ και ο ξενοδόχος έχει την υποχρέωση αντίστοιχα να δώσει στον πράκτορα πληροφορίες, όσον αφορά την τάξη, την τοποθεσία και την ποιότητα των υπηρεσιών του ξενοδοχείου. Σε καμία περίπτωση αμφότερα τα μέρη, δεν μπορούν να κάνουν οποιαδήποτε δήλωση προς τους πελάτες, που θα μπορούσε να δημιουργήσει αμφιβολίες, ως προς την ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρονται ή που θα μπορούσε να βλάψει την επαγγελματική τους φήμη⁹¹.

iv. Προθεσμία «ακύρωσης κρατήσεων» & αποζημίωση ξενοδόχου κλιμακούμενη κατ' ένταση

89. Σύμφωνα με τις διατάξεις που ρυθμίζουν την ξενοδοχειακή σύμβαση, η βασική υποχρέωση των τουριστικών πρακτορείων, στις συμβάσεις allotment, είναι η κάλυψη ορισμένου ποσοστού του συνόλου των allotments που συμφωνήθηκαν κατά τη μέση τουριστική περίοδο, δηλαδή, του μήνες Απρίλιο, Μάιο και Οκτώβριο. Το ποσοστό αυτό καθορίζεται ελεύθερα κατά μήνα από τους αντισυμβαλλομένους (Counrat, *Les agences de voyages en droit français*, L.G.D.J., 1967). Εάν το τουριστικό γραφείο ή ο ταξιδιωτικός οργανισμός δεν εκπληρώσει την υποχρέωσή του αυτή, ο ξενοδόχος δικαιούται να προβεί σε μείωση των κλινών που συμφωνήθηκαν για την περίοδο αιχμής, δηλαδή τους μήνες Ιούνιο, Ιούλιο, Αύγουστο και Σεπτέμβριο. Υπενθυμίζεται, ότι σε περίπτωση μη κάλυψης του κατώτατου ορίου allotment, ο ξενοδόχος δικαιούται αποζημίωσης που υπολογίζεται στην τιμή της διανυκτέρευσης που συμφωνήθηκε και ανέρχεται στο μισό του υπόλοιπου του κατώτατου ορίου του allotment που παραμένει ακάλυπτο. Το πρόσωπο το οποίο φέρει ευθύνη απέναντι στον ξενοδόχο, είναι το πρόσωπο που αναφέρεται στο συμβόλαιο. Εάν δηλαδή στο συμβόλαιο αναφέρεται σαφώς ότι ο πράκτορας υπογράφει για λογαριασμό ενός tour operator, τότε ο ίδιος δεν φέρει καμία ευθύνη. Αν όμως δεν αναγράφεται κάτι τέτοιο, τότε κατά πάσα πιθανότητα φέρει όλη την ευθύνη. Επιπλέον, τα τουριστικά γραφεία ή οι ταξιδιωτικοί οργανισμοί έχουν την υποχρέωση, με την σύμβαση των κρατήσεων και με ποινή ακυρότητας αυτής, να χορηγούν στους ξενοδόχους στον οριζόμενο από τη σύμβαση χρόνο, δεσμευτική κατάσταση των κρατήσεων για την περίοδο από 1^η Ιουλίου έως 15 Σεπτεμβρίου. Αντίστοιχα, οι ξενοδόχοι υποχρεούνται να εξασφαλίσουν τον αριθμό της παραπάνω κατάστασης αυξημένο κατά 30% για την αντιμετώπιση κρατήσεων της τελευταίας στιγμής (last moment). Βλ. *Λογοθέτης*, (2001), 244 επ.

90. *Bouloc et Hémard* (1982), *Réglementation des conditions generales de vente régissant les rapports entre les agences de voyages et leur clientele*, R.D.C.E., 609.

91. *Ευθυμιάτου – Πουλάκου* (2009), 387.

Από τις διατάξεις των άρθρων 1, 3 12 παρ. 3 και 13 παρ. 1 του Κανονισμού προκύπτει ότι καθεμία από αυτές καλύπτει διαφορετικές περιπτώσεις και καθορίζει, ανάλογα με την περίπτωση που αντιμετωπίζει, το ποσό που οφείλεται στον ξενοδόχο από τον πελάτη, αν ο τελευταίος δεν μπόρεσε να χρησιμοποιήσει το δωμάτιο ή τα δωμάτια του ξενοδοχείου που συμφώνησε να χρησιμοποιήσει για μία ή περισσότερες ημέρες⁹².

Συγκεκριμένα, αν πρόκειται για μεμονωμένο πελάτη, το άρθρο 3 προβλέπει ότι αν αυτός δεν κάνει χρήση οφείλει το μισό της συμφωνημένης τιμής για την περίοδο που δεν έκανε χρήση, εκτός αν παράγγειλε δωμάτιο ή δωμάτια τόσο έγκαιρα ώστε, 21 τουλάχιστον ημέρες πριν, ειδοποίησε ότι δεν θα τα χρησιμοποιήσει. Στην περίπτωση αυτή απαλλάσσεται εντελώς από την υποχρέωση να καταβάλει την τιμή που συμφωνήθηκε.

Αντίθετα, αν πρόκειται για τουριστικό γραφείο που παράγγειλε δωμάτια για πελάτες του και δεν μπόρεσε να κάνει χρήση, ολικά ή μερικά, η ρύθμιση είναι διαφορετική και αυστηρότερη για το τουριστικό γραφείο – πελάτη. Και αν μεν το τουριστικό γραφείο είχε συμφωνήσει κατώτατο αριθμό αποστελλομένων συνεχώς και εναλλασσομένων κατά μήνα πελατών (allotment) και δεν μπόρεσε να καλύψει το κατώτατο όριο που συμφώνησε οφείλει το ήμισυ της τιμής του ακάλυπτου υπολοίπου του κατώτατου ορίου του allotment, άσχετα αν ειδοποίησε ή όχι πριν από 21 ημέρες κατά την ειδική ρύθμιση που προβλέπει το άρθρο 12 παρ. 3 του Κανονισμού⁹³.

Αν δε το τουριστικό γραφείο είχε παραγγείλει συγκεκριμένο αριθμό κλινών, περίπτωση που προβλέπει το άρθρο 13 παρ. 1 (χωρίς πρόβλεψη για ανώτατο και κατώτατο όριο κάλυψης δηλαδή βέβαιη ή εγγυημένη κράτηση) και δεν μπόρεσε να κάνει χρήση, ακυρώνοντας τη συμφωνία για το μέρος ή το σύνολο των κλινών που συμφωνήθηκαν, τότε οφείλει το σύνολο της τιμής, εκτός αν ειδοποίησε 21 τουλάχιστον ημέρες πριν, οπότε απαλλάσσεται εντελώς, όπως στην περίπτωση του άρθρου 3⁹⁴. Η κλιμάκωση αυτής της αυστηρότητας της παραπάνω απόφασης έναντι του πελάτη είναι προδήλως σκόπιμη. Έτσι, έναντι του μεμονωμένου πελάτη η μεταχείριση είναι επιεικέστερη επειδή ο κίνδυνος σοβαρής ζημίας του ξενοδόχου από μεμονωμένες ακυρώσεις είναι μικρός. Αντίθετα, ο κίνδυνος αυτός μεγαλώνει όταν ο πελάτης είναι τουριστικό γραφείο που ενεργεί κατά κανόνα ομαδικές κρατήσεις δωματίων, οπότε δικαιολογείται αυστηρότερη μεταχείριση. Αυτή δικαιολογημένα

92. ΕφΚερκ 18/2000 ΙονΕπιθΔ 2001, 60.

93. ΕφΚερκ 18/2000 ΙονΕπιθΔ 2001, 60

94. ΑΠ 1207/2001, ΝΟΜΟΣ · ΕφΔωδ 210/1998 ΕπισκΕΔ 1999, 1116 · ΑΠ ΟΛ 38/1997 ΕΛΔ 1998,55.

κλιμακώνεται περαιτέρω μεταξύ της περιπτώσεως του άρθρου 12 παρ. 3 και του άρθρου 13 παρ. 1 του Κανονισμού, ώστε να γίνεται ακόμα αυστηρότερη στην τελευταία αυτή περίπτωση, αφού στην περίπτωση μεν του άρθρου 12 παρ. 3, δηλαδή του συμφωνημένου κατώτατου ορίου allotment, το τουριστικό γραφείο δεν είναι ούτε το ίδιο βέβαιο για το κατώτατο όριο των εναλλασσομένων πελατών και στηρίζεται σε μία περίπτωση πρόβλεψη που μπορεί να μην επαληθευτεί και να ζημιωθεί και το ίδιο, ενώ στην περίπτωση του άρθρου 13 συμφωνεί εκ των προτέρων τον ακριβή αριθμό κλινών πράγμα που σημαίνει ότι γνωρίζει επακριβώς τον αριθμό των προσώπων που θα χρησιμοποιήσουν τις κλίνες που συμφώνησε και έχει εξασφαλιστεί οικονομικώς έναντι αυτής⁹⁵.

ΑΝΤΙΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΣ	RELEASE PERIOD	ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ
Μεμονωμένος πελάτης (άρθρο 3 Καν.)	ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ 21 ΜΕΡΕΣ ΝΩΡΙΤΕΡΑ	Οφείλει το ήμισυ της συμφωνημένης τιμής για την περίοδο που δεν έκανε χρήση ΕΚΤΟΣ ΑΝ ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ 21 ΜΕΡΕΣ ΝΩΡΙΤΕΡΑ (RELEASE PERIOD)
Τουριστικό Γραφείο με σύμβαση ALLOTMENT (άρθρο 12 παρ. 3 Καν.)	(ΔΕΝ ΠΡΟΒΛΕΠΕΤΑΙ)	Οφείλει το ήμισυ της τιμής του ακάλυπτου υπολοίπου του κατώτατου ορίου της ALLOTMENT
Τουριστικό Γραφείο με σύμβαση GUARANTEE (άρθρο 13 παρ.1 Καν.)	ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ 21 ΜΕΡΕΣ ΝΩΡΙΤΕΡΑ	Οφείλει το σύνολο της τιμής για την συμφωνημένη περίοδο ΕΚΤΟΣ ΑΝ ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΚΥΡΩΣΗ ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ 21 ΜΕΡΕΣ ΝΩΡΙΤΕΡΑ (RELEASE PERIOD)

ν. Επισκόπηση νομολογίας

⁹⁵. ΕφΚερκ 18/2000 ΙονΕπιθΔ 2001, 60 · ΕιρΜυκ 10/1999 ΑρχΝ 1999, 823 · ΑΠ Ολ 38/1997, ΕΛΔ 1998,55.

Από τις διατάξεις που αφορούν τις χρονομεριστικές μισθώσεις (allotment) και ειδικότερα από τη διάταξη του άρθρου 13 του Κανονισμού δεν προκύπτει ότι ο ξενοδόχος έχει δικαίωμα ελευθέρως και αναίτιου καταγγελίας της συμβάσεως μισθώσεως, αντίθετα από την παραπάνω διάταξη προκύπτει ότι αυτός δεσμεύεται να κρατήσει διαθέσιμα τα μισθωμένα δωμάτια στον πράκτορα μέχρι την 21^η ημέρα πριν από την εκάστοτε ημερομηνία άφιξης πελατών. Η αποδέσμευσή του δε την 21^η ημέρα πριν από την εκάστοτε ημερομηνία άφιξης είναι δυνατή μόνο εφόσον μέχρι τότε δεν υπήρξε επιβεβαίωση (επικύρωση) της κράτησης. Το νόημα της εν λόγω διατάξεως είναι να προστατεύσει τον ξενοδόχο από τον κίνδυνο να μείνουν τα δωμάτια κενά όταν πλησιάζει η ημερομηνία αφίξεως και ο τουριστικός πράκτορας δεν έχει επικυρώσει τις κρατήσεις. Τότε έχει εφαρμογή η παραπάνω διάταξη και θέτει ένα εύλογο διάστημα (21 ημέρες) μέσα στο οποίο επιτρέπει στον ξενοδόχο, παρά τη συμβατική του δέσμευση προς τον πράκτορα, να διαθέτει δωμάτια σε άλλους πελάτες, ώστε να μην μείνουν κενά και υποστεί ζημία. Ενωρίτερα όμως των 21 ημερών ο ξενοδόχος δεν έχει αυτό το δικαίωμα ούτε βέβαια η παραπάνω διάταξη του δίδει το δικαίωμα να αποδεσμεύεται όποτε θέλει να καταγγείλει τη σύμβαση ολόκληρη. Αυτό θα δημιουργούσε αβεβαιότητα και ανασφάλεια στις συναλλαγές⁹⁶.

⁹⁷Σύμφωνα με τα πραγματικά της υπόθεσης, δυνάμει σύμβασης μισθώσεως που καταρτίστηκε την 21.07.1994, η ενάγουσα εκμίσθωσε στην εναγομένη (τουριστικό γραφείο) δέκα δίκλινα δωμάτια του ξενοδοχείου της που βρίσκεται στα Καρδάμaina της Κω για το χρονικό διάστημα από 30.07.1994 μέχρι 06.08.1994 για να εγκαταστήσει σε αυτά τουρίστες – πελάτες της προερχόμενους από τα Ισραήλ με ισραηλινό πρακτορείο. Το μίσθωμα συμφωνήθηκε στο ποσό των 13.000 δρχ. ανά κλίνη, στο οποίο συμπεριλαμβανόταν πρωινό και ένα γεύμα. Την 28.07.1994 το ανωτέρω ισραηλινό πρακτορείο ειδοποίησε την εναγομένη ότι ο ισραηλινόι τουρίστες που προορίζονταν για δέκα δωμάτια δεν θα έρθουν και την ίδια μέρα (28.07.1994) η εναγομένη «ακύρωσε» τις κρατήσεις των δέκα δωματίων ειδοποιώντας την ενάγουσα τελικώς ότι δεν θα έρθουν πλην ενός ζευγαριού με αποτέλεσμα, αφενός, εννέα εκ των ως άνω δωματίων της να μείνουν κενά καθ' όλο το χρονικό διάστημα, αφετέρου η εναγομένη να μην καταβάλει το συμφωνημένο μίσθωμα. Για το λόγο αυτό, η ενάγουσα άσκησε αγωγή ζητώντας όπως υποχρεωθεί η εναγομένη στην καταβολή του συμφωνημένου μισθώματος, ήτοι του ποσού του 1.456.000 δρχ. νομιμοτόκως από την επίδοση της αγωγής. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι η «ακύρωση» αυτή δεν ασκεί καμία επιρροή αφού δεν μπορεί να ισχύσει ως καταγγελία της

96. ΕφΚρητ 508/2002, ΔΕΕ 2003, 663.

97. ΕφΔωδ 154/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1110.

μισθώσεως αυτής από σπουδαίο λόγο, αφού ο σπουδαίος λόγος δεν αφορά την ενάγουσα αλλά τη σφαίρα των σχέσεων της εναγομένης κάνοντας δεκτή κατ' ουσίαν την αγωγή της. Τόνισε δε ότι προκειμένου για μίσθωση πράγματος, σπουδαίος λόγος, υφίσταται εφόσον συντρέχουν αθροιστικά οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις: (α) περιστατικά που συνθέτουν τον σπουδαίο λόγο πρέπει να αφορούν εκείνον προς τον οποίο απευθύνεται η καταγγελία, δηλαδή να αναφέρονται στο πρόσωπο του ή να εμπίπτουν στη σφαίρα των κινδύνων του, χωρίς να καθιστούν την εξακολούθηση της μίσθωσης πράγματος για τον καταγγέλοντα μη αξιώσιμη κατά την καλή πίστη.

Το ΕφΔωδ έκρινε την περίπτωση όπου ο ξενοδόχος αρνείται να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του που απορρέουν από την συναφθείσα ξενοδοχειακή σύμβαση και κατά συνέπεια να δεχτεί τους πελάτες του ταξιδιωτικού πράκτορα στο ξενοδοχείο του με την δικαιολογία ότι το μίσθωμα που συμφωνήθηκε για τα δωμάτια του ξενοδοχείου ήταν πολύ χαμηλό. Πιο συγκεκριμένα, η ενάγουσα που εδρεύει στην Βιέννη Αυστρίας κατήρτισε στις 22.06.1992 με την εναγόμενη εταιρεία σύμβαση δια της οποίας ανέλαβε η τελευταία όπως διαθέτει κατά την τουριστική περίοδο από 01.04.1993 έως 31.10.1993, 123 κλίνες του ξενοδοχείου της στο Φαληράκι Ρόδου σε αποστελλόμενους από την ενάγουσα πελάτες της με μίσθωμα 280.000 δρχ. για κάθε κλίνη για όλη την τουριστική περίοδο, το οποίο η ενάγουσα θα κατέβαλε ανεξάρτητα από την πληρότητα και τον αριθμό των πελατών της που θα διέμεναν στο ξενοδοχείο της εναγομένης. Η εναγόμενη με την από 15.10.1992 επιστολή της και με την από 30.11.1992 εξώδικη δήλωσή της, δήλωσε στην ενάγουσα ότι μεταξύ τους δεν υφίσταται σύμβαση μίσθωσης του ξενοδοχείου της, υπαναχωρώντας έτσι από τη σύμβαση, επέμεινε δε παρά το γεγονός ότι η ενάγουσα της γνωστοποίησε ότι υπήρχε κίνδυνος για αυτήν να εκτεθεί στους πελάτες της καθόσον, αφενός, στα προγράμματα που είχε κυκλοφορήσει συμπεριλαμβανόταν και το ξενοδοχείο της και, αφετέρου, είχε ήδη πωλήσει κλίνες στο ξενοδοχείο αυτό για την τουριστική περίοδο. Το Δευτεροβάθμιο δικαστήριο επισήμανε ότι ακόμα και εάν οι ενέργειες της εναγομένης θεωρηθούν ως καταγγελία της συμβάσεως μισθώσεως, αυτή δεν συνεπάγεται την αζήμια λύση της ως μη προβλεπόμενης από τις διατάξεις περί μισθώσεως⁹⁸.

- vi. Η σχέση Ξενοδόχου - Πελάτη στις Ξενοδοχειακές Συμβάσεις (Ανακύπτοντα Ζητήματα).

98. ΕφΔωδ 154/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1110.

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό των ξενοδοχειακών συμβάσεων είναι ότι αυτές καταρτίζονται μεταξύ ταξιδιωτικών γραφείων ως διοργανωτών ταξιδίων και ξενοδόχων ή ξενιστών χωρίς τη συμμετοχή των πελατών. Η μίσθωση δηλαδή των δωματίων δεν γίνεται στο όνομα συγκεκριμένου πελάτη, αλλά κατά κανόνα στο όνομα του ίδιου του ταξιδιωτικού γραφείου. Με πιο απλά λόγια, στο πλαίσιο της ξενοδοχειακής σύμβασης, οι πελάτες στους οποίους διατίθενται τα δωμάτια συνδέονται συμβατικά μόνο με το τουριστικό γραφείο, ενώ, αντίθετα, δεν τελούν σε κανενός είδους συμβατικό δεσμό με τον ίδιο τον ξενοδόχο. Οι δύο συμβάσεις, αφενός μεταξύ ξενοδόχου και τουριστικού γραφείου, αφετέρου μεταξύ πελάτη και τουριστικού γραφείου, διακρίνονται σαφώς μεταξύ τους. Σε κάθε περίπτωση, όμως, αυτός που θα κάνει τελικά χρήση του δωματίου δεν είναι ο ίδιος ο μισθωτής – τουριστικό γραφείο, αλλά ο πελάτης του τουριστικού γραφείου, δηλαδή πρόσωπο «τρίτο» στη σύμβαση που συνδέει ξενοδόχο και τουριστικό γραφείο.

Δικαίωμα παραχώρησης χρήσης

Στην περίπτωση αυτή, κατά μια πρώτη άποψη, η οποία επικρατεί στη νομολογία μας⁹⁹, με την ξενοδοχειακή σύμβαση ρητά ή σιωπηρά αναγνωρίζεται δικαίωμα στον μισθωτή – διοργανωτή να παραχωρεί τη χρήση των μισθωθεισών κλινών σε τρίτους (πελάτες του), κατά το άρθρο 593 ΑΚ. Η παραχώρηση χρήσης έγκειται στην εκχώρηση εκ μέρους του τουριστικού γραφείου προς τον πελάτη του της απαίτησης έναντι του ξενοδόχου για παραχώρηση της χρήσης του μισθωμένου δωματίου. Αιτία αυτής της εκχώρησης είναι η ταξιδιωτική σύμβαση μεταξύ ταξιδιωτικού γραφείου και πελάτη.

Υποχρεώσεις μισθωτή/διοργανωτή

Παρά το γεγονός ότι ο τουρίστας καθίσταται (ως εκδοχέας) δανειστής έναντι του ξενοδόχου για την παραχώρηση σε αυτόν της χρήσης, οι κύριες και παρεπόμενες υποχρεώσεις του μισθωτή / διοργανωτή, έναντι του ξενοδόχου, διατηρούνται, ενώ ο εκδοχέας / τουρίστας θα θεωρείται, σε ό,τι αφορά στην εκπλήρωση των παρεπόμενων υποχρεώσεων του διοργανωτή έναντι του ξενοδόχου, βοηθός εκπλήρωσης του διοργανωτή¹⁰⁰. Έτσι, κατά την άποψη αυτή, ο μισθωτής – τουριστικό γραφείο είναι εκείνος που ευθύνεται απέναντι στον εκμισθωτή – ξενοδόχο για την ενδεχόμενη κακή χρήση του μισθίου από τον εκδοχέα – πελάτη (594 ΑΚ). Ο

99. ΕφΔωδ 208/1984 (αδημ.) · ΠΠρΡοδ 200/1985 (αδημ) · Κουτσουράδης, ΕπισκεΔ 1999, 1012.

100. Κουτσουράδης, (1998), 611.

εκδοχέας – πελάτης δεν έχει συμβατικές υποχρεώσεις έναντι του εκμισθωτή, αλλά η εκ μέρους του κακή χρήση του μισθίου μπορεί να γεννήσει σε βάρος του αδιοπρακτική ευθύνη λόγω προσβολής του δικαιώματος κυριότητας του εκμισθωτή. Επίσης, ο ξενοδόχος προστατεύεται έναντι του πελάτη, αφού μπορεί να προβάλει, ως οφειλέτης κατ' αυτού (ως εκδοχέα), κατά το άρθρο 463 ΑΚ ενστάσεις που έχει έναντι του εκχωρητή (πράκτορα).

Σε αντίκρουση της άποψης αυτής, θα μπορούσε να υποστηριχθεί το εξής: στα πλαίσια της ξενοδοχειακής σύμβασης, δεν μεσολαβεί από την κατάρτιση της σύμβασης μέχρι την παραχώρηση της χρήσης κάποια λογική στιγμή κατά την οποία το τουριστικό γραφείο έχει αξίωση έναντι του ξενοδόχου για παραχώρηση στο ίδιο της χρήσης του μισθίου, έτσι ώστε να εκχωρήσει στη συνέχεια αυτή του την αξίωση. Πιο συγκεκριμένα, η παραχώρηση της χρήσης του μισθίου στην έννοια της 593 ΑΚ, προϋποθέτει ότι προσπορίζεται στον τρίτο αυτοτελές δικαίωμα χρήσης, ανεξάρτητο από το αντίστοιχο δικαίωμα του μισθωτή. Στις ξενοδοχειακές όμως συμβάσεις, το τουριστικό γραφείο ουδέποτε αποκτά αξίωση παραχώρησης της χρήσης του μισθίου προς το ίδιο, αφού από την αρχή συμφωνείται ότι η παραχώρηση της χρήσης δεν θα γίνει προς το τουριστικό γραφείο καθαυτό, αλλά προς τρίτους που αυτό θα υποδείξει¹⁰¹.

Σύμφωνα με μια δεύτερη άποψη, η ξενοδοχειακή σύμβαση είναι απλά σύμβαση ξενίας υπέρ τρίτου (του άγνωστου ακόμη πελάτη του διοργανωτή), και μάλιστα γνήσια¹⁰², αφού ο εκμισθωτής – ξενοδόχος υπόσχεται ήδη κατά την κατάρτιση της σύμβασης να εκπληρώσει την υποχρέωσή του έναντι του μισθωτή – πρακτορείου (παραχώρηση της χρήσης των δωματίων) όχι στον ίδιο αλλά σε τρίτο¹⁰³ (πελάτη του πρακτορείου) που αυτός υποδεικνύει. Ο μισθωτής, αντίστοιχα, αποκτά από την αρχή δικαίωμα να απαιτήσει την εκπλήρωση της παροχής όχι στον ίδιο, αλλά προς τους πελάτες του.

Δικαιώματα τρίτου

101. Κλαβανίδου (2002), 370 · Παγώνη, (2006), 56.

102. Κλαβανίδου, (1997), 132 · Κουτσογιάδης, (1998), 608 επ. · Ψυχομάνης (2003), 17 · Παγώνη, (2006), 56 επ.

103. Κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης ανάμεσα στον ξενοδόχο και το τουριστικό γραφείο το πρόσωπο του τρίτου δεν είναι ακόμα ορισμένο. Ωστόσο αυτό δεν δημιουργεί γραφείο το πρόσωπο του τρίτου δεν είναι ακόμα ορισμένο. Ωστόσο αυτό δεν δημιουργεί πρόβλημα γιατί το πρόσωπο του τρίτου κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης δεν απαιτείται να είναι εντελώς ορισμένο, αρκεί να είναι οριστό. Γεωργιάδης στο: Γεωργιάδη/ Σταθόπουλο, Ερμηνεία ΑΚ, άρθρο 411, αρ. 2. 435.

Μάλιστα, από τη φύση και το σκοπό της σύμβασης συνεπάγεται άμεσο και αυτοτελές δικαίωμα του τρίτου να απαιτήσει την παροχή απευθείας από τον υποσχόμενο – ξενοδόχο (411 ΑΚ)¹⁰⁴. Ωστόσο, στην περίπτωση της γνήσιας σύμβασης υπέρ τρίτου, ανάμεσα στον υποσχεθέντα και τον τρίτο, συμβατική σχέση δεν υπάρχει. Ο υποσχεθείς – ξενοδόχος υποχρεούται απέναντι στον τρίτο – πελάτη μόνο από τη σύμβαση που κατάρτισε με το δέκτη της υπόσχεσης (ταξιδιωτικό γραφείο). Σε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης της ενοχής, ο τρίτος δικαιούται πρωτίστως να αξιώσει άμεσα και απευθείας από την υποσχεθέντα τη συμφωνηθείσα μεταξύ τουριστικού γραφείου και ξενοδόχου παροχή. Επίσης, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης, καθυστερημένης εκπλήρωσης (υπερήμερία οφειλέτη) ή πλημμελούς εκπλήρωσης της παροχής από τον υποσχεθέντα – ξενοδόχο, ο πελάτης δικαιούται¹⁰⁵ να αξιώσει από αυτόν αποζημίωση ή το περιελθόν (338 ΑΚ).

Ο ξενοδόχος, από την πλευρά του, μπορεί να προβάλει κατά του τρίτου ενστάσεις από τη σχέση κάλυψης (414 ΑΚ), δηλαδή τη ξενοδοχειακή σύμβαση, όπως για παράδειγμα την ένσταση του μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος. Βέβαια, η διάταξη του άρθρου 414 ΑΚ είναι ενδοτικού δικαίου και στο μέτρο που η ξενοδοχειακή σύμβαση είναι κατά κανόνα σύμβαση προσχώρησης¹⁰⁶, μπορεί να περιλαμβάνεται σε αυτήν ρήτρα αποκλεισμού του δικαιώματος προβολής έναντι του τρίτου των ενστάσεων από τη σχέση κάλυψης. Ο αποκλεισμός αυτός, μάλιστα, είναι συχνά επιβεβλημένος, σύμφωνος με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Ο πελάτης, δεν είναι σε θέση να γνωρίζει αν το τουριστικό γραφείο έχει εκπληρώσει εγκαίρως τις οικονομικές του υποχρεώσεις απέναντι στον ξενοδόχο. Αντίθετα ο ξενοδόχος γνωρίζει ότι κατά κανόνα ο πελάτης προκαταβάλλει την οφειλόμενη παροχή του στο τουριστικό γραφείο. Το αν στη συνέχεια το τουριστικό γραφείο προώθησε τα χρήματα προς τον ξενοδόχο είναι ένα ζήτημα που ανάγεται στη σχέση κάλυψης, τους όρους της οποίας ο πελάτης δεν μπορεί να γνωρίζει, δεν ασκεί καμιά επιρροή επ' αυτής και είναι εκτός της δικής του σφαίρας κινδύνου. Για το λόγο αυτό δεν θα πρέπει να ασκούν σε βάρος του επιρροή τυχόν ενστάσεις του ξενοδόχου που απορρέουν από τη σχέση κάλυψης¹⁰⁷. Γίνεται κατανοητό, ότι με την κατασκευή αυτή, η θέση του ξενοδόχου είναι εξασθενημένη, εφόσον πρέπει να δέχεται στην μονάδα

104. Βαθρακοκόιλης, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, ΕΡΝΟΜΑΚ, τ. Β', 2003, άρθρο 411, 463 επ.

105. Δεν δικαιούται όμως ο τρίτος να ασκήσει διαπλαστικά δικαιώματα είτε από το νόμο (καταγγελία, νόμιμη υπαναχώρηση), είτε από τη σύμβαση (συμβατική υπαναχώρηση) γιατί αυτά ανήκουν στον δέκτη της υπόσχεσης και όχι στον τρίτο ο οποίος δεν έλαβε μέρος στην κατάρτιση της σύμβασης.

106. Για τη διαπραγματευτική ανισότητα των συμβαλλομένων, βλ. Κουτσουράδη, (1998), 614 επ.

107. Παγώνη, (2006), 58-59.

του πελάτες τρίτου (του διοργανωτή), όπου αυτοί διατηρούν ευθεία αξίωση κατά του ξενοδόχου για παροχή διαμονής, διατροφής κ.λ.π., χωρίς να μπορεί, ούτε να προβάλει ενστάσεις κατά των διαμενόντων στο ξενοδοχείο, αλλά ούτε και νόμιμο ενέχυρο στα εισκομισθέντα από αυτούς πράγματα έχει, αφού αυτοί δεν είναι *stricto sensu* δικοί του οφειλέτες – πελάτες. Παρ' όλα αυτά βέβαια, ο ξενοδόχος δεν μένει τελείως απροστάτευτος, εφόσον σε πρακτικό επίπεδο μπορεί να περιορίσει τους κινδύνους επιδιώκοντας μεγάλες προκαταβολές από τα τουριστικά γραφεία ή και μέσω ασφάλισης κατά του κινδύνου αφερεγγυότητας ή πτώχευσης του ταξιδιωτικού πράκτορα (ασφάλιση πιστώσεων). Επίσης διατηρεί τις αξιώσεις του έναντι του τουριστικού γραφείου, οπότε μπορεί να καταγγείλει τη σύμβαση και να ζητήσει αποζημίωση για καθυστέρηση του μισθώματος (597 ΑΚ).

Αξιώσεις ξενοδόχου

Τη θεωρία έχει απασχολήσει το ζήτημα της αξίωσης του ξενοδόχου για φθορές που προκάλεσε στο ξενοδοχείο ο πελάτης του τουριστικού γραφείου. Εφόσον συμβατική σχέση ανάμεσα σε ξενοδόχο και πελάτη δεν υπάρχει, η αξίωση του ξενοδόχου απέναντι στον τρίτο για φθορές που ο τελευταίος προκάλεσε στη ξενοδοχειακή μονάδα με βάση αντισυμβατική συμπεριφορά, δεν μπορεί να θεμελιωθεί. Η όποια σχετική αξίωση του ξενοδόχου μόνο στις διατάξεις περί αδικοπρακτικής ευθύνης του 914 επ. ΑΚ μπορεί να βασισθεί¹⁰⁸. Οι διοργανωτές ταξιδίων, εξάλλου, τις περισσότερες φορές αρνούνται οποιαδήποτε ευθύνη τους για τις ζημιές που τυχόν προκαλούν οι πελάτες τους στα ξενοδοχεία όπου καταλύουν. Φροντίζουν στα προδιατυπωμένα συμβόλαια που συνάπτουν με τους ξενοδόχους να περιέχεται όρος αναφορικά με την προκαταβολική απαλλαγή τους από κάθε σχετική ευθύνη. Θα μπορούσε ωστόσο, η προκαλούμενη από φθορές τρίτων ζημία του ξενοδόχου να καλυφθεί από τον αντισυμβαλλόμενο του ταξιδιωτικό πράκτορα, για το λόγο ότι τον τελευταίο βαρύνουν παρεπόμενες υποχρεώσεις προστασίας (πρόνοιας, ασφάλειας κ.λ.π.) του ξενοδόχου, κατά το άρθρο 288 ΑΚ. Ειδικότερα, οι παρεπόμενες αυτές υποχρεώσεις του πράκτορα έναντι του ξενοδόχου συνίσταται στη λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων (επιλογή πελατών κ.λ.π.), η λήψη των οποίων θα προστατεύσει τα έννομα αγαθά του ξενοδόχου, που μπορούν να τεθούν σε κίνδυνο από τη συμπεριφορά των πελατών τους. Έχει υποστηριχθεί και η άποψη,

108. Η προκαλούμενη ζημία του ξενοδόχου μπορεί ωστόσο να καλυφθεί από τον αντισυμβαλλόμενο του τουριστικό πράκτορα, για το λόγο ότι τον τελευταίο βαρύνουν παρεπόμενες υποχρεώσεις προστασίας (πρόνοιας, ασφάλειας κλπ.) του ξενοδόχου κατά το άρθρο 288 ΑΚ. *Κουτσοουράδης*, (1998), 614.

σύμφωνα με την οποία μεταξύ ξενοδόχου και του «φιλοξενούμενου» στο ξενοδοχείο / πελάτη του ταξιδιωτικού γραφείου δημιουργείται επαφή στο πεδίο των συναλλαγών, δηλαδή μια «πραγματική σχέση» ή «εν τοις πράγμασι συμβατική σχέση». Από τη συναλλακτική αυτή επαφή γεννιέται υποχρέωση του τουρίστα για την επίδειξη ορισμένης συμπεριφοράς έναντι του ξενοδόχου και των έννομων προστατευόμενων αγαθών του τελευταίου, που ειδικότερα συνίσταται στην καλή χρήση από μέρους του της ξενοδοχειακής μονάδας στην οποία καταλύει. Αντίστοιχα, από την ενοχή αυτή γεννιέται και ανάλογη αξίωση του «φιλοξενούμενου» στο ξενοδοχείο έναντι του ξενοδόχου σε ανάλογη παροχή (εξασφάλιση χρήσης του μισθίου, αλλά και των υπολοίπων παροχών). Στην ουσία, δημιουργείται μια ενοχή εκ του νόμου, παράλληλη προς αυτή της ΑΚ 914 η οποία παραμένει συνεπής προς την έννοια της καλής πίστης της ΑΚ 288 που διέπει κάθε ενοχή και όχι μόνο τις ενοχές από σύμβαση¹⁰⁹.

Υποστηρίζεται, τέλος, και η άποψη, ότι η ξενοδοχειακή σύμβαση αποτελεί σύμβαση με προστατευτική ενέργεια υπέρ τρίτου, ο οποίος στην περίπτωση αυτή είναι ο πελάτης. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, ο μεν πελάτης έχει απευθείας αξίωση κατά του ξενοδόχου για τυχόν ζημίες τις οποίες υπέστη, ενώ ο ξενοδόχος έχει την υποχρέωση πρόνοιας για τους πελάτες απέναντι όμως στον διοργανωτή με βάση την αρχή της καλής πίστης¹¹⁰. Ειδικότερα, η παρεπόμενη υποχρέωση του ξενοδόχου, που απορρέει από την καλή πίστη (288 ΑΚ), να λαμβάνει μέτρα ασφάλειας και πρόνοιας κατά την εκτέλεση της κύριας παροχής υπάρχει κατά κύριο λόγο έναντι του τουριστικού γραφείου. Ωστόσο η παράβαση της μπορεί να επιφέρει ζημία και σε άλλα πρόσωπα, που αν και δεν μετέχουν στην ξενοδοχειακή σύμβαση, έχουν στενό δεσμό με την ενοχή. Τέτοια πρόσωπα είναι οι πελάτες του τουριστικού γραφείου που κάνουν τελικά την χρήση των μισθωμένων δωματίων. Ευθύνη του οφειλέτη – ξενοδόχου υφίσταται όμως μόνο εφόσον ο ξενοδόχος γνωρίζει ότι οι εν λόγω τρίτοι πρόκειται να χρησιμοποιήσουν την παροχή και ότι συνδέονται στενά με την παροχή. Κατά της άποψης αυτής προβάλλεται το επιχείρημα ότι τα συμφέροντα του πελάτη κατοχυρώνονται επαρκώς στο πλαίσιο της ταξιδιωτικής σύμβασης, αφού η από μέρους του ξενοδόχου παράβαση των υποχρεώσεων πρόνοιας και επιμέλειας θα γεννά υπέρ του πελάτη συμβατική αξίωση αποζημίωσης έναντι του τουριστικού γραφείου δυνάμει του άρθρου 334 ΑΚ. Ο ξενοδόχος θα αποτελεί βοηθό εκπλήρωσης του τουριστικού γραφείου για τις υποχρεώσεις του τελευταίου, κύριες και παρεπόμενες, απέναντι στον πελάτη του.

109. Παγώνη, (2006), 60.

110. Ευθυμιάτου – Πουλάκου (2009), 107.

Ενέχυρο ξενοδοχείου

Πελάτης του ξενοδόχου, σε περίπτωση κατάρτισης ξενοδοχειακής σύμβασης με την οποία συμφωνείται, μεταξύ ξενοδόχου και τουριστικού πρακτορείου, ταξιδιωτικού οργανισμού ή και ομάδας ακόμη πελατών, η διάθεση από τον πρώτο για ορισμένη περίοδο, ορισμένου αριθμού κλινών – κατ' ανώτατο και κατώτατο όριο – καθορισμένου, προς χρήση από εναλλασσόμενους πελάτες του δευτέρου (allotment), με ή χωρίς πρωινό ή ημιδιατροφή ή πλήρη διατροφή, αντί ορισμένου, κατά διανυκτέρευση και κλίνη, χρηματικού ποσού, είναι ο τουριστικός πράκτορας / τουριστικός οργανισμός / διοργανωτής ταξιδίων με τον οποίο κατάρτισε τη σύμβαση και όχι τα άτομα που διαμένουν στο τουριστικό κατάλυμα (ξενοδοχείο) κατόπιν εντολής του τουριστικού πράκτορα / τουριστικού οργανισμού και, συνεπώς, ο ξενοδόχος δεν έχει νόμιμο ενέχυρο στα εισκομισθέντα στο ξενοδοχείο πράγματα (αποσκευές) των ατόμων που διαμένουν στο ξενοδοχείο κατ' εντολή του τουριστικού πράκτορα / τουριστικού οργανισμού κ.λ.π. (με σύμβαση allotment), λόγω οφειλών αυτού (τουριστικού πράκτορα / τουριστικού οργανισμού) προς τον ξενοδόχο από τη διαμονή των ατόμων αυτών¹¹¹.

vii. Οι συμφωνίες αποκλειστικότητας

Η τρίτη παράγραφος του άρθρου 1 του ως άνω Κανονισμού (Απόφαση 503007/1976 Γεν. Γραμμ. ΕΟΤ, κυρωθείσα με το άρθρο 8 παρ. 1 του ν. 1652/1986, «Περί κανονισμού σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών») ορίζει ότι: «...Απαγορεύεται η μίσθωσις μέρους των δωματίων του ξενοδοχείου, με παράλληλον ανάληψιν υποχρεώσεως του ξενοδόχου, όπως αι υπολοιπούμεναι κλίναι μη ενοικιασθώσιν εις συγκεκριμένα έτερα πρόσωπα ή ταξιδιωτικούς οργανισμούς ή τουριστικά γραφεία (αποκλειστικότης)».

Ο συμβατικός λοιπόν αποκλεισμός «συγκεκριμένων» προσώπων ή τουριστικών επιχειρήσεων από την απόλαυση των ξενοδοχείων υπηρεσιών απαγορεύεται. Ερωτάται, βέβαια, εάν αντίθετα, επιτρέπεται ο αποκλεισμός εν γένει του κοινού. Φαίνεται όμως πως ο συντάκτης του κανονισμού με την άστοχη ορολογία δεν σκόπευε στη δημιουργία διακρίσεων, που μάλλον δεν έχουν λόγο υπάρξεως. Εκείνο, που προφανώς απαγορεύεται, είναι η συμφωνία μίσθωσης υπό τον όρο της μη σύναψης άλλων χρονικά παράλληλων μισθώσεων. Αν λοιπόν συμφωνηθεί κάτι

111. ΓνωμΝΣΚ 398/2003 ΕπισκΕΔ 2004, 1111, ΙονΕπιθ 2004, 230.

τέτοιο, η μεν συμφωνία θα πάσχει από ακυρότητα, ο δε πελάτης που θα αντιμετωπίσει την άρνηση εκμίσθωσης δωματίου από τον ξενοδόχο λόγω αποκλειστικότητας θα μπορεί να ζητήσει τη συνδρομή της αστυνομικής αρχής που θα υποχρεώσει τον ξενοδόχο σε τήρηση των διατάξεων του κανονισμού κατά το άρθρο 26 αυτού.

Ερωτάται, ωστόσο, περαιτέρω, αν η απαγόρευση αυτή της αποκλειστικότητας καταλύει τη συμβατική και οικονομική ελευθερία του ξενοδόχου. Χωρίς ενδοιασμό μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι, όταν ένα ξενοδοχείο έχει τη δυνατότητα να αντλήσει οικονομικά οφέλη και να επεκτείνει τη φήμη του μέσω τέτοιων ακριβώς εξαιρετικών συμφωνιών, η χωρίς διακρίσεις νομοθετική απαγόρευσή τους δεν είναι μάλλον συνταγματικά ορθή. Από το άλλο μέρος, βέβαια, το ξενοδοχείο απευθύνει εξ ορισμού τις υπηρεσίες του στο κοινό και όχι σε προκαθορισμένα πρόσωπα ή κατηγορίες προσώπων. Ο ανώνυμος, εξάλλου, πελάτης αλλά και θιγόμενη ενδεχομένως από τη συμφωνία άλλη τουριστική επιχείρηση, που αποκλείσθηκε, χρήζουν προστασίας. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίες οι ακόλουθες διακρίσεις:

Η συμφωνία περί αποκλειστικότητας επί μονίμου βάσεως απάδει προς την εν γένει ξενοδοχειακή δραστηριότητα, που απευθύνεται στο κοινό, και πρέπει βεβαίως να απαγορεύεται. Μια τέτοια δραστηριότητα θα μπορούσε ενδεχομένως να ασκηθεί από ειδικού σκοπού επιχείρηση, που δεν θα έφερε το διακριτικό γνώρισμα του ξενοδοχείου, αλλά θα μπορούσε να λέγεται, για παράδειγμα, «Ξένων του Χ τουριστικού Γραφείου», αν φιλοξενεί εναλλασσόμενους μονάχα πελάτες συγκεκριμένης τουριστικής επιχείρησης, ή να φέρει άλλη ενδεικτική της ιδιαίτερης καταλυματικής της προσφοράς ονομασία, υπαγόμενη κατά τα λοιπά στις ίδιες με τα ξενοδοχεία υποχρεώσεις. Σε αυτό το σημείο, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε, πως η πλήρης αποκλειστικότητα δεν θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή, καθόσον οι συμφωνίες περί αποκλειστικότητας έχουν από τη φύση τους προσωρινό χαρακτήρα.

Η προσωρινή αποκλειστικότητα πρέπει επίσης να απαγορεύεται, όταν συμφωνείται με τουριστική επιχείρηση γενικά και αόριστα, επειδή η συμφωνία αυτή νοθεύει τον ελεύθερο ανταγωνισμό, συνιστώσα ταυτόχρονα και ανήθικη κατά κανόνα ανταγωνιστική συμπεριφορά. Πράγματι, στο μέτρο που αποκλείει άλλες τουριστικές επιχειρήσεις, αλλά και επισκέπτες από το ξενοδοχείο και την περιοχή που αυτό δραστηριοποιείται, φαίνεται να προσκρούει ήδη στις απαγορευτικές διατάξεις του ν. 146/1914 και 703/1977, χωρίς ωστόσο να βλάπτει μια ξεκάθαρη νομοθετική απαγόρευση.

Η προσωρινή αποκλειστικότητα για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, τμήμα τουριστικής περιόδου, όταν αυτή ανταποκρίνεται στη βούληση και την ιδιαιτερότητα

της προσωπικότητας ή των νόμιμων λόγων αποκλειστικής μίσθωσης εκ μέρους κάποιας κατηγορίας πελατών, δεν φαίνεται ότι μπορεί να απαγορευθεί, χωρίς να προκύψει θέμα αντισυνταγματικότητας.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η απαγορευτική διάταξη του Κανονισμού πρέπει μάλλον να τροποποιηθεί ως εξής: Απαγορεύεται η συμφωνία μη εκμίσθωσης κενών δωματίων επί μισθώσεως μόνον μερικών του ίδιου ξενοδοχείου (αποκλειστικότητα). Κατ' εξαίρεση, η αποκλειστικότητα επιτρέπεται, όταν αυτή συμφωνείται για συγκεκριμένο μόνον τμήμα τουριστικής περιόδου, ανταποκρίνεται στην πραγματική βούληση των μισθωτών και δικαιολογείται από την ιδιαιτερότητα των προσώπων ή της περιπτώσεως. Η σχετική συμφωνία κοινοποιείται το αργότερο μέχρι την έναρξη της εκπληρώσεώς της από τον ξενοδόχο στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή και το υφυπουργείο τουρισμού.

viii. Ξενοδοχειακές Συμβάσεις διεθνούς χαρακτήρα

Οι σχέσεις των δύο μερών, πέρα από τα άρθρα 11 – 13 του Κανονισμού των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών, καθώς και τις διατάξεις του ΑΚ, διέπονται συμπληρωματικά, εφόσον βέβαια πρόκειται για ξενοδοχειακές συμβάσεις διεθνούς χαρακτήρα¹¹², από τις διεθνείς συμφωνίες των εθνικών ενώσεων ταξιδιωτικών πρακτόρων και ξενοδόχων, που κωδικοποιούν τα συναλλακτικά ήθη και τις πρακτικές που εφαρμόζονται στις μεταξύ τους σχέσεις¹¹³.

Από το 1963 οι εκπρόσωποι των διεθνών οργανώσεων, στις οποίες ανήκουν οι πράκτορες και οι ξενοδόχοι, προσπαθούσαν να καταλήξουν σε κάποια συμφωνία που να ρυθμίζει τις μεταξύ τους σχέσεις, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, κωδικοποιώντας σ' ένα ενιαίο κείμενο τις πρακτικές που εφάρμοζαν στις μεταξύ τους συμβάσεις. Πράγματι, το 1970, έλαβε χώρα η πρώτη συμφωνία μεταξύ της Διεθνούς Ένωσης Ξενοδόχων και της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτορείων ως «Σύμβαση Ξενοδοχίας», η οποία συμπληρώθηκε το 1979 με τη μορφή Σύμβασης – Κανονισμού, αναφέρεται στις σχέσεις ταξιδιωτικού πράκτορα και ξενοδόχου και εφαρμόζεται ερμηνευτικά προς τις ξενοδοχειακές συμβάσεις¹¹⁴.

112. Ξενοδοχειακές συμβάσεις διεθνούς χαρακτήρα είναι αυτές που υπογράφονται μεταξύ ενός ξενοδοχείου και ενός ταξιδιωτικού πράκτορα, των οποίων οι επιχειρήσεις κατά κανόνα βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες. *Ευθυμιάτου – Πουλάκου*, (2009), 379.

113. *Λογοθέτης*, (2001), 241.

114. *Λογοθέτης*, (2001), 241.

Στον τομέα λοιπόν των σχέσεων ξενοδόχων και τουριστικών γραφείων ή οργανισμών υπάρχουν δύο σημαντικοί κώδικες, οι οποίοι καλό είναι να περιλαμβάνονται στις μεταξύ τους συμβάσεις.

Ο Κώδικας πρακτικής

Ο πρώτος από τους κώδικες αυτούς είναι «ο κώδικας πρακτικής», ο οποίος συνήφθη με βάση την παραπάνω σύμβαση το 1991, μεταξύ της Διεθνούς Ένωσης Ξενοδοχείων και της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτόρων.

Ο Κώδικας συμπεριφοράς

Ο δεύτερος, ο Κώδικας συμπεριφοράς, υπογράφηκε μερικά χρόνια αργότερα στις 10.01.1996 στις Βρυξέλλες, στα πλαίσια της Ε.Ε., μεταξύ του Συνδέσμου των Εθνικών Ενώσεων Ταξιδιωτικών Πρακτόρων και Διοργανωτών Ταξιδιών στην Ε.Ε. και της Συνομοσπονδίας Εθνικών Ενώσεων Ξενοδοχείων, Εστιατορίων, Καφέ και συναφών επιχειρήσεων στην Ε.Ε. και στον ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο¹¹⁵. Ο κώδικας¹¹⁶ αυτός, που συνετάγη για να διευκολύνει την εφαρμογή της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ¹¹⁷ για τα οργανωμένα ταξίδια διακοπών, αποτελεί ένα χρήσιμο βοήθημα για την ερμηνεία των συμβάσεων¹¹⁸, πρόκειται δηλαδή για *soft law*, όχι όμως και δεσμευτικό κείμενο για τους συμβαλλομένους, που οι σχέσεις τους ρυθμίζονται από την ξενοδοχειακή σύμβαση. Δογματικά θα χαρακτηριζόταν ως «συμφωνία κυρίων», αφού δεν παράγει δεσμευτική ενέργεια, και συνάπτεται χωρίς πρόθεση νομικής δέσμευσης. Πηγή ρυθμίσεων θα συνιστούσε ο Κώδικας, αν τα μέρη τον καταστήσουν *lex contractus*, ιδίως αν αποτελέσει π.χ. περιεχόμενο ΓΟΣ σε ξενοδοχειακή σύμβαση¹¹⁹. Τονίζεται, πάντως, ότι δεν αποτελεί ρυθμιστική πηγή της ξενοδοχειακής

115. Κουτσοράδης, Βασική Τουριστική Νομοθεσία, 2000, 108 επ.

116. Ο εν λόγω κώδικας δεν ανήκει στο παράγωγο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο. Ωστόσο αποτελεί αποτέλεσμα συμφωνίας μεταξύ δύο ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικών επαγγελματικών ενώσεων, οι οποίες εμπλέκονται άμεσα με τον τουρισμό σε επίπεδο ΕΕ, και τα κελεύσματα του, σύμφωνα με το προοίμιο, θα χρησιμεύσουν ως σημείο αναφοράς για τη διευθέτηση διαφορών μεταξύ ξενοδοχείων και ταξιδιωτικών πρακτόρων, είτε ιδιωτικά, είτε μέσω διαιτησίας ή δικαστηρίου. *Μιχαλόπουλος*, (2008), 812.

117. Οδηγία 90/314/ΕΟΚ της 13^{ης} Ιουνίου 1990, σχετικά με τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις, ΕΕ 23.6.1990, L. 158/59.

118. Εφόσον, βέβαια, προκύψει διαφορά κατά την εφαρμογή της σύμβασης μπορεί να υποβάλλεται για συμφιλίωση και διαιτησία στην Επιτροπή Συνδέσμου ΔΕΞ – ΠΟΕΠΤ, η οποία αποτελείται από εκπροσώπους διορισμένους από κάθε μια από τις συμβαλλόμενες ομοσπονδίες και είναι το μοναδικό όργανο που έχει την αρμοδιότητα της ερμηνείας των διατάξεων της Σύμβασης. *Ευθυμιάτου – Πουλάκου* (2009), 381.

119. Αν δηλαδή οι κανόνες του Κώδικα συνδεθούν ρητά ως ΓΟΣ σε ατομική ξενοδοχειακή σύμβαση, ή αν στο πλαίσιο της συμβατικής ελευθερίας διαμόρφωσης του περιεχόμενου της

σύμβασης, παρά μόνο στην περίπτωση που τα μέρη τον περιλάβουν στο περιεχόμενό της.

Ο ρόλος των δύο Κωδίκων

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, πως ο ρόλος των παραπάνω Κωδίκων είναι συμπληρωματικός, εφαρμόζεται δηλαδή για να συμπληρώσει τις διατάξεις μιας ξενοδοχειακής σύμβασης, ως προς τα σημεία που δεν καλύπτονται από αυτήν. Πέρα πάντως από τον βοηθητικό τους ρόλο, οι Κώδικες αυτοί διέπουν τις συμβάσεις μεταξύ ξενοδοχείων και ταξιδιωτικών πρακτόρων, που έχουν ρητά αναλάβει να τους τηρήσουν ή που συμμορφώνονται σιωπηρά με αυτούς κατά τη συνήθη πρακτική τους. Αν όμως κάποια άρθρα τους βρεθούν σε αντίθεση με τους νόμους του κράτους, οι συμβαλλόμενοι είναι υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουν ότι τέτοια άρθρα δεν θα ισχύουν.

ix. Κριτική στην κείμενη νομοθεσία

Η ξενοδοχειακή σύμβαση, ως σύμβαση μεταξύ ξενοδόχου και διοργανωτή ταξιδίων με τη μορφή είτε της εγγυημένης δέσμευσης (commitment – guarantee) – ακριβέστερα, οριστικής, συγκεκριμένης δέσμευσης – περί μισθώσεως κλινών, είτε του συνδυασμού οριστικής δέσμευσης για κατώτατο αριθμό μισθώσεως κλινών και αοριστίας ως προς το ανώτατο, σε εναλλασσόμενους πάντα, μη προσδιοριζόμενους, μισθωτές, έχει δημιουργήσει ποικίλα νομικά ζητήματα¹²⁰.

Στην ελληνική νομοθεσία συναντάται μια αποσπασματική και συγκεχυμένη ρύθμιση θεμάτων της ξενοδοχειακής εν γένει σύμβασης στα άρθρα 11, 12 και 13 του Κανονισμού των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών (άρθρο 8, ν. 1652/1986) – και όχι μόνο της σύμβασης μερικής δέσμευσης (allotment)¹²¹, στην οποία μάλλον εκ παρανοήσεως λόγω η πρώτη παράγραφος του άρθρου 11 και τρίτη παράγραφος του άρθρου 12 του Κανονισμού, εννοώντας προφανώς μόνον το στοιχείο της εναλλαγής

σύμβασης τα μέρη περιλάβουν στο σύνολο ή επιλεκτικά ρυθμίσεις του, που φυσικά θα ισχύσουν ως *accidentalia negotii*, εφόσον βέβαια δεν αντιτίθενται σε νόμους του κράτους ή σε διεθνείς νόμους. Στην περίπτωση αυτή οι συμβαλλόμενοι είναι υποχρεωμένοι να αναγνωρίσουν ότι τέτοια άρθρα δεν θα ισχύσουν.

120. Κουτσουράδης, Σχέσεις ξενοδόχων – διοργανωτών ταξιδίων αναψυχής, ΕπισκΕμπΔ 1999, σελ 1008 επ.· Του ιδίου, Ξενοδοχειακή σύμβαση (Hotel contract): Εφαρμοστέοι κανόνες και ζητήματα κύρους. Προβληματισμοί και οδοιπορικό στη νομολογία μας, Ιόνιος Επιθεώρηση του Δικαίου, ΔΣΚ 2001, σελ. 12 επ.

121. ΕφΔωδ 325/1997, ΕπισκΕΔ 199, 152 επ.· ΑΠ 162/1990, ΝοΒ 1991, σελ. 546 · ΑΠ 1613/1995, ΔΕΕ 1995, 719· ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 41 επ.

πελατείας, που όμως ενυπάρχει τόσο στην μια, όσο και στην άλλη μορφή της ξενοδοχειακής σύμβασης.

Οι όροι της σύμβασης

Η παραπάνω σύμβαση αφορά κυρίως τους όρους που η σύμβαση πρέπει να περιέχει (άρθρο 11, παρ. 2). Οι προβλεπόμενοι, ωστόσο όροι δεν ανήκουν στα ουσιώδη στοιχεία της συμβάσεως, πλην ίσως εκείνου που αναφέρεται στον κατά μήνα ανώτατο και κατώτατο αριθμό των διανυκτερεύσεων για τη σύμβαση μερικής δέσμευσης ειδικότερα, αν και ο κατά μήνα προσδιορισμός τους είναι μεν συνήθης πρακτική, δεν είναι όμως και αποκλειστική δυνατότητα των συμβαλλομένων. Κατά συνέπεια, η έλλειψη συνομολόγησης των όρων αυτών δεν συνεπάγεται το ανυπόστατο της σύμβασης, αλλά μόνον διοικητικές ενδεχομένως κυρώσεις.

Δικαιώματα ξενοδόχου

Ο ξενοδόχος έχει το δικαίωμα να απαιτήσει προκαταβολή μέχρι ποσοστού 25% υποχρεούμενος σε έντοκη επιστροφή της, αν αθετήσει τις συμβατικές του υποχρεώσεις. Η σημασία της πρόβλεψης του δικαιώματος είναι προφανώς μηδαμινή, αλλά ενδεικτική της εννοιολογικής σύγχυσης του κειμένου, αφού το δικαίωμα μπορεί να συμφωνηθεί ούτως ή άλλως μεταξύ των μερών, ενώ η υποχρέωση επιστροφής της προκαταβολής συνιστά αυτονόητη κατά τις γενικές διατάξεις υποχρέωση του παραβάτη λήπτη¹²². Επίσης, ο ξενοδόχος έχει και ένα δεύτερο δικαίωμα, αυτό της απαίτησης αποζημίωσης από τον αντισυμβαλλόμενο του, αν αυτός δεν καλύψει το συμφωνηθέν κατώτατο όριο «του Allotment» εκάστου μηνός, υπολογιζομένης στο ήμισυ του ακαλύπτου υπολοίπου του κατώτατου του ορίου (άρθρο 12 παρ. 3).

Η σύγχυση και εδώ είναι μεγάλη. Η δέσμευση για το κατώτατο όριο είναι οριστική, υποχρεούσα σε αποζημίωση του ξενοδόχου για όλες τις συμφωνηθείσες διανυκτερεύσεις¹²³. Κατά συνέπεια, η σχετική ρύθμιση του Κανονισμού, στην έκταση που επεμβαίνει στην οικονομική ελευθερία των μερών, αδιαφορώντας για τις

122. Όσο για τη μορφή της προκαταβολής ως «αρραβώνος», η οποία όμως επιστρέφεται απλώς εντόκως, κατά τις παρ. 1 – 2 του άρθρου 12, δεν χρειάζεται μάλλον ιδιαίτερη επεξήγηση ενόψει των άρθρων 402 επ. ΑΚ.

123. ΕφΔωδ 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999,1116 επ. Δέχεται ότι, αν το τουριστικό γραφείο δεν κάνει χρήση της εγγυημένης κράτησης, οφείλει πλήρη αποζημίωση (arg. a contrario από το άρθρο 3 εδ. 1 του Κανονισμού των σχέσεων ξενοδόχων και πελατών αυτών). Το εξ αντιδιαστολής, ωστόσο, επιχείρημα της απόφασης αυτής δεν είναι ακριβές. Τόσο η εγγυημένη κράτηση, όσο και το κατώτατο όριο του allotment, συνιστούν ισχυρή συμβατική δέσμευση, ώστε η αποζημίωση να οφείλεται λόγω μη εκπλήρωσης, κατά τις γενικές διατάξεις του ΑΚ.

συμβατικές δεσμεύσεις, τα περιουσιακά δικαιώματα του ξενοδόχου και τις ισχύουσες γενικές διατάξεις περί αποζημιώσεως, δεν μπορεί να είναι τυπικά και ουσιαστικά εφαρμοστέα. Η αντικατάσταση της λέξης «κατώτατο» με τη λέξη «ανώτατο», στην παράγραφο 3 του άρθρου 12, αποδίδει αντίθετα την ορθή διάσταση των δικαιωμάτων των ξενοδόχων.

Πράγματι, στη σύμβαση μερικής δέσμευσης ο ξενοδόχος παρέχει στον αντισυμβαλλόμενο ετοιμότητα για μισθώσεις κλινών μέχρι του ανωτάτου συμφωνημένου αριθμού, η οποία συνεπάγεται πέραν των θετικών ενεργειών τήρησης των υπεσχημένων και διαφυγόν κέρδος για τον ξενοδόχο στο ύψος των μη τελικά πραγματοποιηθεισών μισθώσεων. Με εξασφαλισμένο όμως ένα κατώτατο αριθμό πελατών ως ωφέλεια, η οφειλόμενη για την ετοιμότητα αμοιβή δεν μπορεί ασφαλώς να καλύπτει, το ανώτατο όριο, μπορεί όμως να κυμαίνεται σε ένα ενδιάμεσο ποσό, το οποίο προς αποφυγή αμφισβητήσεων πρέπει μάλλον να προσδιορίζεται από το νόμο. Έτσι, δεν θα ήταν αδόκιμο ερμηνευτικά να θεωρήσουμε ότι το άρθρο 12 του κανονισμού παρέχει δικαίωμα στον ξενοδόχο να απαιτήσει αποζημίωση για τη μη κάλυψη του ανωτάτου αριθμού πελατών, στο ύψος του ημίσεως του παραμείναντος ακαλύπτου υπολοίπου του ανωτάτου ορίου.

Το αμφίπλευρο δικαίωμα

Η παραπάνω ρύθμιση αφορά, επίσης, το αμφίπλευρο δικαίωμα ακύρωσης μέρους ή του συνόλου των συμφωνηθεισών κλινών, χωρίς υποχρέωση αποζημίωσης, αν προηγηθεί ειδοποίηση του άλλου μέρους προ 21 ημερών από την άφιξη των πελατών (άρθρο 13). Βεβαίως, το δικαίωμα αυτό παρέχεται σε κάθε μορφή ξενοδοχειακής σύμβασης και όχι μόνο σ' εκείνη του allotment, όπως η παρ. 3 του άρθρου 13 από σύγχυση εννοιών ή παραδρομή αφήνει να εννοηθεί.¹²⁴

Ο νόμος εννοεί προφανώς το δικαίωμα της υπαναχώρησης, το οποίο μπορεί να ασκηθεί υπό προϋποθέσεις του άρθρου αζημίως και κατ' απόκλιση από τα οριζόμενα στις γενικές διατάξεις. Ως ειδικότερη ρύθμιση, και με την επιφύλαξη του ζητήματος ισχύος του κυρωμένου κανονισμού ως τυπικού νόμου, υπερισχύει προφανώς των ρυθμίσεων του ΑΚ.

Αποζημίωση και δικαίωμα υπαναχώρησης

124. Πάντως, τόσο η ΑΠ 38/1997(ΕλλΔνη 1998, 55 επ.) όσο και η ΕφΔωδ 210/1998 (ΕπισκΕΔ 1999, 116 επ.) δέχονται εφαρμογή του άρθρου 13 του Κανονισμού και στη σύμβαση εγγυημένης κράτησης, σε αντίθεση προς το γράμμα του νόμου και την προηγούμενη νομολογία, την οποία, ωστόσο ακολουθεί η ΕφΔωδ 2/1998 (ΕπισκΕΔ 1999, 173 επ.) – Βλ. επί του θέματος, Κουτσουράδη, Παρατηρήσεις στην ΕφΔωδ 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1122 επ.

Εξ αντιδιαστολής προς τις ρυθμίσεις της ξενοδοχειακής σύμβασης στα άρθρα 11 – 13 του Κανονισμού, μπορεί κανείς να συμπεράνει ευχερώς ότι η ανάλογη ρύθμιση του άρθρου 3 του ίδιου Κανονισμού, που κάνει λόγο για αποζημίωση επίσης του ξενοδόχου και για δικαίωμα υπαναχώρησης του πελάτη προ 21 ημερών, αφορά κατ' αποκλειστικότητα απλές συμβάσεις ξενίας. Κατά συνέπεια, αποκλείεται σε κάθε περίπτωση η εφαρμογή της επί ξενοδοχειακών συμβάσεων, όπου η κατάσταση συμφερόντων των μερών είναι παντελώς διαφορετική.

Στο σχετικό πάντως ζήτημα, φαίνεται να επικρατεί και στη νομολογία σύγχυση, δικαιολογημένη ασφαλώς ενόψει της ασαφούς νομοθεσίας¹²⁵. Ακόμα και η πλέον πρόσφατη απόφαση της Ολομέλειας του ΑΠ 38/1997, μολονότι ερμηνεύει σωστά τη διάταξη του άρθρου 3 του Κανονισμού, δεν κατόρθωσε ωστόσο να αντιληφθεί την εννοιολογική σύγχυση, που διατρέχει γενικότερα τις διατάξεις του, ώστε προσκολλημένη στο γράμμα του νόμου δέχεται εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 12 παρ. 3 στη σύμβαση allotment. Έτσι, όμως, καταλήγει στο ανορθολογικό συμπέρασμα ότι το τουριστικό γραφείο, που δεν κάλυψε το κατώτατο όριο του allotment, οφείλει να αποζημιώσει τον ξενοδόχο με το ήμισυ μόνο της τιμής του ακάλυπτου κατώτατου ορίου, ανεξάρτητα από το αν ειδοποίησε ή όχι τον ξενοδόχο προ 21 ημερών¹²⁶. Αντίθετα, επί εγγυημένης κράτησης και ειδοποίησης προ των εικοσιένα ημερών, δέχεται απαλλαγή του τουριστικού γραφείου από κάθε ευθύνη. Η αντιφατική αυτή θέση αποδεικνύεται βεβαίως και κατά τα ανωτέρω εσφαλμένη¹²⁷.

Ο Κώδικας Συμπεριφοράς

Τις σχέσεις μεταξύ διοργανωτών ταξιδίων – ταξιδιωτικών πρακτόρων και ξενοδόχων στην Ευρωπαϊκή Ένωση φιλοδοξεί επίσης να ρυθμίσει ο σχετικός Κώδικας Συμπεριφοράς που καταρτίστηκε το 1996 στις Βρυξέλλες μεταξύ του ECTAA (Συνδέσμου των εθνικών ενώσεων ταξιδιωτικών στην ΕΕ) και της HOTREC (Συνομοσπονδίας των εθνικών ενώσεων ξενοδοχείων, εστιατορίων, καφενείων και συναφών επιχειρήσεων στην ΕΕ και στον ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο).

125. Βλ. ενδεικτικά, την ΕφΔωδ 325/1999 (ΕπισκεΔ 1999, σελ. 152), η οποία εφαρμόζοντας τα άρθρα 11 – 13 του Κανονισμού μόνον στη σύμβαση allotment υποχρεώνει το τουριστικό γραφείο, που δεν κάλυψε το κατώτατο όριο, σε αποζημίωση ίση με το ήμισυ του ακαλύπτου κατώτατου ορίου, έστω κι αν άσκησε υπαναχώρηση προ 21 ημερών. Αντίθετα, δικαίωμα υπαναχώρησης προ 21 ημερών αζημίως για τουριστικό γραφείο σε συμβάσεις allotment αναγνωρίζει η ΑΠ 1613/1995, ΔΕΕ 1996, 713.

126. Έτσι και η μειοψηφούσα άποψη στην ΑΠ 1613/1995, ΔΕΕ 1996, 713.

127. ΑΠ 613/1995, ΕλλΔνη 1998, 757 επ.; ΑΠ 162/1990, ΝοΒ 1991, 546 επ. · ΕφΔωδ 90/1989, Αρμ. 1990, 430 επ.; ΕφΑθ 5238/1990, ΕλλΔνη 1991, 1042 επ.; ΠΠρΘεσ 7765/1995, Αρμ. 1995, 887· ΜπρΘεσ 33288/1996, Αρμ. 1997, 503 επ.

Πρέπει όμως να παρατηρηθεί ότι ο κώδικας αυτός, μόρφωμα ιδιωτικής πρωτοβουλίας, δεν μπορεί βεβαίως να έχει ισχύ νόμου. Μπορεί απλώς να αποτελέσει μέρος των ξενοδοχειακών συμβάσεων, κρινόμενος *ad hoc* ως προς τη νομιμότητα των διατάξεων του, την ερμηνεία τους και την εν γένει εφαρμογή του κατά τα γενικώς ισχύοντα επί Γενικών Όρων Συναλλαγών (ΓΟΣ). Είναι μάλλον αδιάφορο, εξαιτίας της συμβατικής ελευθερίας, αν ο Κώδικας έχει γίνει αποδεκτός από εκπροσωπευτικά σωματεία των συμβαλλομένων. Μέτρο της νομικής του αξιολόγησης είναι η συγκεκριμένη συμβατική σχέση. Η εκούσια πάντως παρέκκλιση από τις διατάξεις του μπορεί ενδεχομένως να επισύρει κυρώσεις πειθαρχικής φύσεως από τα σωματεία, στα οποία ανήκουν οι συμβαλλόμενοι, δεν μπορεί όμως να επηρεάσει στο ελάχιστο την ισχύ των μεταξύ τους συμφωνηθέντων. Σε καμία τέλος περίπτωση οι διατάξεις του Κώδικα αυτού δεν εφαρμόζονται στις σχέσεις με πελάτες, παρά τις αδόκιμες σχετικές κατά περίπτωση αναφορές του.

Ο νομοθέτης πάντως, δεν χρειάζεται να ασχοληθεί ιδιαίτερα με τον Κώδικα. Αρκεί να θέσει τις αναγκαστικού και ενδοτικού δικαίου διατάξεις, που είναι απαραίτητες για την εύρυθμη λειτουργία της ξενοδοχειακής σύμβασης, λαμβάνοντας μόνο υπόψη του την αναγκαιούσα ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών και την προστασία του ασθενέστερου.

Η ημεδαπή τουριστική επιχείρηση σε σχέση με το αλλοδαπό τουριστικό γραφείο

Η ξενοδοχειακή σύμβαση πρέπει να αντιμετωπισθεί νομοθετικά με ακρίβεια και σαφήνεια ως προς τα θέματα τουλάχιστον, για τα οποία δεν βρίσκονται ευχερώς δίκαιες λύσεις με εφαρμογή των γενικών διατάξεων. Τέτοια θέματα είναι: (α) Η προστασία της ημεδαπής εν γένει τουριστικής επιχείρησης έναντι της επιβολής επαχθών όρων από ισχυρή αλλοδαπή τουριστική επιχείρηση. (β) Ο σαφής προσδιορισμός των μορφών της ξενοδοχειακής σύμβασης. (γ) Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών σε περίπτωση μη εκπλήρωσης.

Βέβαια, όσον αφορά καταρχήν το αλλοδαπό τουριστικό γραφείο, το ελληνικό δίκαιο δεν μπορεί κατά κανόνα να ασχοληθεί παρά μόνο ως προς την πληρότητα και ακρίβεια των παρασχεθεισών τουριστικών πληροφοριών και την ετοιμότητα ανταποκρίσεως από πλευράς ελληνικών αρχών και επιχειρήσεων. Σ' αυτό συνεισφέρει αναμφίβολα η εποπτική δημόσια αρχή, με καθήκοντα διαφήμισης, ελέγχου της διαφήμισης και των διαφημιζομένων, παροχής τουριστικών πληροφοριών και επιβολής κυρώσεων.

Η προστασία όμως του ημεδαπού τουριστικού γραφείου, του ημεδαπού ξενοδόχου ή ξενιστή και της ημεδαπής εν γένει τουριστικής επιχείρησης έναντι του

αλλοδαπού τουριστικού γραφείου καθίσταται αναγκαία, όταν ιδίως το αλλοδαπό τουριστικό γραφείο χρησιμοποιεί την οικονομική του ισχύ και την δεσπόζουσα θέση του στην αγορά για να επιβάλλει στην ελληνική επιχείρηση τους όρους του και κυρίως τη μετάθεση της ευθύνης, την εφαρμογή του αλλοδαπού δικαίου και την αποκλειστική δωσιδικία των αλλοδαπών δικαστηρίων. Κατά συνέπεια, το ελληνικό δίκαιο, οφείλοντας να προστατεύσει την ανίσχυρη ημεδαπή επιχείρηση από τέτοιους και άλλους καταχρηστικούς όρους συμβάσεων με αλλοδαπές επιχειρήσεις, είναι υποχρεωμένο να προσφέρει διέξοδο, εξειδικεύοντας μάλλον τις διατάξεις του άρθρου 780 ΚΠολΔ.

Νομοθετική πρόταση¹²⁸

Μια νομοθετική παρέμβαση σε όλα τα παραπάνω θέματα θα μπορούσε, ενδεχομένως, να έχει το εξής περιεχόμενο:

Άρθρο 1

Ξενοδοχειακή σύμβαση είναι η καταρτιζόμενη μεταξύ ενός τουριστικού γραφείου – διοργανωτή ταξιδίων και ενός ξενοδόχου ή ξενιστή περί μισθώσεως είτε συγκεκριμένου αριθμού κλινών ή δωματίων της επιχειρήσεως του δεύτερου και παροχής των παρεπόμενων συναφών υπηρεσιών του (οριστική δέσμευση, commitment guarantee), είτε περί συνδυασμού μισθώσεως ενός κατώτατου αριθμού κλινών ή δωματίων και δικαιώματος του πρώτου για μελλοντικό προσδιορισμό περαιτέρω μισθώσεων μέχρι ενός ανώτατου ορίου (μερική δέσμευση, allotment), για καθορισμένα χρονικά διαστήματα και για εναλλασσόμενη πελατεία.

Άρθρο 2

Η ξενοδοχειακή σύμβαση καταρτίζεται εγγράφως και στη γλώσσα που είναι η ομιλούμενη στον τόπο παροχής των υπηρεσιών του ξενοδόχου ή ξενιστή. Η παράλειψη της υποχρεώσεως αυτής συνεπάγεται υπερίσχυση της ερμηνευτικής εκδοχής του ξενόγλωσσου κειμένου που κατανόησαν καλόπιστα οι τελευταίοι.

Άρθρο 3

128. Ψυχομάνης, (2003), 109.

Προδιατυπωμένες συμβάσεις (ΓΟΣ), που χρησιμοποιούν ταξιδιωτικά γραφεία ελέγχονται ως προς τη νομιμότητά τους κατά τις γενικές διατάξεις του ΑΚ. Άκυρες είναι ιδίως οι ρήτρες περί εφαρμοστέου αλλοδαπού δικαίου και δωσιδικίας αλλοδαπών δικαστηρίων, όταν επιβάλλονται από προφανώς ισχυρότερο κατά τη θέση συμβαλλόμενο, ως αντικείμενες στα χρηστά ήθη.

Άρθρο 4

Συμφωνίες μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων, ημεδαπών ή αλλοδαπών, περί εφαρμογής αλλοδαπού δικαίου ή περί παρεκτάσεως αρμοδιότητας και αποκλειστικής δωσιδικίας αλλοδαπού δικαστηρίου ή περί μεταθέσεως της ευθύνης ή περί απαλλαγής απ' αυτήν, εφόσον διαταράσσουν σε βάρος του ασθενέστερου συμβαλλομένου την εύλογη, κατά την καλή πίστη και τα χρηστά ήθη, ισορροπία δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, είναι άκυρες¹²⁹. Την ακυρότητα αντιτάσσει ο θιγόμενος. Αποφάσεις αλλοδαπών δικαστηρίων και αλλοδαποί εκτελεστοί τίτλοι, που έχουν εκδοθεί επί τη βάση τέτοιων συμφωνιών, δεν εκτελούνται στην Ελλάδα. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του ισχύοντος δικαίου και, ιδίως, των άρθρων 323, 780, 904 και 905 ΚΠολΔ.

Άρθρο 5

Το συμφωνηθέν μεταξύ τουριστικού γραφείου και καταλυματικής ή άλλης τουριστικής επιχείρησης μίσθωμα ή αμοιβή εισπράττεται εν αμφιβολία το αργότερο μέχρι την αποχώρηση από την επιχείρηση του πρώτου ή των πρώτων επισκεπτών για κάθε περίοδο εναλλαγής πελατείας.

Άρθρο 6

Επί μη εμπρόθεσμης πληρωμής του μισθώματος ή της αμοιβής από το τουριστικό γραφείο ο φορέας της τουριστικής επιχείρησης οφείλει να πληροφορήσει σχετικά αμελλητί τους επισκέπτες, προς τους οποίους μπορεί να απευθυνθεί αίτημα καταβολής των οφειλομένων εξ ιδίων. Μπορεί επίσης να εκπληρώσει τις ανειλημμένες υποχρεώσεις προς τους τελευταίους στρεφόμενος κατά του αντισυμβληθέντος τουριστικού γραφείου μεταγενέστερα. Με πιθανολόγηση πάντως της αφερεγγυότητας του τουριστικού γραφείου ή του επαχθούς για την επιχείρηση κόστους, το

129. Η ακυρότητα θα πρέπει να τίθεται μόνο υπέρ του ασθενούς μέρους της συμβάσεως, σε κάθε άλλη περίπτωση τέτοιες συμφωνίες είναι αντίθετες στην κείμενη Κοινοτική Νομοθεσία (Κανονισμός Βρυξέλλες Ι).

ειρηνοδικείο μπορεί να επιτρέψει τη διακοπή της παροχής υπηρεσιών σε επισκέπτες, στους οποίους υποδεικνύεται πλέον η λύση των εξυπηρετήσεων της δημόσιας αρχής. Οι επισκέπτες πάντως δικαιούνται επαρκούς πληροφόρησης περί του προβλήματος και του τρόπου αντιμετώπισεώς του.

Άρθρο 7

Η σύμβαση μερικής δέσμευσης (allotment) ουδέποτε επιτρέπεται να αφήνει στου τουριστικό γραφείο το δικαίωμα προσδιορισμού των περαιτέρω προς μίσθωση κλινών ή δωματίων κατ' αριθμό μεγαλύτερο του ημίσεως του συμφωνούμενου κατώτερου αριθμού μισθωμένων κλινών. Εν πάση περιπτώσει, η άρση της αοριστίας οφείλει να αίρεται από το τουριστικό γραφείο τουλάχιστον 21 ημέρες πριν από την έναρξη εκπλήρωσης της ξενοδοχειακής σύμβασης.

Άρθρο 8

Σε περίπτωση που δεν ασκηθεί το δικαίωμα προσδιορισμού των μισθώσεων κλινών ή δωματίων πέραν του κατωτάτου ορίου στη σύμβαση μερικής δέσμευσης (allotment), το τουριστικό γραφείο υποχρεούται σε αποζημίωση του ξενοδόχου ή ξενιστή, για την ετοιμότητα εκμίσθωσης, υπολογιζομένης στο ένα τέταρτο της τιμής διανυκτέρευσης για τις μη γενόμενες μισθώσεις μέχρι του συμφωνημένου ανωτάτου ορίου, εκτός αν καλύφθηκε το ένα τρίτο του αριθμού μεταξύ κατωτάτου και ανωτάτου ορίου, οπότε ουδεμία αποζημίωση οφείλεται.

IV. ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΛΛΟΔΑΠΟΤΗΤΑΣ

i. Εφαρμοστέο Δίκαιο των συμβάσεων

A. Οι εθνικοί κανόνες Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου - Άρθρο 25 ΑΚ

Στα πλαίσια μιας ξενοδοχειακής επιχείρησης, που κατά κανόνα φιλοξενεί αλλοδαπούς επισκέπτες της χώρας μας, δημιουργούνται έννομες σχέσεις που δεν υπάγονται αναγκαία στο ημεδαπό δίκαιο καθώς συνίστανται από στοιχεία που τις συνδέουν με περισσότερα από ένα κράτη, λ.χ. η ξενοδοχειακή σύμβαση ανάμεσα στην ξενοδοχειακή επιχείρηση και σε έναν αλλοδαπό tour operator, η σύμβαση εργασίας ανάμεσα στην επιχείρηση και σε αλλοδαπό υπάλληλό της, η πτώχευση του αλλοδαπού tour operator ο οποίος οφείλει χρήματα στον έλληνα ξενοδόχο. Το στοιχείο αλλοδαπότητας που ενυπάρχει, δηλαδή ένα στοιχείο που συνδέει τις

σχέσεις αυτές με μια ξένη έννομη τάξη, δημιουργεί περιπλοκές και βασικά ερωτήματα, όπως αυτό του εφαρμοστέου δικαίου στην σύμβαση.

Στη διάταξη του άρθρου 25 εδ. 1 ΑΚ, ο έλληνας νομοθέτης εισήγαγε την αρχή της αυτονομίας των συμβαλλομένων, ως τον κύριο σύνδεσμο για να διέπει το εφαρμοστέο δίκαιο επί των ενοχών εκ συμβάσεως¹³⁰. Ως *primo loco* εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές ορίζει το δίκαιο που επιλέγουν τα μέρη. Δηλαδή *lex contractus* είναι η *lex voluntatis*¹³¹. Ωστόσο, η ελευθερία των μερών για την επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου, δεν είναι απόλυτη, όπως ορίζεται στη Σύμβαση της Ρώμης και ακολούθως τον Κανονισμό Ρώμη Ι, αλλά σχετική. Δηλαδή η ελευθερία τους τελεί υπό τον περιορισμό της ύπαρξης συνδέσμου μεταξύ της έννομης σχέσης και του εφαρμοστέου δικαίου¹³², ο οποίος δημιουργείται π.χ. από την ιθαγένεια ή κατοικία των μερών, τον τόπο τέλεσης ή εκτέλεσης της σύμβασης. Σύμφωνα με την διάταξη του εν λόγω άρθρου, η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου από τα μέρη μπορεί να είναι ρητή ή σιωπηρή, υπό την έννοια ότι αρκεί η συμπερασματική συναγωγή τέτοιας βούλησης από γεγονότα, δηλώσεις ή άλλα σημεία, που είναι αναμφίβολα δηλωτικά αυτής¹³³. Η έρευνα ωστόσο, της βούλησης των μερών ως προς το εφαρμοστέο δίκαιο πρέπει να γίνεται με πολύ προσοχή και να οδηγεί στην παραδοχή της, μόνον όταν αναμφίβολα προκύπτει. Έτσι, σωστά κρίθηκε π.χ. ότι οι διάδικοι υποβλήθηκαν στο ελληνικό δίκαιο, αφού μετά τη σύναψη της συμβάσεως τους το επικαλέσθηκαν στις προτάσεις τους¹³⁴ ή στηρίχθηκαν σε αυτό¹³⁵. Συνήθως, βέβαια, στην πράξη ο *tour operator*, ο οποίος διαθέτει έτοιμο το έντυπο τα σύμβασης του με τον ξενοδόχο, συμπεριλαμβάνει όρο βάσει του οποίου εφαρμοστέο δίκαιο είναι το δίκαιο της χώρας του¹³⁶.

130. Vrellis, L' art. 25 c.c. grec et la convention de Rome sur la loi applicable aux obligations contracutelles, ΕΕΕυρΔ 1994, 897.

131. Βρέλλης, ΝοΒ 2000, 421. Ο ίδιος, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2001, 179.

132. ΕφΑθ 7390/1991, ΝοΒ 1992, 726 επ.: ΕιρΠειρ 764/1993, ΕλλΔνη 1995/630.

133. ΕφΘεσ 245/1965, ΕλλΔνη 1966, 67· ΕφΑθ 1502/1969, Αρμ 1970, 22· ΕφΝαυπλ 196/1972, ΝοΒ 1973, 7· ΕφΑθ 3544/1978, ΝοΒ 1980, 25· ΕφΠειρ 888/1984, ΝοΒ 1985, 305· ΕφΠειρ 278/1989, ΕΕμπΔ 1989, 277· ΕφΑθ 5344/2003, ΑρχΝ 2005, 166. Σιωπηρή υποβολή συνάγεται από πράξεις από τις οποίες προκύπτει αναμφίβολα η βούληση καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου (π.χ. η ιθαγένεια των μερών) ή από την επίκληση του δικαίου στις προτάσεις των μερών ή αν ο διάδικος δεν αντιλέγει στη θεμελίωση των αξιώσεων του αντιδίκου σε ορισμένο δίκαιο.

134. ΕφΠειρ 888/1984, ΝοΒ 1985, 305 επ.: ΠΠρΠειρ 904/1985, ΕΕμπΔ 1985, 699.

135. ΕφΠειρ 1100/1983, ΠειρΝ 1983, 283.

136. Σύμφωνα με τον όρο ολλανδικού πρακτορείου: «Dutch law applies to this agreement. Disputes between the parties arising from this agreement and all agreements following from it, will be put exclusively before the competent Court in Rotterdam».

Ελλείπει επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου, υιοθετήθηκε στο δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου ένας επικουρικός σύνδεσμος, σύμφωνα με τον οποίο εφαρμόζεται το δίκαιο που αρμόζει στη σύμβαση κατά συνεκτίμηση του συνόλου των ειδικών συνθηκών¹³⁷. Με τον όρο ειδικές συνθήκες, νοείται κάθε στοιχείο, νομοθετημένο ή μη, που μπορεί να καθοδηγήσει τον ερευνητή ή τον εφαρμοστή του δικαίου στην ανεύρεση του «αρμόζοντος» δικαίου. Τέτοια στοιχεία είναι η ιθαγένεια και ιδιαίτερα η κοινή ιθαγένεια, ο τόπος της επαγγελματικής εγκατάστασης των συμβαλλομένων¹³⁸, ο τόπος κατάρτισης, εκτέλεσης της σύμβασης, η κατοικία, η έδρα των διαδίκων¹³⁹, η τοποθεσία του πράγματος, η σημαία του πλοίου, το μητρώο που έχει καταχωρηθεί το σκάφος, η εξάρτηση της σύμβασης από άλλη σύμβαση¹⁴⁰ κ.λ.π. Μάλιστα, επειδή η έννοια «αρμόζον δίκαιο» είναι νομική και υπόκειται σε αναιρετικό έλεγχο, το δικαστήριο της ουσίας οφείλει να παραθέτει στην απόφασή του όλα εκείνα τα στοιχεία που συνοδεύουν την σύμβαση, ώστε να είναι δυνατός ο αναιρετικός έλεγχος της κρίσεως του για το ποιο δίκαιο είναι *in concreto* αρμόζον. Η νομολογία τις πιο πολλές φορές δεν αρκείται σε ένα μόνο από αυτά τα στοιχεία, αλλά συνδυάζει περισσότερα ή μνημονεύει και άλλα εκτός από αυτά¹⁴¹. Επισημαίνεται πάντως, ότι τα παραπάνω στοιχεία καθοδηγούν τον ερευνητή ή τον εφαρμοστή του δικαίου, χωρίς όμως ποτέ να τον δεσμεύουν στην κρίση του. Το από όλες τις ειδικές συνθήκες αρμόζον στη σύμβαση δίκαιο λόγω του ότι είναι νομική έννοια¹⁴², όπως προαναφέρθηκε, συγκεκριμενοποιείται από τον εφαρμοστή με βάση όχι τόσο ποσοτικά όσο κυρίως ποιοτικά κριτήρια¹⁴³.

137. ΑΠ 985/1982, ΝοΒ 1983, 924 · ΑΠ 2761/1982, ΕΕμπΔ 33, 419 · ΕφΘεσ 2541/1983, Αρμ 1983, 308 · ΑΠ 1405/1986, ΝοΒ 1987, 924 · ΠΠρΠειρ 1547/1990, ΕΝΑΥΔ 1992, 15 · ΕφΠειρ 990/1993, ΕΝΑΥΔ 1994, 165. Με τη διάταξη αυτή ο έλληνας νομοθέτης κατέστη εξαιρετικά καινοτόμος για την εποχή του, σε παγκόσμιο επίπεδο. Μέχρι τότε η ιδέα εφαρμογής του αρμόζοντος στη σύμβαση δικαίου ήταν από καιρό γνωστή και υιοθετείτο από τη νομολογία, δεν φαίνεται όμως να είχε αποτυπωθεί σε γραπτό κανόνα δικαίου. Βλ. *Βρέλλης*, ΝοΒ 2000, 427. Εισάγει έναν επικουρικό και συνάμα ελαστικό σύνδεσμο, για την περίπτωση που τα μέρη παρέλειψαν να προβλέψουν ειδικά περί τούτου σε ενοχική σύμβαση. Βλ. *Κουτσουράδης*, (1999), 1013.

138. ΕφΑθ 1586/1983, ΝοΒ 1983, 688 · ΑΠ 742/1985, ΕλλΔνη 1986, 1995.

139. ΑΠ 1282/1992, ΕλλΔνη 1994, 1329 · ΕφΑθ 4937/1993, ΕλλΔνη 1996, 1642.

140. ΑΠ 203/1963, ΝοΒ 1963, 1114 · ΑΠ 204/1963, ΝοΒ 1963, 1116, Βρέλλης (2001), 191.

141. ΑΠ 742/1985, ΝοΒ 1986, 566 επ. · ΜΠρΠειρ 1084/1989, ΕΝΑΥΔ 1990, 117 επ. · ΕφΠειρ 1501/1990, ΕΝΑΥΔ 1991, 284 επ. · ΕφΑθ 1501/1998, ΕλλΔνη 1998, 1384 επ. · ΕφΑθ 9456/2002, ΕλλΔνη 2003, 857 επ.

142. ΑΠ 1133/1975, ΝοΒ 24, 418 · ΑΠ 742/1985, ΝοΒ 34, 566.

143. *Παπασιώπη – Πασιά*, σε *Γραμματικάκη – Αλεξίου/Παπασιώπη – Πασιά/Βασιλακάκη* (1998), 261 επ. Το ΕφΔωδ στην υπ. αριθμ. 154/1998 απόφασή του, στο πλαίσιο εφαρμοσθέντος άρθ. 25 εδ. 2 ΑΚ, κατάληξε στην εφαρμογή του ελληνικού δικαίου, θεωρώντας αυτό ως αρμόζον από τις ειδικές συνθήκες της ξενοδοχειακής σύμβασης, τις

Β. Ο dualismός στο ελληνικό ιδ.δ.δ. των συμβατικών ενοχών: Το Άρθρο 4 της Σύμβασης της Ρώμης 1980 και το Άρθρο 4 του Κανονισμού «Ρώμη Ι»

Μετά την υπογραφή της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 «για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές»¹⁴⁴, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 1792/1988 και τέθηκε σε ισχύ από 01.04.1991, περιορίζεται η έκταση εφαρμογής του κανόνα της ΑΚ 25, στις πριν από την 01.04.1991 υφιστάμενες συμβάσεις γιατί δεν έχει αναδρομική ισχύ και σε εκείνες τις συμβατικές ενοχές που μένουν έξω από το πεδίο εφαρμογής της σύμβασης αυτής. Στην ουσία, οι διατάξεις της Σύμβασης συρρικνώνουν το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του εθνικού κανόνα, ο οποίος δεν αποκλείεται να εξακολουθεί να ισχύει για τις συμβατικές ενοχές που δεν εμπίπτουν στο πεδίο της Σύμβασης της Ρώμης, χαρακτηρίζονται όμως ως συμβατικές ενοχές στο πλαίσιο του εθνικού συστήματος Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου του forum¹⁴⁵.

Σκοπός της εφαρμογής των κανόνων της Σύμβασης της Ρώμης ήταν η εναρμόνιση του δικαίου των συναλλαγών στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η οποία είχε σαν στόχο τότε τη διευκόλυνση της λειτουργίας της Κοινής Αγοράς και τώρα πλέον την εγκαθίδρυση της Ενιαίας Αγοράς. Η ανάγκη αυτή έγινε επιτακτικότερη με την καθιέρωση κοινών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας, αναγνώρισης και εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων στα κράτη μέλη της Κοινότητας με τη Σύμβαση των Βρυξελλών του 1968¹⁴⁶. Το τελικό κείμενο της Σύμβασης εμφανίστηκε τον Μάιο του 1979 και αφού εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Κοινότητας, υπογράφηκε τελικά στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980. Αρκετά χρόνια μετά και συγκεκριμένα στα τέλη του 2002, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε Πράσινο Βιβλίο¹⁴⁷ με θέμα το κατά πόσον η Σύμβαση της Ρώμης πρέπει να μετατραπεί σε καθαυτό κοινοτικό μέσο (κανονισμό ή οδηγία) και να εκσυγχρονιστεί σε βάθος.

οποίες συγκεκριμενοποίησε σε δύο μόνο, δηλαδή στην έδρα της εναγόμενης στην Ελλάδα και στην εκτέλεση της σύμβασης στην ίδια χώρα, χωρίς όμως και να εξειδικεύει για ποια παροχή (του ξενοδόχου ή του διοργανωτή) ο τόπος εκπλήρωσης της είναι ή ίδια χώρα. Σχετικά βλ. Κουτσουράδης, (1999), 1015.

144. Για τη δημιουργία της σύμβασης αυτής βλ. Ταγαράς, Ιστορικό της Κοινοτικής σύμβασης Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, ΕΕΕυρΔ 1983, 75 επ.

145. Βρέλλης (2001), 172 – 173.

146. Βούλγαρης, Το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 «για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές» και τα όρια του εφαρμοστέου δικαίου που προβλέπει σε σχέση με της αντίστοιχες διατάξεις του Αστικού Κώδικα, ΝοΒ 192, 1289.

147. Πράσινο βιβλίο σχετικά με την μετατροπή σε κοινοτική πράξη και τον εκσυγχρονισμό της σύμβασης της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, COM/2002/0654 τελικό.

Σύμφωνα με την πράξη αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Σύμβαση της Ρώμης είναι σήμερα η μόνο πράξη ιδιωτικού διεθνούς δικαίου σε κοινοτικό επίπεδο που έχει ακόμα τη μορφή διεθνούς σύμβασης. Τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από το συγκεκριμένο γεγονός είναι αδικαιολόγητα, αν ληφθεί υπόψη ότι η οι Κανονισμοί «Βρυξέλλες Ι», «Ρώμη ΙΙ» και η Σύμβαση της Ρώμης αποτελούν ένα αναπόσπαστο σύνολο, το οποίο αφορά τους κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον τομέα των συμβατικών ή εξωσυμβατικών ενοχών, αστικού ή εμπορικού χαρακτήρα, σε κοινοτικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό η Επιτροπή έλαβε περίπου 80 απαντήσεις¹⁴⁸, από κυβερνήσεις¹⁴⁹, πανεπιστήμια, δικηγοτικούς συλλόγους¹⁵⁰ και διάφορους οικονομικούς κύκλους¹⁵¹, γεγονός που επιβεβαιώνει, ότι η Σύμβαση της Ρώμης είναι όχι μόνο γνωστή νομική πράξη, αλλά εξίσου πράξη η οποία τυγχάνει της εκτίμησης των ενδιαφερομένων κύκλων. Και πράγματι, η πλειοψηφία όσων ανταποκρίθηκαν, τάχθηκε υπέρ της μετατροπής της Σύμβασης σε κοινοτικό κανονισμό, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα την ανάγκη εκσυγχρονισμού ορισμένων από τους κανόνες της. Σαν αποτέλεσμα της διαδικασίας διαβούλευσης η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε, στις 15.12.2005, πρόταση κανονισμού¹⁵² του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη Ι), με στόχο τον εκσυγχρονισμό των κανόνων της Σύμβασης της Ρώμης και ταυτόχρονα την μετατροπή της σε κοινοτική πράξη¹⁵³. Ως κύριοι λόγοι για την πρόταση για αντικατάσταση της Σύμβασης της Ρώμης από Κανονισμό θα πρέπει να θεωρηθούν: (α) η άμεση και ομοιόμορφη εφαρμογή των διατάξεων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου

148. Οι απαντήσεις είναι διαθέσιμες στην ιστοσελίδα:

http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/rome/news_summary_rome1_en.htm, ημερ. 1.7.2008

149. Γερμανία, Τσεχία, Ολλανδία, Νορβηγία, Αυστρία, Φιλανδία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο.

150. Συμπεριλαμβανομένου του Συμβουλίου των Δικηγορικών Συλλόγων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

151. Περιλαμβανομένων των: Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο, Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ομοσπονδία, Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Συνεταιριστικών Τραπεζών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή Ασφαλιστών, Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Κατασκευαστών, Amazon Europe, Yahoo Europe, British Music Rights, Eurocommerce.

152. COM/2005/0650 τελικό.

153. Τυχόν αντικατάσταση της Σύμβασης από Κοινοτική Οδηγία, αντί από Κανονισμό, θεωρήθηκε ορθά ότι δεν θα προσέφερε οποιοδήποτε όφελος και μάλλον θα συνιστούσε οπισθοδρόμηση, εφόσον δεν θα εξυπηρετούσε την ανάγκη για ομοιόμορφη εφαρμογή των διατάξεων του πανευρωπαϊκού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου των συμβατικών ενοχών. Στην αρχική πρόταση της η Επιτροπή σημείωνε πως αν τα κράτη μέλη απολάμβαναν κάποιο βαθμό διακριτικής ευχέρειας – όπως στις περιπτώσεις ενσωμάτωσης μιας κοινοτικής Οδηγίας στο κρατικό δίκαιο – αυτό θα οδηγούσε στην ίδια αβεβαιότητα δικαίου την οποία ο προτεινόμενος Κανονισμός είχε σκοπό να αντιμετωπίσει.

από όλα τα μέλη της Κοινότητας, χωρίς να απαιτείται η χρονοβόρα διαδικασία επικύρωσης και χωρίς της δυνατότητα ύπαρξης κρατικών επιφυλάξεων ως προς συγκεκριμένους κανόνες δικαίου, (β) η δυνατότητα ομοιόμορφης ερμηνείας των κανόνων από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, (γ) η ύπαρξη ενός σώματος Κανονισμών που να αφορούν στο ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, το οποίο να συγκροτείται από τους Κανονισμούς Βρυξέλλες I (δικαιοδοσία), Ρώμη I (συγκρούσεις νόμων σε συμβατικές ενοχές) και Ρώμη II (συγκρούσεις νόμων σε εξωσυμβατικές ενοχές), (δ) η ένταξη των κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στο πεδίο των συμβατικών ενοχών στο κατά νομική ακριβολογία παράγωγο κοινοτικό δίκαιο. Εν συνεχεία, εκδόθηκε ο Κανονισμός 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Ιουνίου 2008¹⁵⁴ για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (Ρώμη I), που άρχισε να εφαρμόζεται σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Κοινότητα από 17.12.2009¹⁵⁵, με εξαίρεση τη Δανία, και συνιστά σημείο αναφοράς στην προσπάθεια για τον καθορισμό του δικαίου που θα πρέπει να εφαρμόζεται από τα δικαστήρια όταν καλούνται να κρίνουν μια συμβατική διαφορά.

Ο Κανονισμός συμπληρώνει το πλαίσιο κανόνων ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο, στο οποίο (πλαίσιο) ανήκουν επίσης: (α) ο Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (Βρυξέλλες I) και (β) ο Κανονισμός 864/2007 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές (Ρώμη II). Ο Κανονισμός Ρώμη I θεσπίζει κανόνες καθορισμού του εφαρμοστέου δικαίου, όπως προαναφέρθηκε, οι οποίοι εφαρμόζονται στις συμβατικές ενοχές αστικού και εμπορικού δικαίου. Βασική αρχή του είναι ότι τα μέρη έχουν την ελευθερία να επιλέγουν το εφαρμοστέο δίκαιο, ενώ επί ελλείψεως τέτοιας επιλογής, το εφαρμοστέο δίκαιο καθορίζεται με ειδικούς κανόνες για κάθε συγκεκριμένο τύπο σύμβασης. Έτσι, π.χ. η σύμβαση πώλησης αγαθών διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πωλητής έχει τη συνήθη διαμονή του, ενώ η σύμβαση παροχής υπηρεσιών διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία ο πάροχος υπηρεσίας έχει τη συνήθη διαμονή του.

Ο Κανονισμός Ρώμη I είναι υποχρεωτικής εφαρμογής ως προς όλα τα ζητήματα που εμπίπτουν εντός του πεδίου εφαρμογής του. Κατά συνέπεια, οι εθνικοί κανόνες ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, όπως το άρθρο 25 του ελληνικού Αστικού

154. ΕΕ 17.6.2008, L. 177/6.

155. Ο Κανονισμός Ρώμη I είναι υποχρεωτικής εφαρμογής ως προς όλα τα ζητήματα που εμπίπτουν εντός του πεδίου εφαρμογής του. Πλέον τα εθνικά δικαστήρια της Κοινότητας θα στηρίζονται στον Κανονισμό για να καθορίσουν τον κανόνα συνδέσεως και να αποφασίσουν ποιο δίκαιο θα πρέπει να εφαρμοσθεί σε μια συγκεκριμένη υπόθεση. Με τον τρόπο αυτό καθιερώνεται ένα κοινό ευρωπαϊκό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο στο χώρο των συμβατικών ενοχών.

Κώδικα, θεωρείται ότι δεν εφαρμόζονται σε όσα ζητήματα εντάσσονται εντός του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού Ρώμη Ι. Με τον τρόπο αυτό, καθιερώνεται ένα δυαδικό σύστημα, παρόμοιο με αυτό που ίσχυε και μετά την κύρωση της Σύμβασης της Ρώμης από τα κράτη-μέλη. Κατά συνέπεια, σε όσες περιπτώσεις εμπίπτουν εντός του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού Ρώμη Ι, το δικάζον δικαστήριο υποχρεούται να εφαρμόζει αποκλειστικά τις διατάξεις του Κανονισμού Ρώμη Ι και να μην εφαρμόζει τις διατάξεις του εθνικού δικαίου, ούτε καν αν η εφαρμογή των διατάξεων αυτών γίνεται σωρευτικά προς τις διατάξεις του εν λόγω Κανονισμού.

Σύμφωνα με το άρθρο 3, τα μέρη μπορούν να επιλέξουν ρητά ή σιωπηρά το δίκαιο που θα ρυθμίζει την ξενοδοχειακή σύμβαση. Η επιλογή τους θα πρέπει να προκύπτει με βεβαιότητα από τους όρους της σύμβασης ή τις συνθήκες που την περιβάλλουν. Μάλιστα μπορούν να επιλέξουν διαφορετικό δίκαιο για κάθε διακριτό μέρος της συμφωνίας (*dépeçage*)¹⁵⁶, ενώ δεν είναι απαραίτητο το δίκαιο που θα διαλέξουν να έχει σχέση με τη σύμβαση τους¹⁵⁷. Μπορούν επίσης να κάνουν την

156. Με το όρο αυτό, η διάταξη του εδ. 3 παρ. 1 του άρθρ. 3, παρέχει τη δυνατότητα διαμελισμού – κατάτμησης μιας ενοχικής δικαιοπραξίας (όροι που αποδίδουν ατελώς το γαλλικό όρο *dépeçage*, σύμφωνα με παρατήρηση της *Παπασιωπής – Πασιά*, Η κοινοτική σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1991, 20) σε περισσότερα από ένα τμήματα, για καθένα από τα οποία είναι δυνατό να επιλέγεται ως εφαρμοστέο διαφορετικό δίκαιο. *Παμπούκης*, ΝοΒ 1992, 1334. Ένα άλλο ζήτημα, το οποίο σήμερα οι θεωρητικοί του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου το εντάσσουν στην ευρεία έννοια του *dépeçage*, είναι το φαινόμενο του *Spaltung* ή *Splitting* της σύμβασης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι υποχρεώσεις κάθε συμβαλλομένου μέρους να διέπονται από ξεχωριστά συστήματα δικαίου, όπως π.χ. από το δίκαιο του τόπου που εκτελείται η σύμβαση για καθένα από τα μέρη ή από το δίκαιο της κατοικίας εκάστου εξ αυτών. Ο διαμελισμός της σύμβασης, ειδικά ως προς τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων, σε ξεχωριστή εκτέλεση έχει την καταγωγή του από την εποχή του Savigny και τη θεωρία του ότι κάθε τύπος νομικής σχέσης πρέπει να έχει την δική του έδρα. «Έδρα» των συμβατικών ενοχών κατά τον Savigny, ήταν ο τόπος εκτέλεσης της σύμβασης. Από την στιγμή που η χρήση του συνδέσμου αυτού ατόνησε, κυρίως επειδή τη θέση του πήρε η αυτονομία των συμβαλλομένων και ως επικουρικός σύνδεσμος το δίκαιο της χώρας με την οποία η σύμβαση συνδέεται στενότερα, το *Spaltung* έχασε τη σημασία του, χωρίς αυτό να σημαίνει, όμως, ότι έπαψε να υφίσταται. Σήμερα, απλά θεωρείται ως μια μορφή *dépeçage*. Το *Spaltung* διαφέρει από το *dépeçage* γιατί η σύμβαση, ως προς την εκτέλεσή της μόνο, μπορεί να διέπεται από περισσότερα δίκαια, σε αντίθεση με το *dépeçage*, που σημαίνει το διαμελισμό της ίδιας της σύμβασης σε περισσότερα τμήματα, καθένα από τα οποία είναι δυνατόν να διέπεται από διαφορετικό δίκαιο. *Παπασιωπή – Πασιά*, *Dépeçage*: Μια έννοια του Κοινοτικού και του Ελληνικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στο πεδίο των συμβατικών ενοχών, ΕΕΕυρΔ 1996, 743 υποσημ. 6.

157. Τα μέρη ενδεχομένως μπορούν να επιλέξουν την εφαρμογή ενός μη κρατικού συστήματος κανόνων, όπως είναι η *lex mercatoria*. Η *lex mercatoria* είναι ένα μη εθνικό δίκαιο που διέπει τις διεθνείς εμπορικές συμβάσεις και του οποίου κύρια στοιχεία είναι διεθνή έθιμα, και συνήθειες του διεθνούς εμπορίου, διεθνείς συμβάσεις, κανόνες που θεσπίστηκαν γι' αυτόν

επιλογή τους πριν την κατάρτιση της ξενοδοχειακής σύμβασης ή και μεταγενέστερα, όπως μπορούν και να μεταβάλλουν την αρχική τους επιλογή¹⁵⁸. Συνήθως, βέβαια, ο ξενοδόχος ευρισκόμενος σε μια κατάσταση διαπραγματευτικής ανισότητας, αποδέχεται ως εφαρμοστέο το δίκαιο που έχει επιλέξει ο αντισυμβαλλόμενος του στους όρους «της πίσω σελίδας, με τα μικρά γράμματα» και που συνήθως πρόκειται για το δίκαιο της χώρας του.

Επίσης, σύμφωνα με τον Κανονισμό Ρώμη I, ακόμα και όταν οι συμβαλλόμενοι έχουν την ίδια ιθαγένεια ή έχουν την έδρα τους στην ίδια χώρα και όλα τα υπόλοιπα στοιχεία της συμφωνίας τους συνδέονται με την ίδια χώρα, έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν ως εφαρμοστέο ένα αλλοδαπό δίκαιο. Για παράδειγμα, ένας έλληνας tour operator που συνάπτει ξενοδοχειακή σύμβαση με έναν έλληνα ξενοδόχο για το ξενοδοχείο του που βρίσκεται στην Ελλάδα, μπορεί έγκυρα να συμφωνήσει μαζί του ότι η σύμβαση τους θα διέπεται από το γερμανικό δίκαιο. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, η συμφωνία τους δεν είναι δυνατόν να εμποδίσει την εφαρμογή ελληνικών κανόνων αναγκαστικού δικαίου, κανόνων ιδιαίτερα σημαντικών για την ελληνική έννομη τάξη. Οι συμβαλλόμενοι δεν μπορούν να αθετούν με τη σύμβαση τους ανωτέρω κανόνες προσπαθώντας να αποφύγουν τις ενδεχομένως αυστηρές ρυθμίσεις του ελληνικού δικαίου (άρθρο 3 παρ. 3).

Στην περίπτωση που τα συμβαλλόμενα μέρη παρέλειψαν να ορίσουν ρητά ή σιωπηρά το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο, το άρθρο 4 παρ. 1 της Σύμβασης της Ρώμης, προέβλεπε την εφαρμογή, σε περίπτωση έλλειψης δήλωσης βουλήσεως, του δικαίου που παρουσιάζει τον στενότερο δεσμό προς τη σύμβαση. Προβλεπόταν δηλαδή ένας σχετικά ελαστικός επικουρικός κανόνας σύνδεσης, ο οποίος επέτρεπε στα δικαστήρια την άσκηση μεγαλύτερης διακριτικής ευχέρειας κατά τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στη βάση μιας έρευνας των συνδεόμενων προς τη σύμβαση στοιχείων. Περαιτέρω, το άρθρο 4 παρ. 2 της ΣΡ καθιέρωνε τεκμήριο σύμφωνα με το οποίο η σύμβαση συνδέεται στενότερα με τη χώρα στην οποία ο συμβαλλόμενος που οφείλει να εκπληρώσει την χαρακτηριστική παροχή έχει, κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης τη συνήθη διαμονή του (ή την κεντρική διοίκησή του) προκειμένου περί νομικού προσώπου ή την χώρα στην οποία βρίσκεται η κύρια εγκατάσταση του συμβαλλόμενου, αν η σύμβαση συνάπτεται κατά την άσκηση της

τον σκοπό, όπως οι Αρχές των διεθνών εμπορικών συμβάσεων του Unidroit και οι Αρχές του ευρωπαϊκού ενοχικού (συμβατικού) δικαίου. *Βρέλλης*, ΝοΒ 2000, 427. Ο *ίδιος* (2001), 189.

158. Παπασιώπη – Πασιά, σε *Γραμματικάκη/Αλεξίου/ Παπασιώπη – Πασιά/Βασιλακάκη* (1998), 269 επ.

επαγγελματικής του δραστηριότητας¹⁵⁹). Το τεκμήριο της χαρακτηριστικής παροχής δεν εφαρμοζόταν στις περιπτώσεις που η σύμβαση είχε ως αντικείμενο εμπράγματο δικαίωμα επί ακινήτου ή δικαίωμα χρήσης ακινήτου (στις οποίες, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ.3 της ΣΡ, τεκμαιρόταν ότι η σύμβαση συνδέεται στενότερα με τη χώρα στην οποία βρίσκεται το ακίνητο) και σε συμβάσεις μεταφοράς εμπορευμάτων που ρυθμίζονταν από το άρθρο 4 παρ. 4 της ΣΡ. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την επιφύλαξη του άρθρου 4 παρ.5 της ΣΡ το τεκμήριο της χαρακτηριστικής παροχής, όπως και τα τεκμήρια που καθιερώνονται στις παραγράφους 4 παρ. 3 και 4 παρ.4 της ΣΡ, δεν εφαρμοζόταν όταν αυτή δεν μπορούσε να προσδιορισθεί ή όταν από το σύνολο των περιστάσεων συναγόταν ότι η σύμβαση συνδέεται στενότερα με άλλη χώρα.

Το παραπάνω σύστημα έτυχε οξείας κριτικής. Το τεκμήριο επικρίθηκε συχνά ως αυθαίρετο και εντελώς πλασματικό. Πολλές φορές, η χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης ήταν δύσκολο να προσδιορισθεί, ιδιαίτερα σε πολύπλοκες και μικτές συμβάσεις ενώ σε αρκετές περιπτώσεις τα δικαστήρια των κρατών μελών, εφαρμόζαν εξ αρχής την εξαίρεση του άρθρου 4 παρ.5 αναζητώντας το κράτος με το οποίο η σύμβαση συνδέεται στενότερα, παραγνωρίζοντας εξ ολοκλήρου το τεκμήριο της χαρακτηριστικής παροχής! Μετά από έντονες διαπραγματεύσεις, το άρθρο 4 του Κανονισμού Ρώμη Ι, όπως διαμορφώθηκε, συνιστά ένα συμβιβασμό μεταξύ του αιτήματος για περαιτέρω εξειδίκευση της χαρακτηριστικής παροχής σε συγκεκριμένα είδη συμβάσεων και της ύπαρξης υψηλού βαθμού προβλεψιμότητας από τη μία και της επιθυμίας όπως διατηρηθεί ένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας των δικαστηρίων και η ελαστικότητα που προκύπτει μέσα από την ύπαρξη ρήτρας διαφυγής από την άλλη¹⁶⁰.

Στο ισχύον καθεστώς, το άρθρο 4 του Κανονισμού εφαρμόζεται μόνο σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει επιλογή, είτε ρητή, είτε σιωπηρή, του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 3. Το δικαστήριο καλείται επομένως πρώτα να εξετάσει κατά πόσο υπήρξε επιλογή δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 3 και

159. Και αν σύμφωνα με τη σύμβαση η παροχή πρέπει να εκπληρωθεί όχι από την κύρια, αλλά από άλλη εγκατάσταση, τότε την χώρα στην οποία βρίσκεται η άλλη αυτή εγκατάσταση.

160. Σύμφωνα με τη Σκέψη 16 του Προοιμίου, «Προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο γενικός στόχος του παρόντος κανονισμού, που είναι η ασφάλεια δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο δικαιοσύνης, οι κανόνες σύγκρουσης νόμων θα πρέπει να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό προβλεψιμότητας. Εντούτοις, τα δικαστήρια θα πρέπει να διατηρούν ένα περιθώριο διακριτικής ευχέρειας προκειμένου να καθορίζουν το δίκαιο που έχει τη στενότερη σχέση με την υπόθεση».

μόνο αν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε παρόμοια επιλογή δικαίου, θα πρέπει να προχωρήσει στην εφαρμογή του άρθρου 4¹⁶¹.

Καταρχάς, επειδή βάσει του προηγούμενου συστήματος της ΣΡ, η χαρακτηριστική παροχή ήταν πολύ δύσκολο να προσδιορισθεί, το άρθρο 4 παρ. 1 πλέον του Κανονισμού περιέχει ένα μακροσκελή κατάλογο οκτώ συγκεκριμένων ειδών συμβάσεων, των πιο διαδεδομένων στη χρήση, για καθεμιά από τις οποίες προσδιορίζεται πλέον ρητώς ποια είναι η χαρακτηριστική παροχή και το δίκαιο που πρέπει να εφαρμοστεί ελλείψει επιλογής των μερών.

Σε περίπτωση που η σύμβαση δεν μπορεί να υπαχθεί σε ένα από τα είδη συμβάσεως που καθορίζονται ρητά στο άρθρο 4 παρ. 1 ή όταν η σύμβαση καλύπτεται από περισσότερα από ένα από τα ανωτέρω εδάφια, το δικαστήριο θα προσπαθήσει να προσδιορίσει τη χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης δυνάμει του άρθρου 4 παρ. 2. Αν η χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης μπορεί να προσδιορισθεί, τότε η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας στην οποία το συμβαλλόμενο μέρος που οφείλει να εκπληρώσει τη χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης έχει τη συνήθη διαμονή του. Συνεπώς σε μια ξενοδοχειακή σύμβαση που συνάπτεται για παράδειγμα ανάμεσα σε ελληνική ξενοδοχειακή επιχείρηση που εδρεύει στην Ελλάδα και αλλοδαπό τουριστικό οργανισμό που εδρεύει στη Γερμανία, αν τα μέρη δεν συμφωνήσουν ποιο δίκαιο θα τη ρυθμίζει, τότε εφαρμοστέο θα είναι το ελληνικό δίκαιο και τούτο διότι ο ξενοδόχος είναι αυτός που παρέχει τη χαρακτηριστική παροχή, δηλαδή τις υπηρεσίες του ξενοδοχείου του και έχει τη συνήθη διαμονή του στην Ελλάδα.

Περαιτέρω, σε περίπτωση που το άρθρο 4 παρ. 1 δεν εφαρμόζεται και η χαρακτηριστική παροχή της σύμβασης δεν μπορεί να προσδιορισθεί, η σύμβαση διέπεται από το δίκαιο της χώρας με την οποία συνδέεται στενότερα.

Επιπλέον, όσον αφορά τις συμβάσεις που συνάπτονται με συμβαλλόμενα μέρη που θεωρούνται ασθενέστερα, φαίνεται ενδεδειγμένη η προστασία τους μέσω κανόνων συγκρούσεως νόμων, οι οποίοι, σε σύγκριση με τους γενικούς κανόνες, είναι ευνοϊκότεροι για τα συμφέροντά τους. Ο καταναλωτής-ταξιδιώτης σ' ένα οργανωμένο ταξίδι είναι κατά τεκμήριο το ασθενέστερο μέρος της σύμβασης και είναι συχνό το φαινόμενο οι όροι κατάρτισης της σύμβασης ή και η επιλογή εφαρμοστέου δικαίου, να υπαγορεύονται από τον επαγγελματία αντισυμβαλλόμενο- τουριστικό γραφείο, που είναι και το κατά τεκμήριο οικονομικά ισχυρότερο συμβαλλόμενο

161. Σε περίπτωση που έχει γίνει επιλογή δικαίου μόνο για ένα τμήμα της σύμβασης, τότε βάσει της αρχής του *depecage*, το άρθρο 4 θα εφαρμοστεί μόνο για το τμήμα της σύμβασης για το οποίο δεν έχει γίνει επιλογή δικαίου.

μέρος¹⁶². Για το λόγο αυτό και ο κοινοτικός νομοθέτης, ενέταξε στις συμβάσεις καταναλωτών του άρθρου 6 του Κανονισμού Ρώμη Ι και τις συμβάσεις που αφορούν οργανωμένο ταξίδι βάσει της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ, παρ' ότι οι συμβάσεις μεταφοράς εξαιρούνται και ρυθμίζονται ειδικότερα από το άρθρο 5 (Κανονισμός Ρώμη Ι). Περαιτέρω, το ίδιο ακριβώς συμβαίνει στις συμβάσεις που αφορούν δικαίωμα χρήσης ακινήτου υπό καθεστώς χρονομεριστικής μίσθωσης κατά την έννοια της οδηγίας 94/47/ΕΚ(άρθρο 6 παρ. 4 εδ. β,γ Καν. Ρώμη Ι). Σύμφωνα λοιπόν με το άρθρο 6 του εν λόγω Κανονισμού για την προστασία του καταναλωτή, τα συμβαλλόμενα μέρη παρ' όλο που μπορούν να επιλέξουν το εφαρμοστέο δίκαιο σε μια σύμβαση βάσει του άρθρου 3, η επιλογή αυτή δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να στερήσει τον καταναλωτή από την προστασία που του εξασφαλίζουν οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου το οποίο θα εφαρμοζόταν ελλείψει επιλογής, ήτοι το δίκαιο της χώρας της συνήθους διαμονής του καταναλωτή, εφόσον ο επαγγελματίας ασκεί τις εμπορικές ή επαγγελματικές του δραστηριότητες στη χώρα αυτή ή με οιονδήποτε μέσο κατευθύνει αυτές τις δραστηριότητες και στη χώρα αυτή.

ii. Η διεθνής δικαιοδοσία των συμβάσεων

A. Το Άρθρο 16 της Σύμβασης των Βρυξελλών του 1968

Η Σύμβαση των Βρυξελλών της 27.09.1968¹⁶³ για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, όπως συμπληρώθηκε και από τη Σύμβαση του Λουγκάνο του 1988¹⁶⁴, που υπογράφηκε μεταξύ των τότε κρατών μελών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των τότε κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) αποτελεί ένα σημαντικό κείμενο, που ισχύει στις χώρες μέλη της ΕΕ και ρυθμίζει θέματα δικονομικού διεθνούς δικαίου. Η βασική ρύθμιση του άρθρου 2 παράγραφος 1, αποδέχεται την αρχή της εύνοιας προς τον εναγόμενο, που κατά την έκθεση Jenard, δικαιολογείται περισσότερο στα πλαίσια του διεθνούς παρά του εσωτερικού δικαίου, αφού η άμυνα ενώπιον δικαστηρίων μιας ξένης χώρας είναι δυσμενέστερη, από την άμυνα σε ένα δικαστήριο της ίδιας χώρας, ακόμα και αν αυτό δεν είναι της κατοικίας του

162. Pingel, *La Protection de la Partie Faible en Droit International Prive, Droit Social*, 1986, 133-139

163. Η Σύμβαση κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν. 1814/1988.

164. Η Σύμβαση κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν. 2460/1998.

εναγομένου¹⁶⁵. Η γενική δικαιοδοτική βάση απωθείται από τις ειδικές συντρέχουσες και αποκλειστικές δικαιοδοτικές βάσεις του άρθρου 16, καθώς και από μια έγκυρη ρητή συμφωνία παρέκτασης κατά το άρθρο 17¹⁶⁶ ή σιωπηρής¹⁶⁷ κατά το άρθρο 18.

Η ρήτρα παρέκτασης της διεθνούς δικαιοδοσίας είναι καταρχήν καθ' όλα έγκυρη και σύμφωνη με το άρθρο 17 παράγραφος 1 της Σύμβασης των Βρυξελλών και μπορεί να συμφωνηθεί είτε αφού γεννηθεί μια διαφορά, είτε προκαταβολικά, για μελλοντικές, ενδεχόμενες διαφορές, αρκεί στην τελευταία περίπτωση να προσδιορίζει με σαφήνεια την έννομη σχέση από την οποία μπορεί να προκύψουν οι διαφορές. Θα πρέπει να σημειωθεί, βέβαια, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 1309/1991 απόφαση του Αρείου Πάγου¹⁶⁸, ότι με τη διάταξη του άρθρου 17 παρ. 1 περ. α εισάγεται παρέκκλιση από τη ρύθμιση του ΚΠολΔ, εφόσον μ' αυτήν επιτρέπεται, και όταν ακόμα πρόκειται για μέλλουσες, από ορισμένη έννομη σχέση διαφορές, όχι μόνο γραπτή συμφωνία για παρέκταση της διεθνούς δικαιοδοσίας ενός δικαστηρίου ή των δικαστηρίων κάποιου από τα συμβαλλόμενα κράτη, αλλά και προφορική ακόμη τέτοια συμφωνία, με τον όρο όμως ότι θα επακολουθήσει γραπτή επιβεβαίωση της. Ωστόσο, η θεμελίωση του αποκλεισμού των ελληνικών δικαστηρίων σε ρήτρα, που περιέχεται σε συστημένη επιστολή, δεν είναι σύννομος, αφού δεν γίνεται επίκληση ότι προηγήθηκε προφορική συμφωνία για την παρέκταση της διεθνούς αυτής δικαιοδοσίας, της οποίας να αποτελεί η επιστολή τη γραπτή επιβεβαίωση.

Κατ' εξαίρεση όμως της δυνατότητας αυτής των μερών περί αποκλεισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων συγκεκριμένης χώρας επί ορισμένων διαφορών και της υπαγωγής τους στην αποκλειστική δικαιοδοσία των δικαστηρίων άλλης χώρας, με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, ορίζεται ότι συμφωνίες διεθνούς δικαιοδοσίας δεν παράγουν αποτελέσματα, εάν τα δικαστήρια, των οποίων

165. Κουτσουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας σε: Liber Amicorum Κ. Κεραμέως, 2000, 170 – 171.

166. Το άρθρο 17 της Σύμβασης των Βρυξελλών έδωσε αφορμή σε πλούσια νομολογία του Αποφ. 14.12.1976, υποθ. C – 24/76, Salotti, Συλλ. 1976, 653 επ. · Αποφ. 9.11.1978, υποθ. C – 23/78, Meeth, Συλλ. 1978, 637 επ. · Αποφ. 24.6.1986, υποθ. C – 22/85, Anterist/Credit Lyonnais, Συλλ. 1986, 1951 επ. · Αποφ. 10.3.1992, υποθ. C – 214/89, Powell Duffryn pic κατά Wolfgang Petereit, Συλλ. 1992, I – 1745 επ. · Αποφ. 3.7.1997, υποθ. C – 269/95, Francesco Benincasa/Dentalkit, Συλλ. 1997, I – 03767.

167. Αποφ. 24.6.1981, υποθ. C – 150/80, Elefanten Schuh/Pierre Jacqmain, Συλλ. 1981, 1671 επ. · Αποφ. 7.3.1985, υποθ. C – 48/84, Hannelore Spitzley/Sommer Exploitation SA, Συλλ. 1985, 787 επ. Αν ο εναγόμενος παραστεί σε δικαστήριο συμβαλλομένου κράτους, χωρίς να αμφισβητήσει εγκαίρως τη διεθνή δικαιοδοσία του, το δικαστήριο αυτό αποκτά (και μόνο εξ αυτού του λόγου) διεθνή δικαιοδοσία. Σιωπηρή παρέκταση χωρεί, ακόμα και αν οι διάδικοι είχαν προηγουμένως προσδιορίσει συμβατικώς το αρμόδιο δικαστήριο (με ρητή δηλ. συμφωνία παρεκτάσεως).

168. ΑΠ 1309/1991, ΕΛΛΔνη 1992, 1181 επ.

αποκλείουν τη διεθνή δικαιοδοσία, είχαν αποκλειστική δικαιοδοσία σύμφωνα με το άρθρο 16. Δυνάμει δηλαδή του άρθρου 17 παρ. 3, κάθε συμφωνία παρεκτάσεως, που παραμερίζει τη διεθνή δικαιοδοσία του άρθρου 16, παραμένει ανενεργός. Παρ' όλα αυτά, η αυστηρή περιφρούρηση των βάσεων αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας του άρθρου 16, μπορεί να παρακάμπτεται χωρίς περιορισμούς μέσω συμφωνιών υπαγωγής στη διαιτησία. Η παράμετρος αυτή δεν έχει ληφθεί επαρκώς υπόψη από τη Σύμβαση Βρυξελλών, εφόσον η διαιτησία εξαιρέθηκε ρητά από το πεδίο εφαρμογής της.

Δυνάμει της διάταξης του άρθρου 16 παρ. 1, σε υποθέσεις εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων και μισθώσεων ακινήτων έχουν αποκλειστική δικαιοδοσία τα δικαστήρια του συμβαλλόμενου κράτους της τοποθεσίας του ακινήτου (*forum rei sitae*). Βέβαια, με την παρ. 1 περ. 2 του ίδιου άρθρου προβλέπεται ειδικά¹⁶⁹ για τις βραχυχρόνιες συμβάσεις μίσθωσης ακινήτων (μέγιστη διάρκεια 6 μηνών) συντρέχουσα δικαιοδοσία των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του εναγομένου, εφόσον πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις¹⁷⁰. Η έννοια των όρων αυτών και δη των υποθέσεων μισθώσεως ακινήτων, πρέπει καταρχήν να προσδιοριστεί αυτόνομα¹⁷¹ στα πλαίσια της συμβάσεως, χωρίς να γίνεται παραπομπή στο εσωτερικό δίκαιο του δικάζοντος δικαστού, ενόψει του σκοπού της ρυθμίσεως που είναι η εφαρμογή των διατάξεων του δικαίου του τόπου της τοποθεσίας του ακινήτου που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων των μισθωτών και τον έλεγχο του ύψους των μισθωμάτων. Το ΔΕΚ δικαιολόγησε την παραπάνω ρύθμιση με το επιχείρημα, πως η μισθωτική νομοθεσία είναι πολύπλοκη και αντανακλά κοινωνικές σκοπιμότητες, έτσι ώστε αυτή να εφαρμόζεται καλύτερα από τα δικαστήρια του κράτους, το οποίο την εξέδωσε. Επίσης, προβλήθηκε το επιχείρημα, πως το δικαστήριο του τόπου του μισθίου είναι αντικειμενικά πιο κατάλληλο, αφού στην

169. Η ειδική αυτή ρύθμιση δεν προβλέπονταν στο αρχικό κείμενο της Συμβρ, αλλά εισήχθη για πρώτη φορά με τη Σύμβαση του Σαν Σεμπαστιάν της 26.5.1989 (προσχώρηση Ισπανίας και Πορτογαλίας στη Συμβρ) που κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 2004/1992 και άρχισε να ισχύει από 1.7.1992.

170. Σε μια προσπάθεια των χωρών του Βορρά , προκειμένου να απαλλάξουν τους υπηκόους τους από την εκδίκαση μισθωτικών διαφορών στα «αφιλόξενα» γι' αυτούς δικαστήρια των μεσογειακών χωρών, πέρα από την ανωτέρω παραχώρηση, παρατηρείται από το ΔΕΚ μια ακόμη προσπάθεια αποφυγής των δικαστηρίων του Νότου, με την κατασκευή πως οι μισθώσεις παραθεριστικών κατοικιών, εφόσον συνδυάζονται και με άλλες παροχές π.χ. πληροφορίες , προμήθεια εισιτηρίων μεταβάσεως κλπ., αποτελούν μικτές συμβάσεις και εξέρχονται της κανονιστικής εμβέλειας του άρθρου 16 παρ. 1 Συμβρ. Βλ. σχετικά, Αποφ. 26.2.1992, υποθ. C – 280/90, Hacker, Συλλ. 1992, I – 1111 επ. Κουτσουράδης, (1998), 623.

171. Αποφ. 14.12.1977, υποθ. C – 73/77, Sanders/van der Putte, Συλλ. 1977, 2383 επ. Αποφ. 10.1.1990, υποθ. C – 115/88, Reichert/Dresdner Bank, Συλλ. 1990, I – 27 επ.

περιοχή του μισθίου θα πρέπει να διενεργηθούν έρευνες (αυτοψία ή πραγματογνωμοσύνη) και το ίδιο έχει αμεσότερη γνώση των πραγματικών καταστάσεων που συνδέονται με τη σύναψη και την εκτέλεση μισθωτικών συμβάσεων¹⁷². Με την αφετηρία αυτή έχει κριθεί από το ΔΕΚ, ότι περιλαμβάνονται στη δικαιοδοτική βάση του άρθρου 16 παρ. 1 διαφορές μεταξύ μισθωτών και εκμισθωτών, που αφορούν την ύπαρξη ή την ερμηνεία της σύμβασης, την αποκατάσταση ζημιών που επέφερε ο μισθωτής, τις αγωγές απόδοσης ή παράδοσης του μισθίου, καθώς και τις αγωγές για την καταβολή μισθωμάτων και των άλλων παρεπόμενων δαπανών που φέρει ο μισθωτής¹⁷³.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να επισημανθεί η διάκριση στην οποία προβαίνει το ΔΕΚ μεταξύ των αξιώσεων που αφορούν στη χρήση του μισθωμένου ακινήτου. Στην υπόθεση Roessler κατά Rottwinkel¹⁷⁴, το ΔΕΚ προβαίνει σε μια διάκριση μεταξύ των αξιώσεων που αφορούν άμεσα στη χρήση του μισθίου και εκείνων που αφορούν έμμεσα, και υπάγει στην αποκλειστική δικαιοδοσία του άρθρου 16 παρ. 1, μόνο τις πρώτες. Μέσα, λοιπόν, από αυτή τη διάκριση, υπάγει στην αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους του ακινήτου, όλες τις διαφορές οι οποίες αφορούν τις αμοιβαίες υποχρεώσεις του εκμισθωτή και του μισθωτή που απορρέουν από τη σύμβαση μισθώσεως. Ειδικότερα, τις διαφορές που αφορούν την αποκατάσταση των ζημιών που προκάλεσε ο μισθωτής ή την είσπραξη του μισθώματος και των άλλων παρεπόμενων εξόδων που υποχρεούται να καταβάλει ο μισθωτής, όπως οι δαπάνες για την κατανάλωση νερού, φωταερίου και ηλεκτρικού ρεύματος. Αντίθετα, απέκλεισε τις διαφορές εκείνες που έμμεσα συνδέονται με τη χρήση του μισθίου, όπως αυτές που αφορούν τη στέρηση της απολαύσεως των διακοπών και τα έξοδα ταξιδιού. Βέβαια η συγκεκριμένη απόφαση μας καταδεικνύει την ελαστικότητα ρύθμισης του άρθρου 16 παρ. 1, αφού τη θεωρεί εφαρμόσιμη και σε βραχυχρόνιες μισθώσεις παραθεριστικών κατοικιών.

Περαιτέρω, ενδιαφέρον παρουσιάζει η υπόθεση Sanders κατά Van der Putte,¹⁷⁵ όπου το ΔΕΚ αποδέχεται ως μεθοδολογικό εργαλείο για την διαπίστωση της έννοιας «μίσθωση», την αυτόνομη ερμηνεία. Τονίζει, ότι η αυτόνομη ερμηνευτική προσέγγιση, επιβάλλεται προκειμένου να διασφαλιστεί στο μέτρο του δυνατού η

172. Κουτσοουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας σε: Liber Amicorum K. Κεραμέως, 2000, 184.

173. Αποφ. 15.1.1985, υποθ. C – 241/83, Roessler/Rottwinkel, Συλλ. 1985, 99 επ. · ΜΠρΠοδ 91/2005, 1789, Κουτσοουράδης, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας σε: Liber Amicorum K. Κεραμέως, 2000, 183.

174. Αποφ. 15.1.1985, υποθ. C – 241/83, Roessler/Rottwinkel, Συλλ. 1985, 99 επ.

175. Αποφ. 14.12.1977, υποθ. Sanders/van der Putte, Συλλ. 1977, 2383 επ.

ισότητα και η ομοιομορφία των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση για τα συμβαλλόμενα κράτη και τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα. Επίσης, η απόφαση δέχεται πως το άρθρο 16 παρ. 1 δεν καταλαμβάνει συμβάσεις σχετικές με την εκμετάλλευση επιχειρήσεως, που ασκείται σε μισθωμένο ακίνητο.

Στην ανωτέρω έννοια υπάγονται και οι ξενοδοχειακές συμβάσεις (hotel contracts), που συνάπτουν διοργανωτές οργανωμένων ταξιδίων διακοπών με ξενοδόχους για συνεχή αποστολή πελατών τους στην καταλυματική μονάδα, εντός ορισμένης χρονικής περιόδου ή περιόδων, χωρίς οι τελευταίοι να γίνονται πελάτες του ξενοδόχου, ο οποίος αποτελεί απλά τον βοηθό εκπλήρωσης του διοργανωτή. Οι συμβάσεις αυτές μπορεί να παρουσιάζουν ιδιορρυθμίες έναντι των κοινών μισθώσεων, αλλά τον πυρήνα και τη βάση τους αποτελεί η σύμβαση μισθώσεως, δηλαδή η έναντι ανταλλάγματος παραχώρηση της χρήσεως ακινήτου ή μέρους αυτού (δωματίων ξενοδοχείου).

B. Ο Κανονισμός 44/2001/EK

Μετά την «κοινοτικοποίηση» της δικαστικής συνεργασίας, η οποία πραγματοποιήθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, τα θέματα του δικονομικού διεθνούς δικαίου και του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου ρυθμίζονται εφεξής, στις σχέσεις μεταξύ των Κρατών-μελών, όχι με διεθνείς συμβάσεις αλλά με Κανονισμούς. Έτσι, η Κοινότητα είτε προχώρησε σε θέσπιση Κανονισμών για ζητήματα για τα οποία δεν υπήρχαν προηγουμένως διεθνείς συμβάσεις μεταξύ των Κρατών μελών (π.χ. Κανονισμός Ρώμη II για το εφαρμοστέο δίκαιο στις εξωσυμβατικές ενοχές) είτε προσπάθησε να αντικαταστήσει υφιστάμενες διεθνείς συμβάσεις με Κανονισμούς. Αυτό έπραξε και στο πεδίο του δικονομικού διεθνούς δικαίου. Εκπονήθηκε λοιπόν, Κανονισμός 44/2001 για τη διεθνή αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις¹⁷⁶, γνωστός και ως «Κανονισμός Βρυξέλλες I¹⁷⁷», υπεκαθιστώντας τη Σύμβαση των Βρυξελλών μεταξύ των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης και της Δανίας¹⁷⁸. Ο παραπάνω Κανονισμός, στο άρθρο 22

176. Κανονισμός (ΕΚ) 44/2001 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ΕΕ 16.1.2001, L. 12/1.

177. Ο Κανονισμός 44/2001 εκδόθηκε την 22.12.2000 και ισχύει από την 1.3.2002.

178. Η δικαστική δικαιοδοσία μεταξύ Δανίας και των άλλων κρατών διέπονταν από τη σύμβαση των Βρυξελλών του 1968. Η εν λόγω εξαίρεση για τη Δανία βασιζόταν στο πρωτόκολλο αριθμ. 5 όσον αφορά τη θέση της Δανίας του 1977 (ΕΕ 10.11.1977, C.340), που προσαρτάται στις συνθήκες για την ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και στη Συνθήκη για την ΕΕ. Στις 19 Οκτωβρίου 2005, η Κοινότητα υπέγραψε συμφωνία με τη Δανία για την επέκταση των διατάξεων του παρόντος κανονισμού στην εν λόγω χώρα. Η συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και του Βασιλείου της Δανίας, όσον αφορά τη διεθνή

περ. 1, υιοθετεί και αυτός την αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους της τοποθεσίας του ακινήτου σε υποθέσεις εμπραγμάτων δικαιωμάτων επί ακινήτων μια μισθώσεων ακινήτων. Όσον αφορά όμως τις βραχυχρόνιες μισθώσεις ακινήτων θεσπίζει ως δεύτερη συντρέχουσα βάση αποκλειστικής διεθνούς δικαιοδοσίας την κατοικία του εναγομένου, υπό προϋποθέσεις που εν μέρει διαφέρουν έναντι εκείνων του άρθρου 16 παρ. 1β της Σύμβασης Βρυξελλών. Ειδικότερα, το άρθρο 16 παρ. 1β, καθιστά συντρέχουσα τη δωσιδικία του *forum rei sitae*, παράλληλη με τη γενική δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, εφόσον ιδιοκτήτης και μισθωτής είναι φυσικά πρόσωπα και έχουν την κατοικία τους στο ίδιο συμβαλλόμενο κράτος μέλος. Διαφορετική είναι η αντίστοιχη ρύθμιση του άρθρου 16 παρ. 1β της Σύμβασης Λουγκάνο, το οποίο αίρει τον αποκλειστικό χαρακτήρα της δωσιδικίας του *forum rei sitae*, καθιστώντας την παράλληλη προς τη δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου, εφόσον κανένας από τους διαδίκους δεν κατοικεί στο έδαφος του κράτους όπου κείται το ακίνητο και ο μισθωτής είναι φυσικό πρόσωπο. Το άρθρο 22 παρ. 1 εδ. β' του κανονισμού επιλέγει την ενδιαμέσθη λύση, ορίζοντας ότι για να θεμελιωθεί η δωσιδικία της κατοικίας του εναγομένου αρκεί μόνο ο μισθωτής να είναι φυσικό πρόσωπο, επιπλέον δε τόσο ο ιδιοκτήτης όσο και ο μισθωτής να έχουν κατοικία στο ίδιο κράτος μέλος. Η αξιολόγηση της λύσης αυτής συναρτάται με το κατά πόσο θεωρείται ενδεδωγμένο ή όχι να περιορισθεί ο αποκλειστικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του *forum rei sitae*. Πάντως το γεγονός ότι σύμφωνα με τον κανονισμό εξακολουθεί να υφίσταται ο αποκλειστικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του *forum rei sitae*, όταν ο ιδιοκτήτης και ο μισθωτής κατοικούν σε διαφορετικό κράτος, μάλλον διευρύνει χωρίς ιδιαίτερο λόγο τις περιπτώσεις όπου είναι υποχρεωτική η προσφυγή στα δικαστήρια της τοποθεσίας του ακινήτου. Και τούτο για τον λόγο ότι ενδέχεται το τεκμαιρόμενο πλεονέκτημα της εγγύτητας του *forum rei sitae* προς το αντικείμενο της δίκης να στερείται ουσιαστικών πλεονεκτημάτων (π.χ. όταν δεν ανακύπτουν θέματα αποδείξεως), και μάλιστα ενώ σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΚ γίνεται δεκτή μια αρκετά ευρεία ερμηνεία του όρου «μισθώσεις ακινήτων»¹⁷⁹.

δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις εγκρίθηκε εξ ονόματος της Επιτροπής με απόφαση του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2006 (ΕΕ 5.5.2006, L. 120/22). Η συμφωνία με τη Δανία έχει τεθεί σε ισχύ από την 1^η Ιουλίου 2007 (ΕΕ 4.4.2007, L. 94/70).

179. Αποφ. 27.1.2000, υποθ. C – 8/98, Dansommer AS/Gotz, Συλλ. 2000, I – 393, με την οποία κρίθηκε ότι υπάρχει αποκλειστική δικαιοδοσία του *forum rei sitae* κατά το άρθρο 16 Συμβρ (ελλείπει κατοικίας στο ίδιο κράτος ιδιοκτήτη και μισθωτή) επί αγωγής αποζημιώσεως λόγω ζημιών προκληθείσων από τον μισθωτή. Πρβλ. Αποφ. 26.2.1992, υποθ. C – 280/90, Hacker/Euro-Relais, Συλλ. 1992, I – 1111, με την οποία κρίθηκε ότι οι βραχυχρόνιες

Ο Κανονισμός Βρυξέλλες Ι, όπως και η Σύμβαση των Βρυξελλών, προβλέπει τη δυνατότητα να συμφωνήσουν τα συμβαλλόμενα μέρη εκ των προτέρων ότι για τυχόν διαφορές που θα προκύψουν από την σύμβαση αρμόδια θα είναι τα δικαστήρια συγκεκριμένης χώρας. Σύμφωνα με το άρθρο 23, μια τέτοια συμφωνία, που προϋποθέτει ότι ένα τουλάχιστον από τα μέρη πρέπει να έχει την κατοικία (ή την έδρα του) σε χώρα μέλος¹⁸⁰, πρέπει να καταρτισθεί είτε γραπτά, είτε προφορικά, αλλά με γραπτή επιβεβαίωση, είτε υπό τύπο ανταποκρινόμενο στην πρακτική που έχουν καθιερώσει οι συμβαλλόμενοι στις μεταξύ τους σχέσεις. Περαιτέρω, το κείμενο του Κανονισμού προσαρμόζει τις απαιτήσεις ως προς τον τύπο της παρεκτάσεως στα νέα τεχνολογικά δεδομένα. Δεδομένου ότι ο κανόνας είναι η έγγραφη συμφωνία ή η έγγραφη επιβεβαίωση της αρχικής προφορικής συμφωνίας (άρθρο 23 παρ. 1 περ. α'), θεωρείται ότι πληροί τον τύπο αυτό η ρήτρα παρεκτάσεως, της οποίας το περιεχόμενο δεν είναι μεν αποτυπωμένο σε έγγραφο, αλλά είναι δυνατή η μέσω οθόνης πρόσβαση στο περιεχόμενο του. Συγκεκριμένα στο άρθρο 23 παρ. 2 εξομοιώνει με την έγγραφη κατάρτιση την ηλεκτρονική σύναψη της παρεκτάσεως, ορίζοντας ότι «κάθε διαβίβαση δια της ηλεκτρονικής οδού που επιτρέπει μεταγενέστερη πρόσβαση στο περιεχόμενο της συμφωνίας λογίζεται ότι έχει καταρτισθεί γραπτά». Ωστόσο, οι ξενοδοχειακές συμβάσεις στην πλειοψηφία τους περιέχουν ρήτρα παρεκτάσεως της διεθνούς δικαιοδοσίας των δικαστηρίων της χώρας όπου εδρεύει ο tour operator.

Θα πρέπει, όμως, να τονισθεί, ότι σύμφωνα με το άρθρο 22, οι διαφορές που πηγάζουν από συμβάσεις που καταρτίζουν έλληνες ξενοδόχοι με αλλοδαπά τουριστικά γραφεία υπάγονται κατά κανόνα, στην αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων του κράτους μέλους της τοποθεσίας του ακινήτου, ήτοι των ελληνικών δικαστηρίων.

Περαιτέρω, όσον αφορά τις συμβάσεις οργανωμένου ταξιδιού, μεταξύ τουριστικού γραφείου και πελάτη - καταναλωτή, σύμφωνα με το άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001, όταν η σύμβαση καταρτίσθηκε με πρόσωπο, το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους

παραχωρήσεις χρήσης που συνάπτουν ταξιδιωτικά γραφεία και συμπεριλαμβάνουν και άλλες παροχές, είναι μικτές συμβάσεις εκφεύγουσες του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 16 ΣυμΒρ.

180. Ζήτημα γεννάται ως προς το ποιο είναι το κρίσιμο χρονικό σημείο, προκειμένου να κριθεί εάν πράγματι υπήρξε κατοικία στο έδαφος ενός συμβαλλομένου κράτους. Κατά μια άποψη θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο χρόνος κατά τον οποίο συνομολογήθηκε η ρήτρα παρέκτασης, ενώ υποστηρίζεται και η άποψη, σύμφωνα με τη οποία θα ληφθεί υπόψη ο χρόνος ασκήσεως της αγωγής. Βλ. σχετικά: Αποφ. 13.10.1979, υποθ. C – 25/79, Santicentral/Collin, Συλλ. 1979, 3423, σύμφωνα με την οποία κρίσιμος χρόνος είναι εκείνος κατά τον οποίο συνομολογείται η ρήτρα.

κατοικίας του καταναλωτή ή το οποίο κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσο τέτοιου είδους δραστηριότητες σ' αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων, η αγωγή του πελάτη-καταναλωτή κατά του αντισυμβαλλόμενου του τουριστικού γραφείου μπορεί να ασκηθεί είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την έδρα του το τουριστικό γραφείο είτε ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του καταναλωτή. Από την άλλη, στην αντίστροφη περίπτωση της αγωγής κατά του καταναλωτή, για λόγους προστασίας του, αυτή μπορεί να ασκηθεί μόνο ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο καταναλωτής. Ζήτημα ερμηνείας από το ΔΕΚ έχει αποτελέσει η έννοια της «κατεύθυνσης των δραστηριοτήτων του εμπόρου προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή». Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Peter Pammer κατά Reederei Karl Schluter GmbH & Co.KG και Hotel Alpenhof GesmbH κατά Oliver Heller¹⁸¹, το ΔΕΚ παρέθεσε ένα ενδεικτικό κατάλογο με στοιχεία βάσει των οποίων μπορεί να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα του εμπόρου κατευθύνεται προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, περιλαμβάνοντας το διεθνές χαρακτήρα της δραστηριότητας, την περιγραφή δρομολογίων για τη μετάβαση από ένα ή πλείονα κράτη μέλη προς τον τόπο εγκαταστάσεως του εμπόρου, την χρήση διαφορετικής γλώσσας ή διαφορετικού νομίσματος από αυτήν ή αυτό που χρησιμοποιείται συνήθως στο κράτος μέλος όπου είναι εγκατεστημένος ο έμπορος και την παράλληλη δυνατότητα κράτησης ή επιβεβαιώσεως της κράτησης στη διαφορετική αυτή γλώσσα, την αναγραφή στοιχείων τηλεφωνικής επικοινωνίας συνοδευόμενη από τον κωδικό διεθνούς κλήσεως, το τίμημα για την παροχή υπηρεσιών ευρετηριάσεως στο Διαδίκτυο προκειμένου να διευκολυνθεί η δυνατότητα προσβάσεως καταναλωτών που κατοικούν εντός διαφορετικών κρατών μελών στον ιστότοπο του εμπόρου ή στον ιστότοπο του ενδιαμέσου του, τη χρήση ονομασίας τομέα πρώτου επιπέδου διαφορετικής από αυτήν που αντιστοιχεί στο κράτος μέλος εντός του οποίου είναι εγκατεστημένος ο έμπορος και τη μνεία διεθνούς πελατείας αποτελούμενης από πελάτες που έχουν την κατοικία τους σε διαφορετικά κράτη μέλη. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν αρκεί απλώς η εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο του εμπόρου ή στον ιστότοπο του ενδιαμέσου του. Το αυτό ισχύει και για την αναγραφή ηλεκτρονικής διευθύνσεως

181. Αποφ. 07.12.2010 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις (C-585/08) Peter Pammer v Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG and (C-144/09), Hotel Alpenhof GesmbH v Oliver Heller, Συλλ. 2010, I-12527.

ή άλλων στοιχείων επικοινωνίας, καθώς και για τη χρήση της γλώσσας ή του νομίσματος που χρησιμοποιούνται συνήθως στο κράτος μέλος εντός του οποίου είναι εγκατεστημένος ο έμπορος. Η εξακρίβωση της ύπαρξης τέτοιων ενδείξεων απόκειται στο εθνικό δικαστήριο.

Εν κατακλείδι, αναφορικά με το ελληνικό διεθνές δικονομικό δίκαιο, ο ΚΠολΔ υιοθέτησε την αντίληψη της συνισταμένης, σύμφωνα με την οποία, αδιαφορώντας εάν οι διάδικοι είναι έλληνες ή αλλοδαποί, η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων αποτελεί τη συνισταμένη των τοπικών αρμοδιοτήτων τους. Δηλαδή, τα ελληνικά δικαστήρια έχουν κατ' αρχήν διεθνή δικαιοδοσία για ημεδαπούς και αλλοδαπούς, αν υπάρχει δωσιδικία ελληνικού δικαστηρίου. Γίνεται κατανοητό, ότι το ελληνικό διεθνές δικονομικό δίκαιο, είναι απαλλαγμένο από το σύνδρομο της ιθαγένειας, όταν έχει να οριοθετήσει την αρμοδιότητα των δικαστηρίων σε διαφορές που παρουσιάζουν σημεία επαφής με ξένες έννομες τάξεις¹⁸². Έτσι ο αλλοδαπός που διαμένει σε χώρα που δεν είναι η χώρα της ιθαγένειας του, έχει και αυτός αξίωση για ικανοποιητική άμυνα, πράγμα που δικαιολογείται από την γενικότερη μειονεκτική θέση που βρίσκεται, ως αλλοδαπού και αμυνόμενου σε ξένο δικαϊκό περιβάλλον. Την επιλογή αυτή εκφράζει η ρύθμιση του άρθρου 3 παρ. 1 ΚΠολΔ, που αποχρωματίζει τη διεθνή δικαιοδοσία από την ιθαγένεια, διαμορφώνοντας την ως συνισταμένη των κατά τόπο αρμοδιοτήτων¹⁸³. Έτσι, τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται από το νομοθέτη για τη θεμελίωση της κατά τρόπο αρμοδιότητας, δεν κατανέμουν μόνο τις έννομες σχέσεις μεταξύ διάφορων ημεδαπών δικαστηρίων, αλλά προβαίνουν συγχρόνως και σε κατανομή μεταξύ των δικαστηρίων της χώρας εγέρσεως της αγωγής και εκείνων των ξένων κρατών, με βάση τα γενικά συμφέροντα του κράτους του επιληφθέντος δικαστηρίου. Όστε η κατοικία του εναγομένου αποτελεί καταρχήν τη (γενική) βάση όχι μόνο της δωσιδικίας (άρθρο 22 ΚΠολΔ), αλλά και τη (γενική) βάση της διεθνούς δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων. Παράλληλα, υπάρχουν και οι ειδικές δωσιδικίες, συντρέχουσες και αποκλειστικές του ΚΠολΔ, που θεμελιώνουν αντίστοιχα, συντρέχουσα ή αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία των δικαστηρίων μας. Βέβαια, η ιθαγένεια στο δίκαιο μας δεν παραμερίζεται παντελώς. Κατ' εξαίρεση θεμελιώνει τη διεθνή δικαιοδοσία των ημεδαπών δικαστηρίων (612, 622 ΚΠολΔ).

182. Κουτσουράδης, (2000), 167.

183. Το άρθρο 3 παρ. 1 ΚΠολΔ σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 22 επ. ΚΠολΔ, καθορίζουν την κατά τόπο αρμοδιότητα των ελληνικών δικαστηρίων.

V. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όσο περνά ο καιρός, η ανάπτυξη της βιομηχανικής είναι όλο και πιο μεγάλη. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που συμμετέχουν σ' αυτή διευρύνουν όλο και περισσότερο τον κύκλο των εργασιών τους. Παράλληλα, όλο και περισσότερες επιχειρήσεις μπαίνουν στο τουριστικό παιχνίδι. Ανεξάρτητα όμως από τον άξονα που αυτές οι επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται κρίνεται αναγκαία η μεταξύ τους συνεργασία.

Η βάση της τουριστικής ανάπτυξης ενός τόπου καθώς και τα κίνητρα που δίνονται στους νέους επενδυτές αλλά και οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ εμπλεκομένων (τουριστικών γραφείων, ξενοδόχων, πελατών) διέπονται από την νομοθεσία και κυρίως από τις συμβάσεις που προασπίζουν τα συμφέροντα των μεν ή των δε. Βέβαια, οφείλουμε να ομολογήσουμε πως η Ελληνική Νομοθεσία δημιουργεί ορισμένες φορές σύγχυση μεταξύ των συμβαλλομένων με αποτέλεσμα να μην τηρούνται οι όροι των συμβάσεων και κυρίως να μην υπάρχουν κυρώσεις για τους υπαίτιους της αθέτησης των ρητρών. Για το λόγο αυτό κρίνεται απαραίτητο να υπάρχει ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο, το οποίο θα προασπίζει τις σχέσεις μεταξύ εμπλεκομένων και από την άλλη πλευρά θα αποζημιώνει όποιον θα βλάπτεται από την παραβίαση των όρων των συμβάσεων.

Όλα τα παραπάνω, θα αναδιαμορφώσουν το τοπίο και τον τρόπο λειτουργίας της τουριστικής βιομηχανίας. Η είσοδος νέων αγορών, θα οδηγήσει σε νέες ευκαιρίες και νέες προκλήσεις για όλες τις επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από τον άξονα της τουριστικής βιομηχανίας που δραστηριοποιούνται. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο το μέλλον φαντάζει ρευστό και δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Ένα όμως είναι το σίγουρο, η τουριστική βιομηχανία θα συνεχίσει για πολλά χρόνια ακόμα ν' αποτελεί τον πρωτοπόρο σε όγκο συναλλαγών και κέρδη τομέα της παγκόσμιας οικονομίας, ακόμα και σε σκληρές περιόδους οικονομικής κρίσης, όπως αυτή που διανύουμε σήμερα.

Παρά το γεγονός πως το 2012 αποτέλεσε μία πολύ κακή χρονιά για τον κλάδο, δημιουργώντας τεράστια προβλήματα σε ξενοδοχειακές μονάδες και καταλύματα κυρίως της περιφέρειας, εκτιμάται πως το 2013 θα ανταμείψει τους επιχειρηματίες για την υπομονή και επιμονή τους, με μια αύξηση της τάξης του 20% στις κρατήσεις σε σχέση με πέρυσι. Μάλιστα, δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι κάτω από τις κατάλληλες προϋποθέσεις από τα 16 εκατ. διεθνείς αφίξεις του 2012, το 2013 μπορεί να ξεπεραστεί και ο στόχος των 17 εκατ. και να φτάσουμε τα 17,5 εκατ. τουρίστες. Οι στόχοι αυτοί χαρακτηρίζονται ρεαλιστικοί, με αναγκαίες όμως

προϋποθέσεις, τη θετική κατάληξη των διαπραγματεύσεων και την εξασφάλιση της παραμονής της χώρας στην Ευρωζώνη, την ταχεία προώθηση των διαρθρωτικών αλλαγών, την αναβάθμιση της εικόνας της χώρας στο εξωτερικό, παράλληλα με τη συνεχή βελτίωση της σχέσης ποιότητας - τιμής του ελληνικού τουριστικού προϊόντος.

VI. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΜΒΑΣΗ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

[Μεταξύ Διοργανωτή-Πωλητή-Πελάτη]

Στ... (πόλη) σήμερα, ...(ημερομηνία)....., μεταξύ αφ' ενός του/της «.....(επωνυμία-διακριτικός τίτλος).....»¹⁸⁴ (Διοργανωτής) (έδρα, διεύθυνση, αριθμός ειδικού σήματος ΕΟΤ, τηλέφωνα, fax, email, ονοματεπώνυμο υπεύθυνου γραφείου, αριθμός μέλους HATTA) {και του/της «.....(επωνυμία-διακριτικός τίτλος).....» (Πωλητής) (έδρα, διεύθυνση, αριθμός ειδικού σήματος ΕΟΤ, τηλέφωνα, fax, email, ονοματεπώνυμο υπεύθυνου γραφείου, αριθμός μέλους HATTA), ο οποίος πωλεί το παρακάτω περιγραφόμενο ταξίδι του Διοργανωτή¹⁸⁵, και αφ' ετέρου του/της κου/κας(ονοματεπώνυμο)..... (Πελάτης) (διεύθυνση, τηλέφωνα, fax, email), [για λογαριασμό και των μελών της οικογένειάς του/των συνταξιδιωτών που καλύπτονται οικονομικά από αυτόν]*, συμφωνήθηκαν και έγιναν αμοιβαία αποδεκτά τα ακόλουθα: Ο Διοργανωτής διοργανώνει {και πωλεί}¹⁸⁶ το παρακάτω περιγραφόμενο ταξίδι και έχει την ευθύνη της εκτέλεσής του και ο Πελάτης αποδέχεται να συμμετάσχει σ' αυτό, βάσει των ακόλουθων όρων, των Γενικών Όρων Συμμετοχής σε Οργανωμένο Ταξίδι του Διοργανωτή και του προγράμματος του συγκεκριμένου οργανωμένου ταξιδιού, τα οποία συνιστούν αναπόσπαστο τμήμα της σύμβασης αυτής. {Ο Πελάτης αγοράζει το ταξίδι αυτό από τον Πωλητή, ο οποίος, στην παρούσα σύμβαση, είναι υπεύθυνος για την ορθή, πλήρη και συνεχή ενημέρωση του Πελάτη μέχρι την αναχώρησή του και για τη μεταφορά τυχόν ιδιαίτερων απαιτήσεων του Πελάτη στον Διοργανωτή ή νέων οδηγιών από τον Διοργανωτή στον Πελάτη, ενώ δεν φέρει ευθύνη για τις πράξεις ή παραλείψεις του Διοργανωτή όσον αφορά το συγκεκριμένο ταξίδι ή για τις υπηρεσίες που παρέχονται από αυτόν ή από τους προμηθευτές του κατά τη διάρκειά του}².

Για ο,τιδήποτε αφορά το συγκεκριμένο οργανωμένο ταξίδι και δεν αναφέρεται στην παρούσα σύμβαση, τα μέρη παραπέμπουν ρητά στο πρόγραμμα του ταξιδιού.

Σε περίπτωση που κάποιο στοιχείο του προγράμματος του ταξιδιού χρειαστεί να μεταβληθεί μετά την υπογραφή της σύμβασης, η μεταβολή αυτή θα κοινοποιηθεί άμεσα στον Πελάτη και θα περιληφθεί σε τροποποιητική πράξη της σύμβασης, την οποία θα συνυπογράψουν τα μέρη.

Ταξίδι :
Διάρκεια :
Αναχώρηση : από

¹⁸⁴ Στην περίπτωση που ο Διοργανωτής είναι **κοινοπραξία** τουριστικών γραφείων, το αντίστοιχο σημείο της σύμβασης προσαρμόζεται ανάλογα και αναγράφονται η επωνυμία, ο διακριτικός τίτλος και όλα τα στοιχεία του κάθε τουριστικού γραφείου-μέλους της κοινοπραξίας χωριστά.

¹⁸⁵ {...} Διαγράφεται στην περίπτωση που ο Διοργανωτής πωλεί ο ίδιος το ταξίδι, χωρίς τη μεσολάβηση Πωλητή.

* [...] Κάθε γραφείο προσαρμόζει τα συγκεκριμένα σημεία όπως επιθυμεί.

¹⁸⁶ Μπαίνει όταν ο Διοργανωτής πωλεί ο ίδιος το ταξίδι, χωρίς τη μεσολάβηση Πωλητή.

Επιστροφή : σε
 Τηλέφωνα επικοινωνίας, για το συγκεκριμένο ταξίδι:
 (Υπεύθυνος:).

ΕΝΗΛΙΚΟΙ:	ΠΑΙΔΙΑ:
ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΟΣ:	
ΣΥΝΟΔΕΥΟΝΤΑ ΜΕΛΗ: 1.	
2.	
3.	

α) [Πτήσεις - Ξενοδοχεία]
 Οι αναλυτικές πληροφορίες για τις πτήσεις και τα ξενοδοχεία σας περιλαμβάνονται στο συνημμένο πρόγραμμα του ταξιδιού σας.]*

ή, εναλλακτικά, η σύμβαση μπορεί να αναφέρει:

		[Οι πτήσεις σας:		
β)				
Ημερομηνία	Δρομολόγιο	Αναχώρηση/Αφιξη	Πτήση	Διάρκεια
.....				
.....				
.....				

		Τα ξενοδοχεία σας:		
Πόλη	Ξενοδοχεία	Ημερομηνίες	Τηλέφωνα	Fax
.....				
.....				
.....				

Το πρόγραμμά σας περιλαμβάνει [... π.χ. ημιδιατροφή].]*

ΕΙΔΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΗΜΕΝΕΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ:
.....
.....
.....

ΠΛΗΡΩΜΗ (Τα ποσά είναι κατ' άτομο):	
ΤΙΜΗ ΤΑΞΙΔΙΟΥ ΣΕ:	Μονόκλινο Δίκλινο Τρίκλινο Τετράκλινο Σουΐτα
	
ΤΙΜΗ ΓΙΑ ΒΡΕΦΗ 0-2 ΕΤΩΝ:	
ΤΙΜΗ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ 2-12 ΕΤΩΝ:	
ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΧΡΕΩΣΕΙΣ:	
ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ : ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐ ΑΞΙΑ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ:	
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ:	

* [...] Κάθε γραφείο προσαρμόζει τα συγκεκριμένα σημεία όπως επιθυμεί.

ΑΡ. ΑΣΦ. ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ:

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΚΑΛΥΨΕΙΣ:

* Επισυνάπτεται ενημερωτικό σημείωμα για τους ασφαλιζόμενους κινδύνους και το ποσό κάλυψης.

ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΕΙΣ (τέλη-φόροι, φόροι αεροδρομίων, επίναυλοι καυσίμων κλπ):

ΤΙΜΗ ΤΑΞΙΔΙΟΥ: Ενήλικες (αριθμός ατόμων) x (τιμή) = ...

Παιδιά » x » = ...

Βρέφη: » x » = ...

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΟΦΕΙΛΗ:

[ΠΡΟΚΑΤΑΒΟΛΗ:

ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Καταβλητέα μέχρι:

ΑΠΟΠΛΗΡΩΜΗΣ:

.....

.....

ΤΡΟΠΟΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ:

.....]

Η πραγματοποίηση του ταξιδιού απαιτεί έναν ελάχιστο αριθμό ατόμων: **ΝΑΙ** **ΟΧΙ**

ΑΝ ΝΑΙ, η προθεσμία για την ειδοποίηση του Πελάτη σε περίπτωση ματαίωσης του ταξιδιού είναι ημέρες πριν από την ημερομηνία αναχώρησης.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΗ (σύμφωνα με τα άρθρα 5 και 7 του Π.Δ. 339/1996):

Αρ. Ασφ. Συμβολαίου:

Στοιχεία Ασφαλιστικής Εταιρείας:(επωνυμία).....

.....(διεύθυνση).....

.....(τηλέφωνα - fax - email).....

Σε περίπτωση που ο Πελάτης δεν τηρήσει το χρονοδιάγραμμα πληρωμών του οργανωμένου ταξιδιού, ο Διοργανωτής δικαιούται να ακυρώσει τη συμμετοχή του στο οργανωμένο ταξίδι, ενώ ο Πελάτης εξακολουθεί να έχει την υποχρέωση καταβολής των προβλεπόμενων ακυρωτικών.

Τόπος / Ημερομηνία

.....
Ο ΔΙΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

.....
Ο ΠΩΛΗΤΗΣ
(όταν είναι διαφορετικός
από τον Διοργανωτή)

.....
Ο ΠΕΛΑΤΗΣ

Συνημμένα:

Παράρτημα 1: Γενικοί Όροι Συμμετοχής σε οργανωμένο ταξίδι του Διοργανωτή.

Παράρτημα 2: Πρόγραμμα του συγκεκριμένου οργανωμένου ταξιδιού.

* [...] Κάθε γραφείο προσαρμόζει τα συγκεκριμένα σημεία όπως επιθυμεί.

VII. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

I. Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ)

- C – 24/76, Salotti, Συλλ. 1976, 653 επ.
C – 73/77, Sanders/van der Putte, Συλλ. 1977, 2383 επ.
C – 23/78, Meeth, Συλλ. 1978, 637 επ
C – 25/79, Santicentral/Collin, Συλλ. 1979, 3423
C – 150/80, Elefanten Schuh/Pierre Jacqmain, Συλλ. 1981, 1671 επ.
C – 241/83, Roessler/Rottwinkel, Συλλ. 1985, 99 επ
C – 48/84, Hannelore Spitzley/Sommer Exploitation SA, Συλλ. 1985, 787 επ
C – 22/85, Anterist/Credit Lyonnais, Συλλ. 1986, 1951 επ
C – 89/1985, A. Ahlström Osaakehtiö and others v Commission of the European Communities, Συλλ. 1988, 05193
C – 115/88, Reichert/Dresdner Bank, Συλλ. 1990, I – 27 επ
C – 214/89, Powell Duffryn plc κατά Wolfgang Petereit, Συλλ. 1992, I – 1745 επ
C – 280/90, Hacker, Συλλ. 1992, I – 1111 επ.
C – 178/94, C-179/94, C-188/94, C-190/94, Erich Dillenkofer, Cristian Erdmann, Hans – Jurgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula και Trosten Knor κατά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, Συλλ. 1996, I – 4845
C – 269/95, Francesco Benincasa/Dentalkit, Συλλ. 1997, I – 03767
C – 364/1996, Verein für Konsumenteninformation v. Kreditversicherungs, Συλλογή 1998, I – 2949
C – 410/96, Ποινική Δίκη κατά Andre Ambry, Συλλ. 1998, I – 7875
C – 140/97, Walter Rechberger, Renate Greindl, Hermann Hofmeister κ.λπ. v. Republik Österreich, Συλλ. 1999, σ. I – 03499
C – 237/97, AFS Intercultural Programs Finland, Συλλ 1999, σ. I – 825
C – 8/98, Dansommer AS/Gotz, Συλλ. 2000, I – 393
C – 168/2000, Simone Teitner / TUI, Συλλ. 2002, I- 2631
C – 400/00, Club Tour, Viagens e Turismo SA v A. C Lobo Gonçalves Garrido, Συλλογή 2002, σ. I – 40
C – 278/05, Carol Marilyn Bobins e.a. v. Secretary of State, Συλλ. 2007, I- 779.
C – 585/08, Peter Pammer v Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG and C-144/09, Hotel Alpenhof GesmbH v Oliver Heller, Συλλ. 2010, I-12527.
C – 134/11, Jürgen Blödel-Pawlik v. HanseMerkur Reiseversicherung AG, Συλλ. 2012

II. Εθνικά Δικαστήρια

- ΑΠ ΟΛ 967/1973 ΝοΒ 1974, 505
ΑΠ ΟΛ 38/1997 ΕΛΔ 1998,55
ΑΠ 203/1963, ΝοΒ 1963, 1114.
ΑΠ 204/1963, ΝοΒ 1963, 1116.
ΑΠ 1133/1975, ΝοΒ 24, 418.

ΑΠ 1281/1979, ΝοΒ 1980, 727 επ.
ΑΠ 985/1982, ΝοΒ 1983, 924.
ΑΠ 2761/1982, ΕΕμπΔ 33, 419
ΑΠ 742/1985, ΝοΒ 1986, 566 επ.
ΑΠ 742/1985, ΕλλΔνη 1986, 1995
ΑΠ 742/1985, ΝοΒ 34. 566
ΑΠ 1405/1986, ΝοΒ 1987, 924.
ΑΠ 162/1990 ΝοΒ 1991, 546, .
ΑΠ 1309/1991, ΕλλΔνη 1992, 1181 επ.
ΑΠ 699/1992, ΕλλΔνη 1082.
ΑΠ 1282/1992, ΕλλΔνη 1994, 1329.
ΑΠ 1189/1994, ΕλλΔνη 1996, 149.
ΑΠ 613/1995. ΕλλΔνη 1998, σελ. 757 επ.
ΑΠ 1613/1995, ΕλλΔνη 1998, 55 επ.
ΑΠ 1613/1995, ΔΕΕ 1995, σελ. 719.
ΑΠ 38/1997 ΕλλΔνη 1998, σελ. 55 επ.
ΑΠ 292/2000, Δνη 2000, 1027,
ΑΠ 442//2000, ΝοΒ 2001, 830 επ.
ΑΠ 1207/2001 ΝΟΜΟΣ.
Εφαθ 1502/1969, Αρμ 1970, 22.
Εφαθ 3544/1978, ΝοΒ 1980, 250.
Εφαθ 8319/1981, 477 επ.,
Εφαθ 1586/1983, ΝοΒ 1983, 688.
Εφαθ 4937/1993, ΕλλΔνη 1996, 1642.
Εφαθ 5238/1990, ΕλλΔνη 1991, σελ, 1042 επ
Εφαθ 7390/1991, ΝοΒ 1992, 726 επ.
Εφαθ 1501/1998, ΕλλΔνη 1998, 1384 επ.
Εφαθ 7234/2002 ΕπισκΕΔ 2003, 820 επ.
Εφαθ 9456/2002, ΕλλΔνη 2003, 857 επ.
Εφαθ 5344/2003, ΑρχΝ 2005, 166
Εφαθ 9235/2003, ΝΟΜΟΣ.
Εφαθ 1610/2004, ΝΟΜΟΣ.
Εφαθ 7770/2004, ΕπισκΕΔ 2005, 251 επ
ΕφΔωδ 208/1984 (αδημ.).
ΕφΔωδ 115/1987 Αρμ 1988, 653 επ.
ΕφΔωδ 30/1989, Αρμ. 1990, 430 επ.
ΕφΔωδ 90/1989, Αρμ 44, 430.
ΕφΔωδ 325/1997, ΕπισκΕΔ 199, σελ. 152 επ.
ΕφΔωδ 2/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 173 επ.
ΕφΔωδ 154/1998 ΕπισκΕΔ 1999, 1110
ΕφΔωδ 210/1998, ΕπισκΕΔ 1999, 1116 επ.
ΕφΔωδ 325/1999, ΕπισκΕΔ 1999, σελ. 152
ΕφΔωδ 122/2007, ΝΟΜΟΣ.
ΕφΘεσ 245/1965, ΕλλΔνη 1966, 67.
ΕφΘεσ 2541/1983, Αρμ 1983, 308.
ΕφΘεσ 113/2001 ΔΕΕ 2001, 1146 επ.
ΕφΚερκ 18/2000 ΙονΕπιθΔ 2001, 60.

ΕφΚρητ 508/2002 ΔΕΕ 2003, 663,
ΕφΝαυπλ 196/1972, ΝοΒ 1973, 76.
ΕφΠειρ 1100/1983, ΠειρΝ 1983, 283.
ΕφΠειρ 888/1984, ΝοΒ 1985, 305 επ.
ΕφΠειρ 278/1989, ΕΕμπΔ 1989, 277.
ΕφΠειρ 1501/1990, ΕΝΑΥΔ 1991, 284 επ.
ΕφΠειρ 990/1993, ΕΝΑΥΔ 1994, 165.
ΠΠρΑθ 3620/1995 ΕΕμπΔ 1996, 291 επ.
ΠΠρΑθ 33242/1999, Αρμ. 2000, 1082.
ΠΠρΑθ 6034/2003, ΝΟΜΟΣ
ΠΠρΒερ 354/1992 ΑρχΝ 1997, 649
ΠΠρΘεσ. 2137/1991, Αρμ. 1992, 995 επ.
ΠΠρΘεσ 7765/1995, Αρμ. 1995, σελ. 887.
ΠΠρΠειρ 904/1985, ΕΕμπΔ 1985, 699.
ΠΠρΠειρ 1547/1990, ΕΝΑΥΔ 1992, 15.
ΠΠρΡοδ 200/1985 (αδημ)
ΜΠρΑθ 2414/2004, ΝΟΜΟΣ
ΜΠρΒολ 131/2005, ΕλλΔνη 2007, 1536 επ.
ΜΠρΘεσ 33288/1996, Αρμ. 1997, σελ. 503 επ
ΜΠρΚω 100/1986 (αδημ.)
ΜΠρΚω 517/1996 (αδημ.)
ΜΠρΠειρ 1084/1989, ΕΝΑΥΔ 1990, 117 επ.
ΜΠρΡοδ 91/2005 Αρμ 2005, 1789
ΕιρΑθ 3249/1997 ΔΕΕ 1998, 59, ΝοΒ 1998, 254
ΕιρΜυκ 10/1999 ΑρχΝ 1999, 823
ΕιρΠειρ 764/1993 ΕλλΔνη 1995/630.

VIII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγελόπουλος Ε. κ.α., Εμπορικό Δίκαιο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2007.

Αιμιλιανίδης Α., Το νέο Ευρωπαϊκό Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο των συμβάσεων, 2009.

Αρνόκουρος Γ., Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔΕΚ 12.3.2002, Υπόθεση C-168/2000 (Leitner κατά TUI), ΔΕΕ 2002, 1127 επ.

Βούλγαρης Ι., Το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 «για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές» και τα όρια του εφαρμοστέου δικαίου που προβλέπει σε σχέση με τις αντίστοιχες διατάξεις του Αστικού Κώδικα, ΝοΒ 1992, 1289 επ

Βρέλλης Σ., Η Σύμβαση της Ρώμης (19.6.1980) για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές και το άρθρο 25 ΑΚ, ΝοΒ 2000, 417 επ.

Ο ίδιος, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 2001.

Γεωργιάδης Α. σε Ερμηνεία ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρο 411, αρ. 2.

Δέλλιος Γ., Οργανωμένα ταξίδια και προστασία καταναλωτών, ΧρΙΔ, 2002.

Ο ίδιος, Παρατηρήσεις στην απόφαση ΔΕΚ 12.3.2002, Υπόθεση C-168/2000 (Leitner κατά TUI), ΕΕΕυρΔ 2002, 391 επ.

Ευθυμιάτου-Πουλάκου Α., Τουριστικό Δίκαιο, 2005.

Η ίδια, Τουριστικό Δίκαιο, 2009

Κλαβανίδου Δ., Ζητήματα από την ξενοδοχειακή σύμβαση, ΕλλΔνη 2002, σελ. 24 επ.

Η ίδια, Νομική φύση της σύμβασης allotment, ΕπισκΕΔ 1998, σελ. 129 επ.

Καλφιώτη Σ., Τουριστικές επιχειρήσεις, 1974.

Καράκωστας Ι., Η ευθύνη του παρέχοντος τουριστικές υπηρεσίες, ΧρΙΔ 2001, σελ. 481 επ.

Κολτσιδόπουλος Γ., Τουρισμός – Θεωρητική προσέγγιση, εκδ. Έλλην, σελ. 23 επ.

Κουτσοιράδης Α., Η Ξενοδοχειακή Σύμβαση, Πρακτικά συνεδρίου Τουρισμός και Δίκαιο, Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, εκδ. Σάκκουλα, 2002, σελ. 25 επ.

Ο ίδιος, Ξενοδοχειακή σύμβαση (Hotel contract): Εφαρμοστέοι κανόνες και ζητήματα κύρους. Προβληματισμοί και οδοιπορικό στη νομολογία μας, Ιόνιος Επιθεώρηση του Δικαίου, ΔΣΚ 2001, σελ. 12 επ.

Ο ίδιος, Βασική τουριστική νομοθεσία, 2000, σελ. 93 επ.

Ο ίδιος, Αποκλειστικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, σε *Liber Amicorum Κ. Κεραμέως*, 2000, 155 επ.

Ο ίδιος, Δικονομικά και ουσιαστικά προβλήματα της ξενοδοχειακής σύμβασης, *ΕπισκεΔ* 1999.

Ο ίδιος, Σχέσεις ξενοδόχων και διοργανωτών ταξιδίων αναψυχής, *ΕπισκεΔ* 1999, σελ. 1008 επ.

Ο ίδιος, Τουρισμός και ιδιωτικό δίκαιο, *ΕπισκεΔ* 1998, σελ. 594 επ.

Λογοθέτης Μ., Δίκαιο της τουριστικής βιομηχανίας, 2001.

Μοσχόπουλος Α., Κώτσος Τ., Πολίτη – Λυμπεροπούλου Ο., Νομοθεσία Τουριστικών και Ξενοδοχειακών Επιχειρήσεων, 2009.

Μιχαλόπουλος Γ., Η συμβολή της νομολογίας του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην ερμηνεία του άρθρου 7 της Οδηγίας 90/314/ΕΟΚ, Πρακτικά συνεδρίου Τουρισμός και Δίκαιο, Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, εκδ. Σάκκουλα, 2002, σελ. 377 επ.

Παμπούκης Κ., Η εφαρμογή του άρθρου 4 της Συμβάσεως της Ρώμης και ιδίως του τεκμηρίου της χαρακτηριστικής παροχής από την ελληνική νομολογία. Εισήγηση στην Ημερίδα: «Η Σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Δέκα χρόνια εφαρμογής της από τα Ελληνικά Δικαστήρια», Θεσσαλονίκη, 14.2.2002. 2003, 40 επ.

Ο ίδιος, Η επιλογή του εφαρμοστέου δικαίου και οι κανόνες αμέσου εφαρμογής στη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, *NoB* 1992, 1327 επ.

Παπασιώπη – Πασιά Ζ. σε Γραμματικάκη – Αλεξίου Α., Παπασιώπη – Πασιά Ζ., Βασιλακάκη Ε., Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, 1998, 237 επ.

Η ίδια, *Dépeçage*: Μια νέα έννοια του Κοινοτικού και του Ελληνικού

ιδιωτικού διεθνούς δικαίου στο πεδίο των συμβατικών ενοχών, ΕΕΕυρΔ 1996, 741 επ.

Η ίδια, Το εφαρμοστέο στη σύμβαση δίκαιο ελλείπει συμφωνίας των μερών κατά την κοινοτική σύμβαση του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Καταναλωτικές και εργατικές συμβάσεις, ΝοΒ 1992, 1344 επ.

Η ίδια, Η Κοινοτική σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές όπως ισχύει στην Ελλάδα, 1991.

Σαχπεκίδου Ε., Ευθύνη κράτους μέλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για παράλειψη μεταφοράς Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, ΕπισκΕΔ 1997, 273 επ.

ΣΕΤΕ – Δρακόπουλος Γ., Ελληνικός Τουρισμός – Στόχοι και στρατηγικές, 2010.
Λογοθέτης Μ., Δίκαιο της τουριστικής βιομηχανίας, εκδ. Σάκκουλα, 2001.

Ταγαράς Χ., Ιστορικό της Κοινοτικής σύμβασης Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου, ΕΕΕυρΔ 1983, 75 επ.

Ο ίδιος, Η αυτονομία των συμβαλλομένων, *dépeçage* και μετασυμβατικός καθορισμός του εφαρμοστέου δικαίου, Εισήγηση στην Ημερίδα: «Η Σύμβαση της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές. Δέκα χρόνια εφαρμογής της από τα Ελληνικά Δικαστήρια», Θεσσαλονίκη, 14.2.2003, 31 επ.

Τσετσέκος Φ., Το δίκαιο του τουρισμού, 1976.

Τριανταφυλλάκης Γ., Εφαρμογές Εμπορικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007.

Χατζαντώνης Α., Το δίκαιο προστασίας του καταναλωτή – τουρίστα. Η Οδηγία 90/314/ΕΟΚ και η πράξη προσαρμογής του ελληνικού δικαίου», Πρακτικά Συνεδρίου Τουρισμός και Δίκαιο, Μάλια Ηρακλείου Κρήτης, εκδ. Σάκκουλα, 2002, σελ. 85 επ.

Ψυχομάνης Σ., Τουριστικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2003.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adkins B., Air transport and EC competition law, London 1994.

Balfour J., EC aviation scene (No 1:2002), ASL, 2002.

Beech John G., Chadwick S., The business of tourism management, Pearson Education, Ηνωμένο Βασίλειο, 2006.

Bouloc B., Hémard J., Réglementation des conditions générales de vente régissant les rapports entre les agences de voyages et leur clientèle, R.D.C.E., 1982, 609 επ.

Couvrat P., Les agences de voyages en droit français, L.G.D.J., Παρίσι, 1967.

De Coninck F., European air law-New skies for Europe, Paris, 1992.

Derleder P., στο Luchterhand Reihe Alternative Kommentare, Komm. zum BGB, 1979, vor § 651 a ff.

Dettling-Ott R., Tricks of the trade- The view of a defense lawyer, Liability seminar, Athens, 1999

Diederiks- Verschoor I. H., The Liability for Delay in Air Transport, ASL 2001, 300επ.

Edmonds J., International timesharing Services to Lawyers Limited, Λονδίνο, 1986.

Goh J., European air transport law and competition, 1997.

Goodwin J./ Gaston J., Hotel, Hospitality, and Tourism Law: Principles and Cases , 1996.

Guyot C., Le droit du tourisme: Régime actuel et développements en droits belge et européen. Droit actuel, Editions Larcier, Βρυξέλλες, 2004.

Halsbury's, Law of England, 2005, Vol. 41, 570.

Huet A., Pischer Ch., Sultan M., Gautheret G., Ventes et productions touristique 2e année, Editions Bréal, Παρίσι, 2003.

Kaye P., The new private international law of contract of the European Community, Dartmouth, 1993

Konstandinides, T., Division of Powers in the European Union: The Delimitation of the Internal Competence between the EU and the Member States, Kluwer Law International, 2009, p. 155- 248.

Loos M., Dickie J., Arnokouros G., Wiewiorowska – Domagalska A., “ECJ, 12 March 2002, Case C – 168/00 Leitner v. TUI Deutschland GmbH & Co. KG, Compensation for non-material damage under the directive on package travel”, European Review of Private Law I– 2003, 91 – 102.

Lagarde P., Le “dépeçage” dans le droit international privé des contrats, Riv. Dir. Int.

priv. proc. 1975, 649 επ.

McDonald M. et al., European Community Tourism Law and Policy, Blackhall Publishing, Dublin 2003.

Messenger M./ Ruiz G./ Warnet C., Le poids économique et social du tourisme, 2011.

Morris K./ Cournoyer N./ Marshall A., Hotel, Restaurant, and Travel Law, 2012⁽⁷⁾

Naveau J./Godfroid M./Fruhling P., *Precis de droit aerien*, 2006⁽²⁾.

Piris, J., The Lisbon Treaty: a Legal and Political Analysis, Cambridge University Press, 2010, p. 74-93.

Piris J., La traite constitutionnel pour l' Europe, 2004.

Priollaud F.-X./Siritzki D., Le traité de Lisbonne, 2008.

Py P., Droit du tourisme, Dalloz, Παρίσι, 1991.

Rattigan W.-H., Private international law, 2010

Reese W., L.M. Dépeçage: A Common Phenomenon in choice of law, 73 Col.L.Rev., 1973, 58, επ.

Schulte-Nolke H./Twigg-Flessner C./Ebers M., EC Consumer Law Compendium-Comparative Analysis, Bielefeld, 2006.

Tonner K., Regulation of package travel and timeshare property, (Summer Programme in European Community Consumer Law),1998.

Vanhove N., The economics of tourism destinations, Elviesier Butterworth – Heinemann,1973, 58 επ..

Vrellis S., L' art. 25 c.c. grec et la convetion de Rome sur la loi applicable aux obligations contractuelles, EEEυρΔ 1994, 893 επ.

Williams S., Tourism and recreation – EIU, Travel and Tourism analyst, 2003.